

Standard forside

Universitetet
i Stavanger

**HANDELSHØGSKOLEN VED UIS
MASTEROPPGAVE**

STUDIEPROGRAM:

Master i regnskap og revisjon (MRR)

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL?

(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?

ENGELSK TITTEL:

Will the new "expected credit loss" model under IFRS 9 provide information that is more useful to the professional investor about Norwegian banks' loans?

FORFATTER(E)		VEILEDER: Terje Heskestad
Kandidatnummer: 6008	Navn: Cecilie Grøsfjeld Ørland	

Forord

Denne oppgaven er skrevet som avsluttende del av masterstudiet i regnskap og revisjon (MRR) ved universitetet i Stavanger våren 2018. Internasjonale regnskapsstandarder (IFRS) er et fagfelt som jeg har fått stor interesse for gjennom studiet. Selv om arbeidet med masteroppgaven har vært knyttet til å gå i dybden på en enkelt IFRS standard (IFRS 9) for å forstå de nye prinsippene for nedskrivning som følger av denne, mener jeg at arbeidet har bidratt til at jeg har oppnådd en økt forståelse for oppbygningen av IFRS og rollen som det konseptuelle rammeverket spiller i anvendelsen av standardene generelt sett. Oppgavens tema har også gitt meg anledning til å lære om hvordan investorer selv tenker og anvender norske bankers fremlagte regnskapsrapportering i deres investeringsbeslutninger. Gjennom masterstudiet har jeg tilegnet meg en teoretisk plattform for IFRS, mens masteroppgaven har jeg gitt meg muligheten til å studere teori i praksis. Valg av tema for oppgaven ble styrt av temaets aktualitet, men også dets kompleksitet. Ved å velge å gå i dybden på et komplekst tema har jeg fått anledning til å oppnå et høyt læringsutbytte som jeg vil dra nytten av når jeg etter endte studier skal begynne å jobbe som revisor.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til alle informantene som var villige til å dele sine erfaringer og synspunkt med meg. Uten dere hadde det ikke vært mulig å skrive denne oppgaven. Jeg vil også takke min veileder Terje Heskestad for konstruktive tilbakemeldinger, tilgjengelighet og råd gjennom hele prosessen. En spesielt stor takk til min samboer som har vært en uvurderlig støtte gjennom hele masterstudiet. Jeg vil også takke resten av familien og gode venner og kollegaer for deres råd og støtte på veien.

Stavanger, 14. juni 2018

Cecilie Grøsfjeld Ørland

Cecilie Grøsfjeld Ørland

«Every new beginning comes from some other beginning's end»

Roman philosopher, mid-1st century AD

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en analyse av hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til profesjonelle investorer om norske bankers utlån. IFRS 9 hadde pliktig implementering for regnskapsåret 2018. Hvilken påvirkning den nye tapsmodellen vil ha for norske banker er usikker fordi de reelle effektene av implementeringen ikke har blitt observert enda.

Under den nye tapsmodellen skal tapsavsetninger baseres på forventede kredittap og fremoverskuende vurderinger, og derfor forventes det at brukerne av regnskapet vil motta mer relevant informasjon om den underliggende kredittrisikoen om bankenes utlån på rapporteringstidspunktet. Det konseptuelle rammeverket legger til grunn at nåværende og potensielle investorer er primærbrukerne av regnskapet. Derfor søker denne oppgaven å se på primærformålet med regnskapet fra IASBs utgangspunkt relatert til den nye tapsmodellen. Dette gjøres ved å gjøre rede for investorers egne forventninger om informasjonen som de vil motta gjennom bankers regnskapsrapportering om sine utlån knyttet til den nye tapsmodellen. Datamaterialet som danner grunnlaget for oppgavens empiriske del er basert på dybdeintervju av porteføljeforvaltere som forvalter forskjellige rentefond lokalisert i Rogaland. Det empiriske datagrunnlaget gir ikke entydige svar på hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån.

Mitt overordnede funn er relatert til at det er bankens evne til å utøve godt bankhåndverk som vil påvirke hvorvidt investoren stoler på bankens håndtering av kredittrisiko. Hvorvidt rapporteringen av bankers utlån og tilknyttede tap oppfattes som nøytral vil påvirke hvorvidt investoren gjennom den nye tapsmodellen vil motta mer beslutningsnyttig informasjon. Dersom bankene lykkes med nye regler å gi et mer realistisk bilde av potensielle tap, så kan den nye tapsmodellen gi mer beslutningsnyttig informasjon til investoren fordi den oppfattede relevansen vil være styrket gjennom mer troverdig representasjon av virkeligheten. På den andre siden vil regnskapet under IFRS 9 som følge av at regnskapsprodusentene selv må utøve større grad av skjønn og bruk av estimater kunne føre til redusert beslutningsnytte. Hvorvidt investoren vil anse bankens utlån og tilknyttede tap for å ha relevans og være troverdig representert som vil utgjøre en forskjell i deres investeringsbeslutninger, vil på mange måter være en subjektiv vurdering.

Forkortelser

BC	Basis for Conclusions
BCBS	The Basel Committee on Banking Supervision
CF	Conceptual Framework
EAD	Exposure at Default
EBA	European Banking Authority
ECL	Expected credit loss (forventet kredittap)
ESRB	European Systemic Risk Board
FIT	Forward-in-time
IAS	International Accounting Standard
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IFRS	International Financial Reporting Standard
IRB	Internal ratings-based
LGD	Loss Given Default
OB	The Objective of General Purpose Financial Reporting
OCI	Other Comprehensive Income
PD	Probability of default
PiT	Point-in-time
QC	Qualitative Characteristics of Useful Financial Information
SPPI	Solely Payments of Principal and Interest
TTC	Through-the-cycle

Innholdsfortegnelse

FORORD	II
SAMMENDRAG	III
FORKORTELSER	IV
FIGUROVERSIKT	VIII
1 INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	1
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNINGER	4
1.3 VIDERE UTFORMING AV OPPGAVEN	6
2 DET INTERNASJONALE REGNSKAPSSPRÅKET IFRS	7
2.1 IFRS I NORGE.....	7
2.2 IFRS OG DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET	8
2.2.1 <i>Konseptuelle rammeverks struktur og innhold</i>	9
2.3 AVSLUTNING AV KAPITTELET	15
3 TILLIT TIL REGNSKAPET	17
3.1 REGNSKAPSKVALITET	18
3.2 REGNSKAPSMESSIG STØY - BIDRAGSYTERE TIL REDUSERT REGNSKAPSKVALITET	19
3.3 PRINSIPP- OG REGELBASERT REGNSKAPSREGULERING	21
3.4 AVSLUTNING AV KAPITTELET	23
4 DEN NORSKE BANKSEKTOREN	25
4.1 BANKER - DEN STØRSTE OG VIKTIGSTE GRUPPEN FINANSFORETAK	25
4.2 TILLIT TIL BANKEN OG GODT BANKHÅNDVERK	27
4.3 AVSLUTNING AV KAPITTELET	29
5 IAS 39 FINANSIELLE INSTRUMENTER - INNREGNING OG MÅLING	30
5.1 KORT OM NEDSKRIVNINGER ETTER IAS 39	30
5.1.2 <i>Nedskrivninger og tap på utlån på individuelt nivå og gruppenivå</i>	31
5.2 KRITIKK MOT IAS 39	32
5.3 AVSLUTNING AV KAPITTELET	33
6 NEDSKRIVNING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER ETTER IFRS 9	35
6.1 IASBs FORMÅL MED NY STANDARD FOR FINANSIELLE INSTRUMENTER	36
6.2 KLASSIFISERING OG MÅLING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER ETTER IFRS 9	39
6.3 NY MODELL FOR INNREGNING OG MÅLING AV FORVENTET KREDITTAP.....	42
6.3.1 <i>Den generelle metoden</i>	43
6.4 MÅLING AV FORVENTET KREDITTAP.....	55
6.4.1 <i>Sannsynlighetsvektet utfall</i>	56
6.4.2 <i>Pålitelig og understøttende informasjon</i>	59
6.4.3 <i>12-måneders forventet kredittap</i>	61
6.4.4 <i>Forventet kredittap i levetiden</i>	62
6.4.5 <i>Nærmere regulatoriske formål etter Basel-regelverket</i>	62
6.5 NOTEOPPLYSNINGER.....	64

6.5.1	<i>Informasjonsoverbelastning i regnskapene</i>	67
6.5.2	<i>Kort om IASBs veiledning om vurdering av vesentlighet</i>	68
6.6	IKRAFTTREDELSE OG FORBUD MOT RETROAKTIV ANVENDELSE.....	68
6.7	AVSLUTNING AV KAPITTELET	69
7	METODE	71
7.1	OM EMPIRISK FORSKNING	71
7.2	VALG AV FORSKNINGSMETODE	72
7.2.1	<i>Kvalitativ metode</i>	73
7.3	DATAINNSAMLING	74
7.3.1	<i>Utvelgelse av informanter</i>	75
7.3.2	<i>Personvern og anonymisering</i>	78
7.3.3	<i>Utforming av intervjuguide</i>	79
7.4	GJENNOMFØRING AV INTERVJU	80
7.5	TRANSKRIBERING AV INTERVJU.....	82
7.6	ANALYSE.....	82
7.7	EVALUERING AV FORSKNINGEN.....	84
7.7.1	<i>Reliabilitet</i>	84
7.7.2	<i>Validitet</i>	88
7.7.3	<i>Generaliserbarhet</i>	89
7.8	AVSLUTNING AV KAPITTELET	90
8	RESULTATER OG ANALYSE	92
8.1	INTRODUKSJON	92
8.2	FINANSREGNSKAPET SOM INFORMASJONSGRUNNLAG FOR INVESTORENS INVESTERINGSBESLUTNINGER	94
8.3	INVESTORENS ERFARINGER MED NORSKE BANKERS RAPPORTERING OM TAP PÅ UTLÅN ETTER «INCURRED LOSS»-MODELLEN UNDER IAS 39.....	99
8.3.1	<i>Investorens erfaring med «incurred loss»- modellen under finanskrisen</i>	100
8.3.2	<i>Investorens erfaring med «incurred loss»-modellen under oljenedturen</i>	102
8.4	INVESTORENS FORVENTNINGER TIL NY TAPSAVSETNINGSMODELL UNDER IFRS 9	107
8.4.1	<i>Forventede kredittap - bruk av fremoverskuende makroøkonomisk informasjon</i>	109
8.4.2	<i>Vil en eventuell «klippeeffekt» påvirke investorens investeringsbeslutninger?</i>	112
8.4.3	<i>Noteopplysninger, informasjonsvolum og foretaksspesifikk informasjon</i>	116
8.4.4	<i>Investorens syn på overgangsregler</i>	117
8.4.5	<i>Investorens syn på endring av rentenivå som følge av ny tapsmodell</i>	118
8.4.6	<i>Investorens syn på prinsippbasert regnskapsregulering - med fokus på bruk av estimat og utøvelse av profesjonelt skjønn under IFRS 9</i>	121
8.5	DEN NYE TAPSAVSETNINGSMODELLEN UNDER IFRS 9 OG DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET - DEN NYE TAPSMODELLENS PÅVIRKNING PÅ REGNSKAPETS RELEVANS OG TROVERDIGHET SETT FRA INVESTORENS SYNSPUNKT	129
9	AVSLUTNING	132
9.1	DELKONKLUSJONER	132
9.1.1	<i>Hvor viktig er finansregnskapet som informasjonsgrunnlag for investorens investeringsbeslutninger?</i>	132

9.1.2	<i>Hvilke erfaringer har investoren med norske bankers rapportering om tap på utlån etter «incurred loss»-modellen under IAS 39?.....</i>	134
9.1.3	<i>Hvilke forventninger har investoren til ny tapsmodell under IFRS 9?</i>	135
9.1.4	<i>Harmoniserer den nye tapsmodellen bedre med IASBs utgangspunkt om at primærformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig informasjon til nåværende og potensielle investorer – den primære brukergruppen av finansregnskapet?</i>	140
9.2	KONKLUSJON	141
9.2.1	<i>Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?.....</i>	141
9.3	SVAKHETER VED OPPGAVEN OG MULIGE FEILKILDER	148
9.4	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	149
	LITTERATURLISTE	151
	VEDLEGG	160
	VEDLEGG 1 - E-MAIL TIL AKTUELLE INTERVJUKANDIDATER	160
	VEDLEGG 2 - INTERVJUGUIDE.....	162
	VEDLEGG 3 - REFLEKSJONSNOTAT CECILIE GRØSFJELD ØRLAND	167
	<i>Internasjonalisering.....</i>	168
	<i>Innovasjon.....</i>	169
	<i>Etikk og ansvar</i>	170

Figuroversikt

<i>Figur 1: Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket til IASB (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 40).....</i>	<i>9</i>
<i>Figur 2: Kvalitetskravene i rammeverket (EY, 2012a, sitert i Pedersen & Nordli, 2017).....</i>	<i>12</i>
<i>Figur 3: Norske bankers balanse (Finanstilsynet, 2017b, s. 53).....</i>	<i>26</i>
<i>Figur 4: Klassifisering og måling av finansielle eiendeler etter IFRS 9 (Madsen, 2015b).....</i>	<i>40</i>
<i>Figur 5: Forenklet oversikt over klassifisering og måling (PWC, 2017a, s. 41).....</i>	<i>42</i>
<i>Figur 6: «Bøtte-modell» - hvordan tapsavsetningene skal fastsettes (Madsen, 2015a).....</i>	<i>44</i>
<i>Figur 7: Bevegelse mellom de ulike stegene i den generelle metoden (PWC, 2017a, s. 65).....</i>	<i>47</i>
<i>Figur 8: "Steg-migrering" (KPMG, 2014, s. 66).....</i>	<i>47</i>
<i>Figur 9: Hvordan TTC og PIT/FIT estimat tar hensyn til konjunkturer ved beregning av sannsynligheten for mislighold (Vangstein, 2016).....</i>	<i>64</i>
<i>Figur 10: Utvikling i spotpris Nordsjøolje i perioden 22.06.2014 til 21.06.2015 (Oslo Børs, sitert i Barstad, 2015).....</i>	<i>103</i>

1 Innledning

Dette første kapittelet vil etablere utgangspunktet for masteroppgaven. Her vil jeg forklare bakgrunnen for valg av tema, og videre presentere problemstillingen som denne oppgaven har en ambisjon å finne svar på.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Denne masteroppgaven utgjør den siste brikken i det akademiske arbeidet gjennom masterstudiet i regnskap og revisjon her ved Universitetet i Stavanger og vil således fullføre graden. Gjennom studiet har jeg oppnådd en teoretisk innsikt i internasjonale regnskapsstandarder (heretter IFRS) som børsnoterte selskap har hatt plikt til å utarbeide sine konsernregnskap etter siden 2005. Tidligere studier innenfor finans kombinert med arbeidserfaring innenfor finanssektoren bidro tidlig i studiet til en særlig interesse for IFRS som fagfelt. Standarden som omhandler finansielle instrumenter kom opp som diskusjonstema under en lunsjpause fra en kollega som lurte på om vi hadde lært noe om den nye internasjonale standarden for finansielle instrumenter, IFRS 9, og den nye tapsmodellen i studiet. På daværende tidspunkt var det tidlig i studieløpet og temaet ble først presentert i etterfølgende semester som et avansert emne innenfor finansregnskap og IFRS. På bakgrunn av denne samtalen forsto jeg at temaet var aktuelt og spesielt aktuelt for banknæringen, og at det knyttet seg stor spenning til hvordan effektene av implementeringen av standarden ville slå ut på bankers presentasjon av tap på utlån. Madsen (2015b) skriver at for selskaper innenfor bank og finans innebærer standarden den største regnskapsmessige omleggingen siden IFRS ble implementert og har pliktig virkningstidspunkt fra 1. januar 2018. Dermed var interessen for å skrive om emnet i senere masteroppgave etablert.

En annen motivasjonsfaktor for bakgrunn av det valgte temaet er at jeg er i ferd med å entre ny jobb som revisor i et stort revisjonsfirma. Å ha innsikt i temaet er høyaktuelt for meg i min fremtidige rolle som revisor, og problemstillingen vil bidra med å gi meg innsikt i hva investorer

selv tenker om den nye tapsmodellen under IFRS 9. Investorer er blant primærbrukerne som banker avgir sine finansregnskap til, og disse vil derfor kunne gi meg unik innsikt innenfor temaet.

Den internasjonale regnskapsstandarden IAS 39 *Finansielle instrumenter - innregning og måling* var den gjeldende standarden frem til den ble erstattet av ny standard IFRS 9 *Finansielle instrumenter* 1. januar 2018. Helt siden IAS 39 trådte i kraft 1. januar 2001 har den vært gjenstand for kritikk ifølge Pettersen (2009). Hovedkritikken fra regnskapsprodusenter og andre berørte parter mot IAS 39 har vært rettet mot at den var for regelbasert og komplisert. «*Hvis du forstår IAS 39, har du ikke lest den godt nok*» har tidligere styreformann i IASB Sir David Tweedie uttalt (Sawers, 2008). Denne uttalelsen understreker standardens kompleksitet. I tillegg har IAS 39 blitt kritisert for å ikke gi tilstrekkelig grad av beslutningsnyttig informasjon til brukerne av finansregnskapet. Kritikken toppet seg under finanskrisen som startet i 2007 knyttet til standardens regler om nedskrivning, klassifisering og måling av finansielle instrumenter.

Reglene om nedskrivning under IAS 39 følger en modell hvor tap først skal innregnes når det foreligger objektive bevis for at det har inntruffet en tapshendelse. Tapsmodellen under IAS 39 blir referert til som «incurred loss»-modellen. Stefano (2017) skriver at tapsberegningene tok utgangspunkt i tidligere hendelser i stedet for å fokusere på forventede fremtidige hendelser, noe som førte til at nedskrivningene ble for små og kom for sent. Denne kritikken blir omtalt i litteraturen som «too little, too late». Svakheten ved modellen ble særlig synlig under finanskrisen hvor tapene ble betydelig større enn foregående år som følge av at nedskrivninger fulgte en «incurred loss»-modell som medførte større tap når de økonomiske nedgangstidene ble en realitet.

IASB innså lenge at det var behov for å forbedre IAS 39 for å øke relevansen og forståeligheten av informasjonen om finansielle instrumenter for brukerne av finansregnskapet (Bao et. al., 2015). Kritikken av IAS 39 ble møtt av IASB ved å sette i gang et prosjekt i 2008 med å erstatte IAS 39 med en ny standard for finansielle instrumenter, IFRS 9. Prosessen med å erstatte IAS 39 ble delt inn i tre faser hvor nedskrivning var en av fasene, og ble ferdigstilt i 2014.

IFRS 9 forventes å ha størst betydning for banker fordi store deler av den regnskapsmessige balansesummen deres består av finansielle instrumenter (Bao et. al., 2015). På bakgrunn av dette er banker opptatt av endringer i regnskapsstandarder på området, noe som blant annet har blitt tydeliggjort for meg som student fra gjesteforelesere fra ulike regionale banker gjennom kurs i finansregnskap. Norske banker finansieres gjennom innskudd, lån, egenkapital og obligasjoner. Utlån utgjør den mest vesentligste delen av bankers samlede eiendeler. Videre kan tap på bankers utlån være en viktig driver bak bankkriser. Derfor er det viktig å ha kjennskap til hvilken risiko som ligger i bankenes utlån (Kragh-Sørensen & Solheim, 2014).

Under IFRS 9 skal nedskrivninger for tap på utlån baseres på forventede fremtidige tap og bli tatt før tapshendelsen har skjedd (Stefano, 2017). Dette innebærer at banken må innregne tap på utlån basert på hva som trolig kan skje i løpet av den finansielle eiendelens levetid. IFRS 9 representerer således en betydelig endring i tilnærmingen bankene bruker til å beregne og bokføre tapsnedskrivninger (Stefano, 2017). European Banking Association (EBA, 2016a) publiserte en undersøkelse av IFRS 9 i 2016 basert på 58 europeiske banker som er basert på situasjonen til bankene i desember 2015 hvor de fremdeles var i en tidlig fase av implementeringen. Undersøkelsen viste at bankene forventet en vesentlig effekt på nedskrivningsvurderingene som følge av de nye regnskapsreglene, og at gjennomsnittlig forventet økning i nedskrivningene var på 18 prosent. Basert på denne undersøkelsen viste det seg at IFRS 9 ville få store konsekvenser for bankene. I en senere undersøkelse gjennomført av EY (2017) basert på 29 banker i verden viste det at majoriteten av bankene forventet en økning i nedskrivningene på opptil 15 prosent. I en undersøkelse basert på norske banker av Høiby og Tornes (2017) vises det til at majoriteten av bankene forventer at tapsavsetningene for de mest risikoutsatte utlånsegmentene som utlån til privatpersoner uten sikkerhet og til bedriftskunder som opererer i konjunkturutsatte bransjer vil øke. Effektene av implementeringen av reglene for nedskrivning etter IFRS 9 er ikke fullstendig observert i praksis enda.

Det konseptuelle rammeverket til IASB legger til grunn at nåværende og potensielle investorer er primærbrukerne av regnskapet (Kvifte & Madsen, 2009). Så langt har jeg lest mye om bakgrunnen for den nye tapsmodellen under IFRS 9 fra et teoretisk og regulatorisk perspektiv. Jeg har så langt

ikke kjennskap til andre studier i Norge som dokumenterer hva investorer selv tenker om den nye tapsmodellen under IFRS 9, og hvorvidt denne vil bidra til at de mottar mer beslutningsnyttig informasjon om bankers utlån sett fra deres ståsted. En av målsetningene til IASB var at IFRS 9 skulle bli mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39. Dette innebærer at regnskapsprodusenten selv må bruke betydelig grad av skjønn når vurderinger skal tas for å utlede den korrekte regnskapsmessige løsningen. Dette kan potensielt føre til at IASB ikke når sitt mål om at IFRS 9 skal føre til mer åpenhet og bedre forståelse rundt regnskapsrapporteringen av finansielle instrumenter (Stefano, 2017). På den andre siden er hensikten at utvidede og mer omfattende krav til noteopplysninger gjennom IFRS 9 skal være med å redusere denne risikoen. Det er derfor interessant å få svar på hvorvidt investoren selv anser den nye tapsmodellen under IFRS 9 for å gi mer beslutningsnyttig informasjon om norske bankers utlån enn forgjengeren IAS 39.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

En problemstilling bør være interessant, fruktbar og enkel (Dalland, 2008 s. 104). Dersom problemstillingen er spennende vil arbeidet bli mer lystbetont, at problemstillingen er fruktbar innebærer at den må være relevant for utdanningen min, og at problemstillingen er enkel betyr at jeg har muligheten til å gå i dybden i et fagområde samtidig som jeg må avgrense det jeg ønsker å undersøke. Disse elementene har jeg hatt i bakhodet i prosessen med å velge tema, og formulering av problemstilling. På bakgrunn av temaets aktualitet og avgrensning vil oppgaven ta for seg følgende problemstilling:

«Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?»

Som grunnlag for å vurdere hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren skal det gjennomføres intervjuer av profesjonelle investorer for å samle inn kvalitative data for å fremskaffe investorens eget syn. På denne måten kan jeg drøfte det teoretiske fundamentet opp mot hva den profesjonelle investoren selv mener fra

sitt ståsted. Problemstillingen er delt inn i fire underproblemstillinger gjennom forskningsspørsmål som skal undersøkes nærmere i den empiriske delen av oppgaven for å finne svar på det jeg undersøker.

- 1) Hvor viktig er finansregnskapet som informasjonsgrunnlag for investorens investeringsbeslutninger?
- 2) Hvilke erfaringer har investoren med norske bankers rapportering om tap på utlån etter «incurred loss»-modellen under IAS 39?
- 3) Hvilke forventninger har investoren til ny tapsmodell under IFRS 9?
- 4) Harmoniserer den nye tapsmodellen bedre med IASBs utgangspunkt om at primærformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig informasjon til nåværende og potensielle investorer - den primære brukergruppen av finansregnskapet?

Forskningsspørsmålene er relatert til hovedproblemstillingen både direkte og indirekte. Forskningsspørsmål 4 vil bli drøftet gjennomgående i hele oppgavens teoretiske fremstilling og analyse av de empiriske resultatene slik at forskningsspørsmålet er besvart ved en kombinasjon av teori, forfatterens syn og informantenes syn.

Banker innhenter en stor del av sin finansiering fra investorer gjennom utstedelse av obligasjoner, og effektive kapitalmarkeder er viktig for økonomien som helhet og for banker for å sikre at de har tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder. Typen investor er basert på tilgang til feltet, og var derfor ikke tilfeldig. Investorene som danner utgangspunktet for mitt empiriske studie er alle porteføljeforvaltere for ulike rentefond. Obligasjoner fra banker er en del av investeringsuniverset til investoren i min studie. Etersom jeg selv arbeider innenfor fondsindustrien bidro dette til at investorer fra denne sektoren ble et naturlig valg. Oppgaven baserer seg på et begrenset utvalg, tre porteføljeforvaltere av ulike rentefond fra to forskjellige selskaper. På denne måten har det vært mulig å gå i dybden i forhold til de forventningene og synspunktene som investorene hadde.

Det kan stilles spørsmål til hvorvidt generalisering av funnene fra det empiriske datagrunnlaget kan gjøres til andre porteføljeforvaltere av rentefond eller andre typer investorer på grunn av det begrensede utvalget.

1.3 Videre utforming av oppgaven

Denne oppgaven har totalt 9 kapitler, hvor innledningen er kapittel 1. Kapittel 2 presenterer leseren for IFRS og dets overordnede formål, samt det konseptuelle rammeverket som er viktig å inneha en grunnleggende forståelse av for å kunne anvende, forstå og fortolke regnskapsstandarder utgitt av IASB. Et eget kapittel relatert til viktigheten av at brukerne av regnskapet har tillit til regnskapet er inkludert i kapittel 3. Her går det nærmere inn på hva regnskapskvalitet innebærer, faktorer som fører til regnskapsmessig støy og forskjellen mellom prinsipp- og regelbasert regnskapsregulering. Kapittel 4 presenterer leseren kort for den norske banksektoren, og viktigheten av at banker utøver godt bankhåndverk. Kapittel 5 redegjør kort for den gamle tapsmodellen under IAS 39 og kritikk mot denne. Kapittel 6 presenterer leseren for nye prinsipper for nedskrivning av finansielle instrumenter etter IFRS 9 gjennom den nye tapsmodellen. Kapittel 2 til kapittel 6 representerer således det teoretiske rammeverket som denne oppgaven bygger på.

Kapittel 7 redegjør for den metodiske fremgangsmåten som er valgt for datainnsamling for å besvare masteroppgavens problemstilling. Her vil oppgavens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet som er indikatorer på kvalitet i kvalitativ forskning som sier noe om hvor pålitelig og gyldig mine funn er redegjøres for. Kapittel 8 analyserer og presenterer resultatene fra det empiriske datagrunnlaget som er samlet inn gjennom dybdeintervjuer med profesjonelle investorer og drøfter disse opp mot det teoretiske rammeverket presentert i kapittel 2 til kapittel 6 i oppgaven, og forskerens synspunkt. Til slutt i kapittel 9 vil jeg fremheve mine hovedfunn. Først gjennom delkonklusjoner fra de fire forskningsspørsmålene, og til slutt en hovedkonklusjon som samler alle forskningsspørsmålene for å komme frem til hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers tap på utlån. Avslutningsvis vil svakheter ved oppgaven, og forslag til videre forskning presenteres.

2 Det internasjonale regnskapsspråket IFRS

International Accounting Standards Board (IASB) er det standardsettende organet som utvikler International Financial Reporting Standards (IFRS). IASB ble dannet i 2001 og tok over etter International Accounting Standards Committee (IASC), som var det organet som utviklet standardene International Accounting Standards (IAS). Derav har vi IAS som betegnelsen på eldre internasjonale regnskapsstandarder, mens IFRS er betegnelsen som brukes på nyere internasjonale regnskapsstandarder. IASB har som uttalt formål å styrke kvaliteten på finansregnskapene gjennom åpenhet, ansvarlighet og effektivitet for å sikre interessene til investorer som opererer på børs og som er IFRS primære brukere (IFRS Foundation, u.å.). Formålet er å utvikle et regnskapsspråk som kan aksepteres og brukes globalt på tvers av landegrenser. IFRS er et regnskapsspråk som skal sikre internasjonal sammenlignbarhet og kvalitet til finansiell informasjon, redusere asymmetrisk informasjon, samt gjøre finansregnskapets brukere bedre i stand til å ta informerte og gode valg.

2.1 IFRS i Norge

I 2002 vedtok EU en forordning som innebar at alle børsnoterte selskaper i EU skulle utarbeide konsernregnskapet etter International Financial Reporting Standards (IFRS) fra IASB fra og med regnskapsåret som startet 2005 (Pettersen, Strandberg & Sellæg, 2003). Nye standarder innen IFRS-regelverket som blir vedtatt av IASB aksepteres ikke automatisk av EU. På grunnlag av forordningen skal EU-kommisjonen godkjenne IFRS-standarder som forordninger, og deretter blir standardene bindende EU-rett i medlemsstatene. I Norge må forordninger gjennomføres i norsk rett indirekte som følge av EØS-reglene. Forordningen skal *"gjøres til del av avtalepartenes interne rettsorden"*, jf. EØS-avtalens artikkel 7. Ikke alle børsnoterte foretak er organisert som et konsern. I Norge har Stortinget innført en plikt for norske børsnoterte foretak som ikke er organisert som et konsern til å følge IFRS for å sikre det overordnede formålet til IASB om sammenlignbarhet mellom finansregnskaper i verdensomspennende kapitalmarkeder (Finanskomiteen, 2009). 22. november 2016 vedtok EU-kommisjonen å ta inn IFRS 9 i IFRS-

forordningen med virkning fra 1. januar 2018 (Finanstilsynet, 2016a), og derfor gjelder implementeringen av IFRS 9 også for norske børsnoterte selskap.

I Norge fører Finanstilsynet kontroll med at børsnoterte foretaks finansielle rapportering er i samsvar med lov og forskrift (Gravir & Svae, 2014). Kravet om Finanstilsynets regnskapskontroll følger av EU-regulering som del av EØS-avtalen, og tidspunktet for innføringen av IFRS var sammenfallende med etableringen av en myndighetsbasert regnskapskontroll i Norge (Gravir & Svae, 2014). Hovedformålet til Finanstilsynet er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder gjennom tilsyn av at foretak etterlever regelverk og retningslinjer (Finanstilsynet, 2016b). Finanstilsynet gjør en viktig jobb i å sikre tillit til kapitalmarkedene, og sørge for at brukerne av finansregnskapet får rettidig og korrekt regnskapsinformasjon.

2.2 IFRS og det konseptuelle rammeverket

IFRS bygger på et konseptuelt rammeverk, *The Conceptual Framework for Financial Reporting* (CF), som danner det regnskapsteoretiske fundamentet som skal sikre at regnskapsføring, standarder og fortolkninger er innbyrdes konsistente (Schwencke, Haugen, Baksaas & Stenheim, 2016, s. 1039). Det konseptuelle rammeverket er på mange måter mellomleddet mellom teorien og den praktiske anvendelsen. Kvifte og Johnsen (2015, s. 12) beskriver det konseptuelle rammeverket som «en normativ regnskapsteori eller plattform for utledning av løsninger på praktiske regnskapsspørsmål som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger».

I utgangspunktet foreligger det ingen krav om å bruke det konseptuelle rammeverket, men det er en del av veiledningshierarkiet som fremkommer i IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil*. Veiledningshierarkiet viser i hvilken rekkefølge ulike kilder skal anvendes, og fungerer som en veiledning for hvilket grunnlag man skal vektlegge ved utarbeidelsen av regnskapsmessige løsninger. I så måte gis rammeverket en viss autoritet og en aktiv rolle i praksis i situasjoner hvor man har problemstillinger som ikke er regulert i regnskapsstandarder eller fortolkninger. På den andre siden skal det konseptuelle rammeverket

ikke behandles på lik linje med en standard. Det betyr at bestemmelser i en spesifikk standard skal overstyre bestemmelser i det konseptuelle rammeverket dersom det oppstår en konflikt mellom bestemmelsene (CF, s. A19).

Ettersom det er viktig å inneha en grunnleggende forståelse for det konseptuelle rammeverk for å kunne forstå og fortolke regnskapsstandarder utgitt av IASB vil leseren introduseres for hovedelementene i det følgende. Problemstillingen søker å finne svar på hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere – den profesjonelle investoren som opererer på børs. Hovedformålet til IFRS uttrykkes gjennom det konseptuelle rammeverket og danner utgangspunktet for videre analyse i den empiriske delen av oppgaven.

2.2.1 Konseptuelle rammeverks struktur og innhold

Det konseptuelle rammeverket til IASB har en hierarkisk struktur, og kan illustreres som fem nivå som alle henger sammen og gir regnskapsprodusenten veiledning i hvilken informasjon som bør inkluderes i finansregnskapet (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 40). I henhold til Baksaas og Stenheim (2015) legger det konseptuelle rammeverket opp til regnskapsmessige løsninger som utledes fra regnskapets formål, brukergrupper og kvalitetskrav.

Figur 1: Hierarkiet i det konseptuelle rammeverket til IASB (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 40)

2.2.1.1 Målsetninger

Målsetninger er nødvendige for å kunne utvikle regnskapsstandarder, og IASB sitt overordnede formål med finansregnskapet defineres gjennom det konseptuelle rammeverket som:

«The objective of general purpose financial reporting is to provide financial information about the reporting entity that is useful to existing and potential investors, lenders and other creditors in making decisions about providing resources to the entity. Those decisions involve buying, selling or holding equity and debt instruments, and providing or settling loans and other forms of credit» (CF, OB2, s. A21).

Av definisjonen så ser vi at målsetningen med finansregnskapet defineres ut ifra hvilken målgruppe som er ansett som den viktigste for regnskapet. Det konseptuelle rammeverket definerer nåværende og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer som finansregnskapets primære brukere (CF, OB5). Regnskapsinformasjon kan være mer gunstig for ett formål enn for et annet (Nordgården & Stendal, 2016). Det er vanlig å skille mellom beslutningsformålet og kontrollformålet (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 57). Kontrollformålet fokuserer på eierne som ønsker å evaluere ledelsens bruk av ressurser og sikter således til oppfølging av resultater. Beslutningsformålet på den andre siden fokuserer på nåværende og potensielle investorer som ønsker informasjon om fremtidig verdiskapning - de er interessert i informasjon for å vurdere hvorvidt foretaket er et lønnsomt investeringsobjekt (Nordgården & Stendal, 2016). Med tanke på hvilken målgruppe som anses som den viktigste for finansregnskapet må det videre vurderes om det skal legges størst vekt på beslutningsformålet eller kontrollformålet.

Gjennom utstedelse av IFRS søker IASB å sikre transparent regnskapsrapportering som anses som en forutsetning for velfungerende og effektive kapitalmarkeder. Transparent regnskapsrapportering skal hjelpe deltakerne i kapitalmarkedet å gjøre mer effektive og velinformerte valg om ressursallokering og andre økonomiske beslutninger (CF. Basis for Conclusions (BC) IN.44a). Det kan gjerne hevdes at beslutningsformålet er det primære formålet

i det konseptuelle rammeverket til IASB. Til grunn for dette ligger IASBs formål om optimal ressursallokering for at prisene i aksjemarkedene blir så riktige som mulig, og at de primære brukerne skal kunne treffe optimale beslutninger om utlån til næringslivet (Gjesdal, 2007). Videre vil også andre brukere ha nytte av finansregnskapet i deres vurdering om hvorvidt de skal investere ressurser i foretaket, men det er de primære brukerne finansregnskapet er utarbeidet for (CF, OB10).

I CF. BC1.27 fremkommer det at IASB ikke anser det ene formålet for å være viktigere enn det andre. IASB anser at begge formålene er viktige når det kommer til beslutninger om ressursallokering, men de argumenterer for at kontrollformålet er ivaretatt gjennom beslutningsformålet. Bakgrunnen for den definerte målgruppen i CF, OB5 er basert på at disse brukerne har begrensede muligheter til å kreve informasjon fra foretak direkte og må derfor i større grad stole på finansregnskapet som kilde til informasjonen som de trenger for å gjøre gode investeringsvalg. Ledelsen av et foretak er også interessert i finansregnskapet, men de trenger ikke å kun stole på det avlagte finansregnskapet for å få den informasjonen de trenger, men har i tillegg muligheten til å motta finansiell informasjon som de trenger internt (CF, OB9).

2.2.1.2 Kvalitetskrav

For å sørge for at regnskapsinformasjonen oppfyller hovedformålet om beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere er det utledet en rekke kvalitetskrav som skal sikre dette. IASBs konseptuelle rammeverk skiller mellom grunnleggende og forsterkende kvalitetskrav (CF, QC4).

Figur 2: Kvalitetskravene i rammeverket (EY, 2012a, sitert i Pedersen & Nordli, 2017)

I 2010 ble det tidligere grunnleggende kvalitetskravet «pålitelig» erstattet med «troverdig representasjon». Dette var som følge av en manglende felles forståelse av begrepet «pålitelighet» (CF. BC2.22). Regnskapsinformasjon er beslutningsnyttig og relevant dersom den representerer det den skal presentere på en troverdig måte. De grunnleggende kvalitetskravene er relevans og troverdig representasjon (CF, QC4). Utviklingen av regnskapsstandarder skal sikre at regnskapsinformasjon er presentert på en relevant og troverdig måte (CF. BCIN.44b).

Relevant informasjon innebærer at informasjon kan utgjøre en forskjell i beslutningstaking ved at den tilfører informasjon som kan anvendes. At regnskapsinformasjon har prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi inngår som komponenter i det grunnleggende kvalitetskravet relevans (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 71). Informasjon er relevant dersom den utgjør en forskjell i investorens investeringsbeslutninger ved at den tilfører informasjon som kan anvendes til å utarbeide forventninger om utfallet av tidligere hendelser og fremtidige hendelser (FASB 1980.21, sitert i Kvifte & Johnsen, 2015, s. 71). Med andre ord er det om informasjon utgjør en forskjell i beslutningstaking som avgjør hvor relevant den er for en investeringsbeslutning (FASB, 1980, s. CON2-16). Videre kan utelatelse av vesentlig informasjon kunne være relevant informasjon dersom utelatelsen påvirker beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet. Derfor må regnskapsprodusenten gjøre en vesentlighetsvurdering av hvilken informasjon som er

relevant for den primære brukeren av finansregnskapet (CF.QC11). I tillegg må regnskapsinformasjon presentere de underliggende økonomiske forholdene på en troverdig måte, hvor informasjonen må være komplett, nøytral og uten feil for å være troverdig og bidra til å opprettholde det overordnede formålet om beslutningsnyttig informasjon (CF.QC12). At regnskapsinformasjonen er nøytral innebærer at informasjonen er presentert på en måte som ikke er egnet til å villedde brukerne av regnskapet. En nøytral gjengivelse av regnskapsinformasjon innebærer at den ikke er manipulert på noen måter for å øke sannsynligheten for at den vil bli vurdert av brukerne på en bestemt måte (CF, QC14).

Forsterkende kvalitetskrav stiller ikke på lik linje med de grunnleggende kvalitetskravene. De forsterkende kvalitetskravene er der for å øke nytten av informasjon som allerede er ansett som relevant og troverdig representert (CF.QC19). De forsterkende kvalitetskravene innebærer at informasjonen må være sammenlignbar, verifiserbar, tidsriktig og forståelig (CF.QC19). Kravet om sammenlignbarhet skal gjøre brukerne i stand til å kunne sammenligne selskaper både mellom ulike perioder og ulike foretak. I henhold til Kvifte og Johnsen (2015, s. 73) innebærer sammenlignbarhet at prinsippanvendelse for like bransjer og virksomheter bør være konsistent. Verifiserbarhet innebærer at informasjonen er objektiv, og at regnskapsproduzenters anvendelse av de samme vurderingsreglene fører frem til lignende konklusjoner (CF. QC26). Tidsriktighet innebærer at informasjonen er aktuell, og finnes på beslutningstidspunktet. Jo eldre informasjon, jo mindre verdifull anses den for å være (CF.QC29). Forståelighet er behovet for at regnskapsinformasjonen er konsis, har klar klassifisering, karakterisering og presentasjon av informasjonen som er forståelig for brukeren (CF.QC32). Det vil derfor være viktig for en regnskapsprodusent å ha de primære brukerne i minne ved utarbeidelsen av finansregnskapet.

Målsetningen om beslutningsnyttig informasjon innebærer en kostnad-nytte vurdering og en vesentlighetsvurdering. Regnskapet bør gi beslutningsnyttig informasjon forutsatt at nytten av informasjonen overstiger ressursene som kreves for å fremskaffe informasjonen. Bare informasjon som kan unnlates uten at beslutningsutfallet påvirkes, er beslutningsnyttig (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 77). Utfordringen med kostnad-nytte vurderingen er at nytteverdien ofte ikke er målbar, eller at den er vanskelig å måle. Markedet for informasjon kan aldri bli perfekt, og det er i stor

grad opp til regnskapsbrukerne å avgjøre om kostnad-nytte vurderingen tilsier at informasjonen skal gis i regnskapet (FASB 1980, s. CON2-30).

Begrepet vesentlig er definert i IAS 1, 7 som: *«Utelatelse eller feilaktige opplysninger om poster anses som vesentlige dersom de hver for seg eller samlet kan påvirke økonomiske beslutninger som tas av brukere på grunnlag av finansregnskapet. Vesentlighet avhenger av utelatelsens eller den feilaktige opplysningens størrelse og art vurdert ut fra de rådende omstendigheter. Postens størrelse eller art, eller en kombinasjon av disse, kan være den avgjørende faktor».*

Forbudet mot innarbeiding av uvesentlige opplysninger henger blant annet sammen med kravet til forståelighet. Inkludering av uvesentlig informasjon kan svekke tilgangen til vesentlig informasjon og skape unødvendig støy som gjør at regnskapet blir mindre forståelig for brukerne (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 80). For finansielle instrumenter fremkommer forbudet i IFRS 7, B3 som: *«Det er nødvendig å få til en balanse mellom det å overbelaste finansregnskaper med altfor mange detaljer som ikke er til hjelp for brukere av finansregnskapet, og det å skjule viktig informasjon som et resultatet av for mye aggregering. Et foretak skal for eksempel ikke tildekke viktig informasjon ved å sette den inn sammen med en stor mengde uvesentlige detaljer».*

2.2.1.3 Definisjoner

IASB sitt konseptuelle rammeverk er balanseorientert hvor objektive balanseorienterte definisjoner forankret i et konseptuelt rammeverk er ment å begrense skjønnsutøvelsen og fleksibiliteten i regnskapsføringen. De balanseorienterte definisjonene er overstyrende kriterium for regnskapsføring i rammeverket, og regnskapsposten må tilfredsstillende definisjonen for å kunne innregnes. At definisjonene omtales som balanseorienterte innebærer at alle postene er definert med utgangspunkt i eiendeler og gjeld. Med andre ord blir resultatpostene definert ut fra endringene i balansepostene.

2.2.1.4 Regnskapsføring og måling

Regnskapet sitt formål er å gi et rettvisende bilde eller gi en dekkende fremstilling av de økonomiske realitetene til foretaket i en periode. Regnskapet skal ha substansverdi og vise det som reelt er stillingen i foretaket. Det konseptuelle rammeverket er til for å sørge for at regnskapsføring og måling er gjennomført av regnskapsprodusentene som sikrer at det er både relevant og troverdig representert. Det skal være sammenlignbart, verifiserbart, forståelig og inneholde tidsriktig informasjon.

Det er tre krav som må være oppfylt for at posten anses for å tilfredsstillende den balanseorienterte definisjonen (CF, 4.37-4.38). For det første må posten tilfredsstillende den balanseorienterte definisjonen. For det andre må det være sannsynlig at posten fører til at økonomiske fordeler strømmer til foretaket for eiendeler, eller sannsynlig at økonomiske oppofrelser for gjeld strømmer fra foretaket. For det tredje må verdien av posten kunne måles pålitelig (at den er komplett, nøytral og ikke inneholder feil). IASB har ikke gitt klare retningslinjer til hva pålitelig måling innebærer, men lister opp aktuelle måleattributter i CF, 4.55 som historisk kost, realisasjonsverdi, gjenanskaffelseskost og nåverdi.

2.3 Avslutning av kapittelet

I dette kapittelet har IASB som er det standardsettende organet som utvikler IFRS blitt presentert. Videre har bakgrunnen for hvorfor børsnoterte selskaper i Norge er pliktet til å avlegge sine konsernregnskap etter IFRS blitt redegjort for.

Det konseptuelle rammeverket kan betraktes som det regnskapsteoretiske fundamentet til IFRS og skal sikre at standardene og fortolkningene skal være innbyrdes konsistente (Schwencke et.al., 2016, s. 1030). Sentrale deler av rammeverket har også betydning når det oppstår et regnskapsspørsmål som ikke har en entydig løsning i en regnskapsstandard eller fortolkning. Det er viktig å inneha en grunnleggende forståelse for det konseptuelle rammeverket for å kunne

anvende, forstå og fortolke regnskapsstandarder utgitt av IASB. Hovedproblemstillingen som denne masteroppgaven søker å finne svar på er knyttet til det overordnede formålet til det konseptuelle rammeverket om at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere, her nåværende og profesjonelle investorer. Vi har sett at det konseptuelle rammeverket bygger på en hierarkisk struktur, og at kvalitetskrav spiller en viktig rolle for å sikre at regnskapsinformasjon oppfyller hovedformålet om beslutningsnyttig informasjon.

3 Tillit til regnskapet

«Stadige regnskapsskandaler tærer på tilliten til regnskapet. Uten tillit er det umulig for regnskapet å oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon» (Stenheim & Blakstad, 2012).

Uttalelsen over er skrevet i forbindelse med en artikkel av Stenheim og Blakstad (2012) om regnskapsmanipulering. Store regnskapsskandaler som Enron og Worldcom i USA har ført til oppmerksomhet rundt regnskapets evne til å informere om foretaks underliggende økonomiske utvikling og finansielle stilling (Langli, 2005). Manipulering kan undergrave tilliten til regnskapet som kilde til beslutningsnyttig informasjon. Nå handler riktignok ikke denne masteroppgaven om regnskapsmanipulasjon, men det er allikevel viktig å være klar over hvilke incentiver som kan trigge slik manipulering og som kan oppstå på bakgrunn av regnskapsprodusentens økonomiske beslutninger (Stenheim & Blakstad, 2012).

Brukere av finansregnskapet er opptatt av å motta regnskapsinformasjon av god kvalitet. Derfor vil den videre delen av kapitlet presentere hva som ligger i begrepet regnskapskvalitet, og presentere faktorer som kan være med å redusere denne i form av regnskapsmessig støy. Til slutt vil regelbasert-versus prinsippbasert regnskapsregulering redegjøres for ettersom ulik regulering vil kunne påvirke den underliggende oppfattede regnskapskvaliteten. At brukerne av regnskapet har tillit til det regnskapet som foretaket avlegger vil være av avgjørende betydning for hvorvidt det anses for å inneha god regnskapskvalitet, og for å oppfylle det overordnede formålet fastsatt av IASB gjennom det konseptuelle rammeverket til å bidra til beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere.

3.1 Regnskapskvalitet

Ett av målene til IASB er å utvikle regnskapsstandarder av høy kvalitet som er prinsippbaserte og som krever anvendelse av måling som reflekterer foretakets økonomiske stilling og verdiskapning på en god måte (Barth, Landsman & Lang, 2008, s. 468). I henhold til Stenheim, Sundkvist og Opsahl (2017, s. 64) finnes det ingen entydig definisjon av hva regnskapskvalitet er, men det er et begrep som brukere og produsenter av regnskapsinformasjon er opptatt av. De viser til at det finnes tre forskjellige forståelser av begrepet i litteraturen: «rapportering av beslutningsnyttig informasjon», «fravær av regnskapsmessig støy» og «rapportering av økonomiske realiteter». Videre skriver de at høyere regnskapskvalitet generelt sett innebærer at regnskapsbrukerne tar mer informerte og kvalitetsmessig bedre beslutninger om investeringer og ressursallokering. Dette synet stemmer godt overens med IASBs overordnede målsetting om at formålet med finansregnskapet er at det skal bidra til at investorer mottar beslutningsnyttig informasjon - altså informasjon som gjør dem bedre i stand til å ta informerte og gode valg enn om de ikke hadde hatt tilgang til informasjonen (CF.OB2).

Langli (2005) hevder at dårlig regnskapskvalitet vil kunne rukke ved effektiviteten som næringslivet er avhengig av, og kunne bidra til lavere samfunnsmessig verdiskapning gjennom lavere aktivitetsnivå, høyere arbeidsledighet og redusert skatteinngang. Myndigheter og organisasjoner er klar over dette og forsøker å finne tiltak som kan forbedre kvaliteten på publisert regnskapsinformasjon. Derav hovedformålet til IASB om optimal ressursallokering i kapitalmarkedet. Regnskapskvalitet handler om å gjøre økonomisk informasjon om foretaket tilgjengelig for dets brukere, og regnskapskvalitet kan forstås ut fra den evnen regnskapet har til å redusere asymmetrisk informasjon (Stenheim et.al., 2017, s. 65). Selskapets ledelse vil sitte på mer og bedre informasjon om økonomiske hendelser i selskapet enn for eksempel investorene og da kan vi få opphav til asymmetrisk informasjon. Regnskapskvaliteten vil økes dersom avstanden på informasjonsgapet til de på «innsiden» versus de på «utsiden» reduseres. Dersom regnskapsinformasjonen utgjør en positiv forskjell i en beslutningssituasjon, og sluttbrukeren stilles i stand til å foreta bedre beslutninger ved å bruke informasjonen enn å ikke bruke den vil også forekomsten av asymmetrisk informasjon bli redusert. På den andre siden vil det ikke være

sikkert at regnskapsinformasjon som gjenspeiler økonomiske realiteter og som er kjent for regnskapsbrukeren vil være beslutningsnyttig i seg selv (Stenheim et.al., 2017, s. 68).

Regnskapet skal bidra med informasjon om foretakets økonomiske resultat og økonomiske verdi, og regnskapskvalitet kan forstås utfra hvorvidt og i hvilken grad regnskapet evner å avbilde disse realitetene (Stenheim et.al., 2017, s. 67). Som tidligere nevnt søker IFRS 9 å være mer prinsippbasert sammenlignet med den gamle standarden IAS 39, noe som innebærer at regnskapet er basert på bruk av estimater og skjønsmessige vurderinger. Det vil være vanskelig å utarbeide et regnskap som gir en perfekt avbildning av foretakets økonomiske resultat og økonomiske verdier, og regnskapskvaliteten kan derfor svekkes (Stenheim et.al., 2017). Informasjonen som er tilgjengelig i finansregnskapet til sluttbrukeren vil kunne ha beslutningsnytte så lenge regnskapsbrukeren stilles i stand til å ta bedre beslutninger ved å bruke informasjonen enn å la være, og er direkte knyttet opp mot IASBs hovedformål med finansregnskapet (Stenheim, et.al., 2017).

Hvorvidt regnskapsinformasjonen er beslutningsnyttig for finansregnskapets primære brukere vil være avgjørende for dets tilknyttede kvalitet ifølge FASB (1980). Derfor inneholder IASBs konseptuelle rammeverk et hierarki av kvaliteter som regnskapet skal inneha for å sikre det overordnede formålet om beslutningsnyttig informasjon som presentert i kapittel 2.2 av oppgaven. På bakgrunn av begrensninger av kostnad og innsats forbundet med regnskapsinformasjon, er det hvorvidt regnskapet oppfyller kvalitetskravene om troverdig representasjon og relevans som vil avgjøre hvor beslutningsnyttig den forelagte regnskapsinformasjonen er (FASB, 1980, s. CON2-2). Det er hvorvidt brukeren stilles i stand til å ta bedre beslutninger ved å bruke informasjonen enn ved å ikke bruke den som vil avgjøre beslutningsnyttigen av regnskapet.

3.2 Regnskapsmessig støy - bidragsyttere til redusert regnskapskvalitet

Regnskapet er en sentral kilde til informasjon for investorer som er interessert i å finne ut hvor mye selskapet er verd til enhver tid, men det er ikke den eneste kilden. Investorer kan fremskaffe

egen informasjon eller kan få informasjonen fra media, men regnskapet og regnskapsreglene styrer mye av informasjonsstrømmene (Gjesdal, 2007). Gjesdal (2007) hevder at mye av informasjonen som et foretak gir vil være betinget av regnskapsreglene fordi regnskapet legger føringene for hvilken informasjon et foretak skal gi og hvilken form den skal ha. Regnskapsprodusenten må hele tiden sondre mellom å rapportere for mye eller for lite informasjon ifølge FASB (1980, s. CON2-1). I det konseptuelle rammeverket har vi målsettingen om at den regnskapspliktige skal velge løsninger som i størst mulig grad tilfredsstiller de overordnede kvalitetskravene om relevant og troverdig representasjon regnskapsinformasjon (Moen & Melle, 2007).

Som referert til tidligere er IFRS 9 mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39, noe som innebærer at regnskapsprodusenten selv må anvende større grad av profesjonelt skjønn ved fastsettelse av estimat. IFRS 9 stiller eksempelvis ikke krav til hvilken metode regnskapsprodusenten skal anvende for å beregne forventede kreditttap av sine engasjement. Ved å åpne opp for flere valg kan en konsekvens være at sammenlignbarheten av finansregnskapet reduseres. Det blir mer utfordrende for regnskapsbrukerne å forstå og finne ut hvilke løsninger som er anvendt, og å forstå alle løsninger og tilhørende konsekvenser for regnskapet. I tillegg kan man få opphav til regnskapsmessig støy gjennom at den er utilsiktet ved at regnskapsprodusenten har for lav kompetanse som medfører at skjønn blir utøvd på en dårlig måte (Stenheim et.al., 2017, s. 67). Regnskapsmessige valg kan også være motivert av andre forhold enn det som gir det beste bildet av foretaket (Moen & Melle, 2007). Derfor er det viktig å gjøre regnskapsbrukeren i stand til å forstå hva som egentlig skjer i bedriften og hvordan transaksjoner og begivenheter bør tolkes og rapporteres slik at de forstår hvordan støy kan oppstå slik at de vet hvordan de kan håndtere den (Langli, 2005).

Regnskapsmessige støykilder kan deles i tre kategorier: «regnskapsreglenes/-standardenes utforming», «usikkerhet om fremtiden» og «regnskapsprodusentenes rapporteringsstrategi» (Palepu, Healy og Bernard, 2002, sitert i Langli, 2005). Komponenter til støy inngår i ny «expected credit loss»-modellen under IFRS 9 og vil dermed kunne føre til redusert regnskapskvalitet og mindre sammenlignbare regnskaper. Regnskapsbrukeren bør undersøke fleksibiliteten i måling som gis av utformingen av regnskapsreglene, og hvor godt de er i stand til

å måle underliggende økonomiske realiteter. Jo lenger inn i fremtiden vi kommer, jo større usikkerhet knyttes opp mot estimater om denne informasjonen. Fremtiden er usikker, og som følge av at regnskapsprodusenter må estimere framtidige kontantstrømmer knyttet til aktiviteter som foretaket er involvert i, kan de tilknyttede estimatene bli usikre. I tillegg kan vi få opphav til måleproblem. Det er derfor viktig å vurdere regnskapskvaliteten basert på hvilke områder usikkerheten er størst og hvilken konsekvens usikkerheten kan ha på den rapporterte finansielle informasjonen. Som for eksempel beregningen av størrelsen av forventet kredittap på bankens utlån. Videre har selskapene fleksibilitet og kan bruke den til å informere eller desinformere. På bakgrunn av asymmetrisk informasjon kan regnskapsprodusentene ha både insentiver og anledning til å gjøre regnskapene mer eller mindre informative enn det en nøytral rapportering ville ha ført til basert på hvilke regnskapsprinsipper som velges og hvordan skjønn utøves. Dette kan skje ved både lovlige og ulovlige metoder avhengig av om man opererer innenfor rammen av den gjeldende lovgivningen.

3.3 Prinsipp- og regelbasert regnskapsregulering

Regnskapsmessige løsninger vil ofte kunne klassifiseres som enten prinsippbaserte eller regelbaserte, hvor det er fordeler og ulemper knyttet til begge, og hvor en helt rendyrket regulering gjerne ikke er optimalt hevder Baksaa og Stenheim (2015). Videre skriver de at regnskapsmessige løsninger ofte har elementer å være både prinsipp- og regelbasert.

IASB ønsket å lage en ny standard for finansielle instrumenter som er mer prinsippbasert og mindre regelbasert. Blant annet er regelverket i større grad tilpasset brukerne for eksempel gjennom at det kun er ett sett med nedskrivningsregler. Tapsavsetningene skal innregnes basert på beste estimat for forventet kredittap for alle engasjement uten noen form for terskel som må overstiges (Madsen, 2015a). Baksaa og Stenheim (2015) hevder at prinsipper er mer robuste når det gjelder å møte nye regnskapsmessige problemer i et næringsliv med stor endringstakt enn det regler er fordi det er en risiko for at de kan være på vei til å bli utdatert på tidspunktet når de blir implementert.

«Prinsippbasert regulering kjennetegnes ved at regnskapsprodusenten i stor grad må bruke skjønn for å utlede den korrekte regnskapsmessige løsningen. Regelbasert regulering kjennetegnes gjerne ved sjablongregler og terskelverdier som foreskriver en bestemt regnskapsmessig løsning» (Baksaas & Stenheim, 2015).

Det konseptuelle rammeverket til IASB legger opp til prinsippbasert regnskapsregulering ved at regnskapsmessige løsninger utledes fra regnskapets formål, brukergrupper og kvalitetskrav (Baksaas & Stenheim, 2015). «Incurred loss»-modellen under IAS 39 ble blant annet kritisert for å være for regelbasert. Derfor søker den nye tapsmodellen under IFRS 9 å være mer prinsippbasert, og det ser vi tydelig i og med at den ikke lenger inneholder noen kvalifisert terskel om at det må foreligge en hendelse for å innregne tap lenger. Konsekvensen av den kvalifiserte terskelen under IAS 39 førte til at finansregnskapene til banker under finanskrisen ikke reflekterte den reelle underliggende risikoen godt nok fordi tapene som var innregnet var for små, og kom for sent. Financial Stability Forum (FSF) (2009, s. 4) presiserer at «incurred loss»-modellen tillot at regnskapsprodusenten selv kunne bruke profesjonelt skjønn for å sikre at tapsavsetningene reflekterte de reelle kredittapene som forelå i porteføljene, men at banker ikke alltid har benyttet seg av denne fleksibiliteten.

I «expected credit loss»-modellen under IFRS 9 skal forventede kredittap reflektere et forventningsrett og sannsynlighetsvektet beløp som er fastsatt ved å evaluere flere utfall. Dette innebærer at banker må vurdere all rimelig og dokumenterbar informasjon, inkludert fremoverskuende informasjon for å fastsette estimatet på forventede kredittap til alle engasjement. Det er mange måter å generere forventningsrette og sannsynlighetsvektede estimater av forventede kredittap på, og mangelen på detaljer i IFRS 9 forvirrer banker i implementeringen, og det betyr at banker vil velge ulike regnskapsmessige løsninger for å ivareta prinsippene som fastsettes av standarden (Risk.net, 2016). Utfordringen med bruk av informasjon om fremtiden er at den er beheftet med usikkerhet, og problemet er at jo lenger frem i tiden du ser, jo større usikkerhet er det forbundet med den.

Det vil gjerne være ønskelig med prinsippbasert regulering i noen situasjoner, mens det er mer hensiktsmessig med regelbasert regulering i andre situasjoner (Baksaas & Stenheim, 2015). IFRS er til dels regelbasert og til dels prinsippbasert (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 55). I henhold til Baksaas og Stenheim (2015) vil prinsippbasert regulering bare fungere optimalt dersom regnskapsprodusenten ikke utnytter den valgfriheten som ligger i prinsippbasert regulering til å utnytte det rapporteringsrommet det gir og ikke opptrer opportunistisk. Prinsippbasert regnskapsregulering anses som mest formålstjenlig fordi dette sikrer at regnskapene reflekterer de underliggende økonomiske realitetene i enhver situasjon gjennom økt vektlegging av det konseptuelle rammeverket (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 55). Derav bakgrunnen for at IASB ønsket at IFRS 9 skulle bli mer prinsippbasert for å sikre et regelverk som er bedre tilpasset brukerne.

Prinsippbasert regnskapsregulering innebærer at regnskapsprodusenten selv må bruke større grad av profesjonelt skjønn for å komme frem til den korrekte regnskapsmessige løsningen. Man er som regnskapsprodusent avhengig av å gjøre egne verdiberegninger basert på estimer på fremtidige kontantstrømmer (Kinserdal, 2015), og dette kreves i større grad av nye prinsipper for nedskrivning etter IFRS 9 enn den gamle standarden IAS 39. Deriblant foreligger det en risiko for at ledelsen ubevisst eller bevisst ikke er nøytrale i sine vurderinger (Kinserdal, 2015). Kinserdal (2015) viser til forskning som viser at vi er dårlige på å lage estimer, dårlige til å predikere, og dårlige til å lage verdivurderinger. En konsekvens av dette er at mange av verdiene i et regnskaps balanse kan være feil, og det kan derfor stilles spørsmål til hva som er nytten og relevansen av regnskapet dersom størrelsene er så upålitelige.

3.4 Avslutning av kapitlet

I utgangspunktet skal regnskapet gi en avbildning av økonomisk substans ved å rapportere økonomisk resultat og økonomiske verdier for eiendeler, forpliktelser og egenkapital (Stenheim & Blakstad, 2012). En av målsetningen ved utarbeidelsen av IFRS 9 var at standarden skulle være mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39 for å sikre regnskapsregulering som i større grad

harmoniserer med det konseptuelle rammeverket og oppfyller regnskapets overordnede formål om beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere. Kapitlet har vist til en artikkel av Langli (2005) som diskuterer årsakene til at regnskapsinformasjon i varierende grad reflekterer den underliggende økonomien, og viser til forskning som viser at kilder til regnskapsmessig støy påvirker regnskapskvaliteten. Kilder til støy kan oppstå på bakgrunn av regnskapsreglenes og standardenes utforming, usikkerhet om framtiden og regnskapsprodusentens rapporteringsstrategi (Palepu, Healy og Bernard, 2010, sitert i Langli, 2005). Komponenter til støy inngår i ny «expected credit loss» modell og vil dermed kunne føre til redusert regnskapskvalitet og mindre sammenlignbare regnskaper selv om det overordnede formålet til IASB i utviklingen av IFRS 9 er det motsatte. At finansregnskapets brukere har tillit til regnskapet er viktig for at regnskapet skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon (Stenheim & Blakstad, 2012).

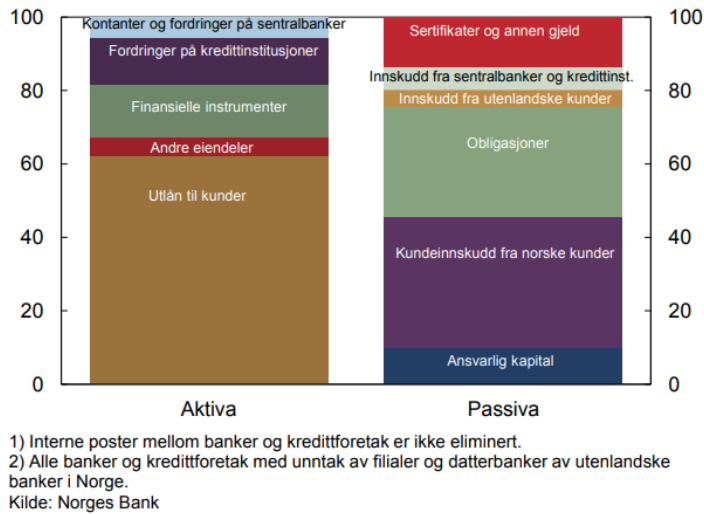
4 Den norske banksektoren

Dette kapitlet har som formål å introdusere den norske banksektoren kort fordi oppgaven er begrenset til å se på investorens syn på norske bankers presentasjon av utlån og tilhørende tap. I en artikkel skrevet av Kragh-Sørensen og Solheim (2014) vises det til at tap på bankers utlån kan være en viktig driver bak bankkriser. Dette understreker viktigheten av å ha god forståelse om bankers utlån som finansielt instrument for å forstå hvilken risiko som kan være forbundet med denne kategorien for en investor når investeringsbeslutninger skal tas. At en bank evner å utøve godt bankhåndverk på en god måte vil være viktig for å fostre tillit blant kunder, investorer og markedet til at den underliggende kredittrisikoen tilknyttet deres engasjement håndteres på en måte som sikrer at de har nok kapital til å dekke eventuelle tap og at finansiell stabilitet opprettholdes.

4.1 Banker - den største og viktigste gruppen finansforetak

I henhold til Finanstilsynet (2017b) utgjør bankene den største og viktigste gruppen finansforetak. Hovedoppgavene deres består av å gi personer og bedrifter muligheter til å ta opp lån og spare, gjennomføre betalinger og håndtere risiko. Norske banker klassifiseres enten som forretnings- eller sparebank hvor hovedforskjellen er knyttet til eierstrukturen og ikke til hvilke tjenester de tilbyr kundene (Finanstilsynet, 2017b, s. 47). Banker holder tradisjonelt sett en svært stor andel finansielle instrumenter, og derfor forventes det at omleggingen til IFRS 9 kommer til å ha størst påvirkning på denne gruppen, men også andre selskaper innenfor finans (Madsen, 2015b). Definisjonen av finansielle instrumenter som følger av IAS 32, 11 gjør at finansielle instrumenter under IFRS omfatter ganske mye mer enn det man gjerne i utgangspunktet har inntrykk av og inkluderer både kontanter, bankinnskudd, innlån, utlån, kundefordringer, leverandørgjeld osv. Av figur 3 under ser vi blant annet at utlån utgjør hoveddelen av norske bankers eiendeler.

Figur 5 Balansen¹ til norskeide banker og OMF-kredittforetak.²
 Prosent. Per 30. juni 2017

Figur 3: Norske bankers balanse (Finanstilsynet, 2017b, s. 53)

Banker tilbyr flere typer utlån som boliglån til private aktører, næringslån og forbrukslån (Finanstilsynet, 2017b, s. 47). Hvor mye bankene låner ut kommer an på hvilke lønnsomme utlånsmuligheter de har, og avhenger blant annet av nivået på finansieringskostnader, myndighetskrav og låntakernes tilbakebetalingsevne (Finanstilsynet, 2017b, s. 49). Som vi ser av figur 3 så finansierer norske banker mesteparten av virksomheten sin med bankinnskudd og obligasjoner. Obligasjoner er standardiserte lån, og utstederne av obligasjoner låner penger gjennom å utstede obligasjoner (Finanstilsynet, 2017b, s. 26). Banker som utsteder obligasjoner vil normalt sett få tilgang til en større investorbase enn banker som ikke velger å notere lån (Oslo Børs, u.å). Obligasjoner er omsettelige (kan selges videre mellom investorer etter utstedelse) og prisingen i markedet er en viktig kilde til informasjon om risikoen knyttet til utstederne, her banken (Finanstilsynet, 2017b, s. 26). Når en investor investerer i obligasjoner er kredittkvalitet en av de viktigste risikoene som investorer må forholde seg til (Morningstar, 2013). Med kredittkvalitet menes her hvor sannsynlig det er at en utsteder klarer å betale tilbake det de skylder. Videre vil utstederens oppfattede kredittkvalitet spille inn på renten som investoren mottar, og også prisen på obligasjonen i markedet. Banksystemet er blant de største utstederne i det norske obligasjonsmarkedet (Finanstilsynet, 2017b, s. 28).

Et velfungerende finansielt system er viktig for en moderne økonomi. Dersom det ikke lenger blir mulig å gjennomføre betalinger eller å få lån, vil konsekvensene for hele økonomien raskt bli store og derfor er bankene underlagt stor grad av regulering og tilsyn (Finanstilsynet, 2017b, s. 15). Finanstilsynet fører tilsyn med at banker overholder reguleringene i Norge, og det har vært en økende samordning med bankregulering for å fremme finansiell stabilitet internasjonalt de siste tiårene (Finanstilsynet, 2017b, s. 55). Baselkomiteen for banktilsyn (Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)) er det viktigste internasjonale organet på bankområdet. Norske banker følger kapitaldekningsregler etter Basel regelverket, og disse skal bidra til at finansforetakene har nok kapital i forhold til den risikoen de tar slik at den er tilstrekkelig til å kunne dekke forholdsmessig store uventede tap (Finanstilsynet, 2017b, s. 55). I henhold til Stefano (2017) så er tapsavsetninger en post på balansen som skal dekke identifiserte tap, mens egenkapitalen skal dekke fremtidige ikke-forventede tap, hvor tapsnedskrivninger akkumuleres over tid som en kostnadspost i resultatet. Ved tap i bankene er egenkapitalen den første til å ta tap (Finanstilsynet, 2017b, s. 54). Flere banker bruker egne modeller for å beregne kapitalkravet for kredittrisiko, såkalte IRB-modeller (IRB = internal ratings-based) (Finanstilsynet, 2017b, s. 12). Som vi skal se senere i oppgaven, danner IRB-modeller utgangspunktet for flere av de norske bankene som plikter å anvende IFRS 9 i beregningen av forventede kredittap gjennom «expected credit loss»-modellen.

4.2 Tillit til banken og godt bankhåndverk

IASBs overordnede uttalte formål er å utvikle IFRS standarder som fostrer tillit, vekst og langsiktig stabilitet i den globale økonomien (IFRS Foundation, u.å.). Herunder spiller revisor en viktig rolle som allmennhetens tillitsperson ved revisjon av årsrapporter mv. for at kapitalmarkedene og andre regnskapsbrukere skal ha tillit til at foretaks finansielle rapportering er avlagt i henhold til gjeldende lover og regler, og gir en dekkende fremstilling av underliggende økonomiske realiteter (Den norske Revisorforeningen (DnR), 2017, s. 1039).

Det er viktig å ha en robust og sikker bankstruktur på grunn av den viktige rollen banker spiller i enhver økonomi (Villa, 2010, s. 12). Gjennom utlån til privat- og bedriftsmarkedet støtter bankene

opp under utvikling, nyskaping og vekst. Det kan ta tid å bygge opp finansielle verdier, men de kan raskt forsvinne i en usikker og ustabil verden (Finanskomiteen, 2013). Villa (2010, s. 12) skriver at sammenbruddet av det finansielle systemet under finanskrisen mellom 2007-2009 skapte kaos i hele samfunnsmaskineriet fordi alle er avhengige av banker. Banker er en del av det finansielle systemet hvor hovedoppgavene består i å gi personer og bedrifter muligheter til å låne og spare, gjennomføre betalinger og håndtere risiko på en sikker og effektiv måte (Finanstilsynet, 2017b). For banker er tillit et bærende element. Villa (2010, s. 53) understreker viktigheten av at banker i tillegg til å håndtere kredittrisiko må håndtere omdømmerisiko på en god måte. Videre argumenteres det for at banknæringen som institusjon er basert på etikk og integritet, og at det som skiller en bank fra en annen og som avgjør hvorvidt en kunde velger den ene fremfor den andre er basert på tillit. En banks evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke kundens, investorens og markedets tillit til banken.

Staavi (2016) understreker i en kommentar på e24.no at finansiell stabilitet drives av tre faktorer: kvaliteten på bankenes balanse, soliditet og at de har løpende tilgang til kapital. «*At risikovurderingen bak hvert enkelt lån, både til husholdninger og næringsliv, er god. Og at den enkelte bank passer på at den totale risikoen i porteføljen ikke blir for høy. Kort sagt, at bankene bedriver godt håndverk*» (Staavi, 2016). En del av godt bankhåndverk innebærer at banker bygger opp tilstrekkelig egenkapital slik at de er bedre rustet til å tåle tap ved tilbakeslag i økonomien, og samtidig forhindrer bråbrems av utlån ved en eventuell nedgangskonjunktur.

Denne masteroppgaven søker å finne svar på hvorvidt nye regnskapsregler under IFRS 9 om nedskrivning som norske banker er pålagt å implementere med virkning fra 1. januar 2018 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til investorer. Investorer er blant de primære brukerne av finansregnskap avlagt etter IFRS. På den ene siden har vi den teoretiske utformingen av regnskapsstandarder som utvikles av IASB hvor foretaks etterfølgelse av disse skal være med å sikre finansiell stabilitet og at investorer mottar beslutningsnyttig informasjon for å gjøre gode investeringsbeslutninger. På den andre siden har vi investorer som er en del av det norske obligasjonsmarkedet som tilbydere av kapital til bankfinansiering. Banker er avhengige av velfungerende kapitalmarkeder for å ha tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder (Oslo Børs,

u.å). IASBs hovedformål med ny standard for finansielle instrumenter gjennom IFRS 9 er å forbedre relevansen og forståeligheten av regnskapsbehandling og rapportering av finansielle instrumenter for dets primære brukere (IFRS 9, BCIN.2). Ved at forventede tap skal identifiseres og håndteres raskere gjennom nye prinsipp om nedskrivning forventes det at tilliten i markedet vil øke som følge av forbedringer relatert til åpenhet og disiplin (Stefano, 2017). Men hvor viktig anser investorene selv den nye tapsmodellen for å være for deres investeringsbeslutninger? Vil måten de gjør investeringsbeslutninger på endres? Dette er spørsmål som søkes besvart i den empiriske delen av oppgaven.

4.3 Avslutning av kapittelet

Bankenes hovedoppgave er å formidle kreditt. Bankene samler kapital fra ulike finansieringskilder og låner ut til foretak og husholdninger, og som vi har sett av figur 3 utgjør lån til kunder den største delen av bankers samlede aktiva side. Samtidig kan tap på bankenes utlån være en viktig driver bak bankkriser. Derfor er det viktig å ha kjennskap til hvilken risiko som ligger i bankenes utlån på det finansielle systemet og økonomien som helhet (Kragh-Sørensen & Solheim, 2014). På bakgrunn av dette blir intensjonen bak de nye prinsippene for nedskrivning mer tydelig – å sikre mer stabile finansielle markeder ved å sikre at bankers tap på utlån tas tidligere og er i tråd med den underliggende utviklingen til økonomien. For å sikre mer stabile og velfungerende finansielle markeder er det imperativt at kunder, investorer og markedet har tillit til at banken utfører et godt bankhåndverk - herunder at de håndterer risikoen bak hvert enkelt utlån på en forsvarlig og bærekraftig måte.

5 IAS 39 Finansielle instrumenter - innregning og måling

IAS 39 *Finansielle instrumenter - innregning og måling* ble utviklet i perioden 1997-1999, og trådte i kraft 1. januar 2001 (Bjørnstadjordet, Jensen, Kamp, Schwencke & Skisland, 2013, s. 91). IAS 39 etablerte prinsipper for når og hvordan et finansielt instrument skulle innregnes for første gang, den etterfølgende målingen, og når et instrument skulle fraregnes frem til den ble erstattet av ny standard IFRS 9 for finansielle instrumenter 1. januar 2018. Hovedkritikken mot IAS 39 har vært knyttet til at standarden hadde komplekse regler for innregning og måling av finansielle instrumenter og at det var forskjellige modeller for nedskrivning knyttet til de forskjellige kategoriene. Som følge av at denne oppgaven ikke søker å gå nærmere inn på klassifisering og måling etter IAS 39, men vektlegger aspekter innenfor tapsmodellen under IAS 39, vil det i denne delen av oppgaven kun fokuseres på hovedkomponenter av «incurred loss»-tapsmodellen av hensyn til nødvendig avgrensning og kritikk mot denne.

5.1 Kort om nedskrivninger etter IAS 39

Nedskrivningsreglene i IAS 39 er basert på den såkalte «incurred loss»-modellen og innebærer at bokføring av tap blir utsatt til en objektiv tapshendelse har inntruffet (IAS 39.58-59). Objektive tapshendelser kan være en enkelthendelse eller en kombinasjon av flere hendelser, som for eksempel mislighold i form av kontraktsbrudd gjennom manglende betaling, vesentlige økonomiske finansielle vanskeligheter hos låntaker eller når et aktivt marked for den finansielle eiendelen forsvinner på grunn av finansielle vanskeligheter (IAS 39.59; Vangstein, 2016). Nedskrivningsreglene i «incurred loss»-modellen inneholdt således en kvalifisert terskel gjennom et kriterium om objektive bevis som ga regnskapsprodusenten mindre rom for egne vurderinger.

«Et foretak skal ved slutten av hver rapporteringsperiode vurdere om det finnes objektive indikasjoner på at en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi» (IAS 39.58). Videre presiseres det i IAS 39, 59 at det er flere forhold som må være oppfylt før nedskrivning kan foretas. Et sentralt kriterium er at nedskrivning for tap bare skal finne sted når det foreligger objektive bevis for at en finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler

har falt i verdi og at disse indikerer at et tap vil finne sted (IAS 39.59). Dette medfører at det kun er konstaterte tap som skal innregnes i regnskapet etter IAS 39, mens tap som forventes som følge av framtidige hendelser uansett graden av sannsynlighet ikke blir innregnet (IAS 39.59). Dette kriteriet har vært gjenstand for både debatt og kritikk (se f.eks. Cohen & Edwards Jr., 2017) fordi kriteriet bygger på objektive bevis som er retroaktive indikasjoner på at et tap vil finne sted som for eksempel at en låntaker mister jobben, at verdien av sikkerhetsstillelse faller eller brudd på lånebetingelser. I praksis innebar dette at man ikke kunne nedskrive et engasjement basert på fremtidige forventninger om tap men at det måtte foreligge faktiske bevis for å bokføre tap. IAS 39, 59 inneholder et krav om at en eller flere hendelser har funnet sted etter førstegangsinnregning. Videre må tapshendelsen ha innvirkning på de estimerte fremtidige kontantstrømmene til den finansielle eiendelen som kan estimeres på en pålitelig måte. Eventuelle tap ved verdifall kostnadsføres ved tapshendelser i resultatet (IAS 39.63), og reverseres dersom det foreligger reverserende hendelser som reduserer størrelsen på verdinedgangen i resultatet (Bjørnstadjordet et.al., 2013, s. 140; IAS 39.65).

Under «incurred loss»-modellen er det viktig å være oppmerksom på at de enkelte indikasjonene i seg selv gjerne ikke er tilstrekkelig for å konstatere at en tapshendelse foreligger, men at de kan være en indikasjon på verdifall når de vurderes sammen med annen tilgjengelig informasjon (IAS 39.60). Under «incurred loss»-modellen kunne ikke bankene innregne tapsavsetninger for utlån de forventet ville bli misligholdt som følge av for eksempel nedgangstider i oljebransjen, men måtte vente til de hadde objektive indikasjoner på at det forelå en objektiv tapshendelse som gjorde at motparten kom til å misligholde lånet. Under finanskrisen ble svakheter ved «incurred loss»-modellen særlig synlige. Kritikken mot bruk av «incurred loss»-modellen var blant annet rettet mot at tap ble utsatt og kom for sent, og at informasjonen som foretakene ga om tapsutsatte engasjementer var lite relevant (Deloitte, u.å).

5.1.2 Nedskrivninger og tap på utlån på individuelt nivå og gruppenivå

Bankene skiller i sine finansregnskap mellom individuelle og gruppenedskrivninger av tap på utlån. For vesentlige lån skal vurdering av eventuelt verdifall gjøres på individuell basis etter IAS

39, 64 (Bjørnstadjordet et.al., 2013, s. 140). For enkelte utlån vil det gjerne ikke være like lett å si noe om det har falt i verdi som følge av en eller flere tapshendelser. Men det kan finnes indikasjoner for at en gruppe med tilsvarende kredittrisiko-trekk som helhet har falt i verdi. For finansielle eiendeler som individuelt sett ikke er vesentlige, kan disse instrumentene vurderes samlet på gruppebasis (IAS 39.64). Hva som er vesentlig defineres ikke av standarden, men må vurderes av regnskapsprodusenten selv. For å foreta en gruppevis vurdering skal finansielle eiendeler grupperes på grunnlag av tilsvarende egenskaper med hensyn til kredittrisiko og skal gi en gi en indikasjon om debtors evne til å betale alle forfalte beløp i samsvar med kontraktsvilkårene (IAS 39.87). Grupperingen kan avhenge av type kunde, geografisk fordeling eller forfallsstatus (Bjørnstadjordet et.al., 2013, s. 140). I henhold til IAS 39, AG89 kan konstaterte historiske tap brukes for å fastslå verdifall for gruppen.

5.2 Kritikk mot IAS 39

Helt siden IAS 39 trådte i kraft 1. januar 2001 har standarden vært gjenstand for kritikk fra regnskapsprodusenter og andre berørte parter (Pettersen, 2009). IAS 39 har blitt revidert en rekke ganger, men kritikken og innvendingene mot den har ikke blitt mindre med årene (Bjørnstadjordet et.al., 2013, s. 91). Derfor har IASB hatt høyt på prioriteringslisten å utbedre IAS 39. Behovet for dette akselererte i kjølvannet av finanskrisen.

De detaljerte reglene i IAS 39 er blant aspektene standarden har fått kritikk for. Pettersen (2009) henviser til at detaljerte regler knyttet til måling, klassifisering, reklassifisering og tap på verdifall *«er både kostnadskrevende å tilfredsstillе samtidig som det medfører stor kompleksitet i anvendelse og krever at brukerne har god innsikt i regelverket for å kunne forstå den regnskapsføring som finner sted»* (Pettersen, 2009).

Under finanskrisen observerte man vesentlige økninger i nedskrivninger i finanssektoren. Dette var naturlig som følge av at nedskrivninger fulgte «incurred loss»-modellen under IAS 39, noe

som medførte få nedskrivninger i gode tider og økende nedskrivninger og tap i en økonomisk nedgangstid (Cohen & Edwards Jr., 2017). Svakheten ved denne modellen er knyttet til at informasjonen banker gir om tapsutsatte engasjementer forsinkes, og at renteinntekter blir overvurdert i periodene før en objektiv tapshendelse finner sted (Vangstein, 2016). Det var dette som ble særlig synlig under finanskrisen hvor bankene rapporterte liten endring i tapsavsetninger selv om den underliggende kredittrisikoen til engasjementet hadde økt i betydelig grad (Vangstein, 2016). Derav «too little, too late» kritikken. Fordi tap på utlån ble innregnet for sent i regnskapet etter «incurred loss»-modellen ga det en resultatmåling som var egnet til å mislede brukerne av regnskapet fordi den faktiske tilknyttede risikoen til det finansielle instrumentet ikke ble reflektert riktig ifølge kritikere (ESRB, 2017, s. 62). ESRB (2017, s. 73) viser til forskning som gir bevis for at banker strategisk utnyttet regnskapsmessig skjønn og behandlet regnskapsreglene forskjellig under finanskrisen slik at nedskrivningene generelt sett ble mindre i størrelse og mindre tidsriktige. Kvifte og Madsen (2009) beskriver i en artikkel at konsekvensen ble at bankens regnskapsmessige resultatet ble for god i oppgangstider, og at egenkapitalen ble for lav til å tåle forventede tap i nedgangstider. Siden den primære brukeren av finansregnskapet er nåværende og potensielle investorer for beslutningsformål kan det stilles spørsmål til om måling av tap på utlån etter en «incurred loss»-modell gir verdifull informasjon om fremtiden ettersom den hovedsakelig baserer seg på historisk informasjon.

Kritikken av IAS 39 ble møtt av IASB ved å sette i gang et prosjekt i 2008 med å erstatte IAS 39 med en ny standard for finansielle instrumenter, IFRS 9, hvor hovedformålet med den nye standarden var å forenkle reglene gjennom å gjøre den mer prinsippbasert og mindre kompleks (Madsen, 2015a). Utviklingen av IFRS 9 vil ikke gås nærmere inn på her, men vil bli redegjort for i kapittel 6 av oppgaven.

5.3 Avslutning av kapittelet

IAS 39 var gjeldende standard for *finansielle instrumenter - innregning og måling* frem til 1. januar 2018. I denne delen av oppgaven er hovedtrekkene i den såkalte «incurred loss»-modellen redegjort for. Denne tapsmodellen medfører at bokføring av tap blir utsatt til det foreligger en

objektiv indikasjon på en objektiv tapshendelse. Vi har også sett at IAS 39 har vært gjenstand for kritikk siden den trådte i kraft, og at denne toppet seg under finanskrisen når svakheten ved "incurred loss"-modellen ble særlig synlig. Den bakoverskuende tilnærmingen bidro til tap på utlån som er blitt referert til som «too little, too late» (Stefano, 2017). Under finanskrisen kunne ikke bankene innregne tapsavsetninger selv om den underliggende kredittrisikoen til engasjementene deres hadde økt fordi det ikke enda forelå en objektiv tapshendelse etter IAS 39. I litteraturen diskuteres det hvorvidt dette skyldtes selve regnskapsreglene som IAS 39 bygger på, eller om det skyldtes regnskapsprodusentenes opportunistiske utøvelse av profesjonelt skjønn (se ESRB, 2017, s. 73). I en artikkel argumenterer Vangstein (2016) for at dersom man hadde beregnet tapsavsetninger basert på forventede tap i motsetning til objektive tapshendelser ville tapsavsetningene i større grad representert den underliggende kredittrisikoen. Derav bakgrunnen for at IASB har utviklet en ny tapsmodell for finansielle instrumenter under IFRS 9 som er vesentlig endret fra IAS 39.

6 Nedskrivning av finansielle instrumenter etter IFRS 9

Dette kapitlet har som formål å introdusere leseren til den nye tapsmodellen for utlån etter IFRS 9. Problemstillingen søker å finne svar på hvorvidt den nye tapsmodellen vil bidra med mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån. Det er broen mellom den teoretiske utformingen av tapsmodellen, og regnskapsprodusenters etterlevelse av denne og de praktiske implikasjoner denne medfører på investorens investeringsbeslutninger jeg er interessert i å finne svar på gjennom denne oppgaven. Et naturlig utgangspunkt for dette kapitlet vil derfor først være å redegjøre for IASBs formål med utviklingen av den nye standarden for finansielle instrumenter. Videre vil nye prinsipper for klassifisering og måling av finansielle instrumenter introduseres ettersom dette danner fundamentet for innregning av tapsavsetninger og endelig nedskrivning. Videre vil tapsmodellen presenteres. Til slutt vil utvalgte nye krav til noteopplysninger kort redegjøres for.

Generelt sett er beholdningen av finansielle instrumenter for banker stor. På bakgrunn av at den nye standarden for finansielle instrumenter innebærer den største regnskapsmessige omleggingen for banker siden implementeringen av IFRS har det vært stor interesse og fokus blant interessenter om hvordan eventuelle virkninger på bankenes resultater og balanse vil bli (Stefano, 2017). Både Deloitte og EY har gjennomført flere spørreundersøkelser mot banksektoren de siste årene for å finne ut hvilke implementeringseffekter bankene forventer som følge av IFRS 9 (se Deloitte 2016; EY 2016b; EY, 2017). Videre har European Banking Authority (EBA), som har som formål å sikre effektivitet og finansiell stabilitet i banksektoren i EU evaluert virkningen av IFRS 9 på bankbalanser gjennom spørreundersøkelser av et utvalg av banker (EBA, 2017). Moody's Analytics som driver med finansiell analyse har også gjennomført undersøkelser med banker knyttet til deres syn på de retningslinjene som IFRS 9 gir (Cañamero McDonald, & Uenal, 2016). Det er usikkert hvorvidt man kan generalisere funnene fra de internasjonale undersøkelsene til norske banker. Finanstilsynet (2017c, s. 37) peker på at norske banker har lav kredittrisiko sammenlignet med europeiske banker. Det vil derfor i tillegg inkluderes resultater fra en tidligere masteroppgave som har kartlagt norske bankers forventninger til implementeringseffekten av IFRS 9 og den nye tapsmodellen gjennomført av Høiby og Tornes (2017).

I Norge er det i underkant av 40 banker som benytter IFRS, hvor det er banker med en forvaltningskapital over NOK 10 milliarder som benytter IFRS (Finanstilsynet, 2017d). Finanstilsynet (2017a) stiller krav til at banker allerede i sine årsregnskap for 2017 må gi noteopplysninger som inneholder god informasjon om hvilke valg som er gjort og som er mest mulig konkrete og ikke minst foretaksspesifikke. Derfor vil også momenter fra informasjon som utvalgte forretnings-og sparebanker selv har oppgitt i sine årsregnskap for 2017 inkluderes fortløpende i den teoretiske fremstillingen hvor dette er formålstjenlig. Mitt inntrykk er at det er forholdsvis store forskjeller på detaljeringsgrad som fremkommer, og derfor vil inkludering av informasjon avhenge av hva som foreligger. Det vil tas utgangspunkt i Sandnes Sparebank, SpareBank 1 SR-Bank, Sbanken, Nordea Finans Norge AS og DNB sine årsrapporter for 2017. Sandnes Sparebank inngår i Eika-Gruppen og SpareBank 1 SR-Bank inngår i Sparebank 1-alliansen, og begge disse alliansene har satt ned egne team som har jobbet med implementeringen av IFRS 9. Ved å se på metodologien som disse to bankene vil legge til grunn vil derfor prinsippene som alle banker underlagt disse alliansene dekkes.

6.1 IASBs formål med ny standard for finansielle instrumenter

IASBs prosjekt med å erstatte IAS 39 er nå avsluttet. IFRS 9 ble ferdigstilt i juli 2014 og IFRS-rapporterende foretak har pliktig implementeringsdato fra 1. januar 2018. En av hovedendringene er at vi får nye regler for nedskrivning som går fra å være basert på en kvalifisert terskel om objektive tapshendelser til bruk av fremoverskuende informasjon hvor fremtidige kredittap skal estimeres og innregnes uavhengig av om det finnes objektive bevis for en tapshendelse (IFRS 9, IN9).

IASB innså lenge at det var behov for å forbedre regnskapsreglene og rapportering av finansielle instrumenter for å øke relevansen og forståeligheten av informasjonen til brukerne av finansregnskapet (IFRS 9, BCIN.2). «Incurred loss» - modellen under IAS 39 som ble presentert i kapittel 5 av oppgaven baserer seg i hovedsak på historisk informasjon, og man kan argumentere

for at den gjerne hadde høyere nytteverdi for kontrollformålet på grunn av dens fokus på bakoverskuende informasjon. Derfor kan det stilles spørsmål til hvorvidt den ga verdifull informasjon til IFRS sine primære brukere herunder investorer som hovedsakelig er opptatt av å motta informasjon om fremtiden for beslutningsformål for å avgjøre hvorvidt et foretak er en god investering.

I utgangspunktet var målet til IASB at IFRS 9 skulle erstatte IAS 39 i sin helhet. Som følge av finanskrisen som startet i 2007, politisk press og påtrykk fra regnskapsprodusenter som hadde behov for snarlig forbedring av gjeldende standard ble prosjektet delt opp i tre faser for å fremskynde prosessen, hvor resultatene fra hver fase ble publisert fortløpende etter hvert som de ble ferdigstilt (IFRS 9, IN5). De tre fasene besto av «klassifisering og måling», «nedskrivning» og «sikringsbokføring». Det er således disse områdene som er endret i IFRS 9 mens de resterende delene fra IAS 39 er blitt mer eller mindre videreført men med endringer som er tilpasset ny standard (IFRS 9 IN12).

Kritikken mot den gamle standarden for finansielle instrumenter toppet seg altså under finanskrisen blant annet fordi gjeldende regelverk ikke ga rom for å reflektere mulige eller forventede fremtidige tap som ennå ikke var inntruffet. Derfor kunne ikke bankene innregne tapsavsetninger selv om den underliggende kredittrisikoen til engasjementene deres hadde økt. Financial Stability Forum (FSF) (2009, s. 6) argumenterer for at tidligere innregning av tap på utlån er konsistent med informasjonsbehovene til finansregnskapets primære brukere, og kunne ha dempet den prosykliske bevegelsen under finanskrisen. Den gamle standarden ble derfor kritisert for at tapsavsetningene var for små og kom for sent, og at den ikke ga god nok informasjon til brukerne av regnskapet. «*Det gir en resultatmåling som er egnet til å mislede brukerne av regnskapet*» skriver Kvifte og Madsen (2009) i en artikkel som diskuterer fremstillingen av IFRS og de da gjeldende regnskapsreglene som en av flere årsaker til finanskrisen.

Som jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 6.4 av oppgaven medfører den største endringen ved tapsmodellen under IFRS 9 sammenlignet med IAS 39 at nedskrivninger for tap på utlån i stor

grad skal være fremoverskuende og bli tatt før tapshendelsen har skjedd. Intensjonen er at regnskapet på denne måten skal reflektere den underliggende økonomien på en bedre måte fordi regnskapsprodusenten må basere tapsnedskrivningene på hva som trolig kan skje i løpet av den finansielle eiendelens levetid (Stefano, 2017). Tidligere innregning av tap vil kunne bidra til et finansregnskap som er mer transparent i forhold til endringer i underliggende kredittrisiko, noe som også vil imøtekomme brukernes informasjonsbehov (FSF, 2009).

En annen kritikk mot IAS 39 var at den var for regelbasert og kompleks. IASB søker å løse denne kritikken ved å gjøre IFRS 9 mer prinsippbasert. Kjennetegnet ved prinsippbasert regnskapsregulering er at regnskapsprodusenten selv i stor grad må gjøre egne vurderinger og dette innebærer et større innslag av profesjonelt skjønn for å komme frem til den regnskapsmessige mest korrekte løsningen (Baksaas & Stenheim, 2015). Sammenlignet med en regelbasert tilnærming så kan det være flere alternative løsninger som ivaretar det aktuelle prinsippet. Baksaas og Stenheim (2015) argumenterer for at prinsippbasert regulering bidrar til mer dynamisk regnskapsregulering fordi de er mer robuste for å møte nye regnskapsmessige problemstillinger i næringslivet. På den andre siden kan det også være ulemper knyttet til prinsippbasert regulering.

Formålet til IASB er at IFRS 9 og den nye tapsmodellen skal gi mer relevant og troverdig informasjon til regnskapets primære brukere. Men ettersom regnskapsprodusenten i stor grad selv må gjøre mer skjønnsmessige vurderinger for å avgjøre nedskrivningsbeløpene ved å ta hensyn til fremtidig og usikker informasjon åpner det opp for at regnskapsprodusenten velger løsninger som ikke er nøytrale. Videre stiller ikke IFRS 9 krav til anvendelse av en bestemt modell for beregning av forventede kredittap. Regnskapene vil således kunne bli mindre sammenlignbare ved en prinsippbasert regulering enn en regelbasert regulering. For å motvirke dette stiller IFRS 9 strengere krav til noteopplysninger, noe som innebærer at bankene må rapportere mer transparent informasjon.

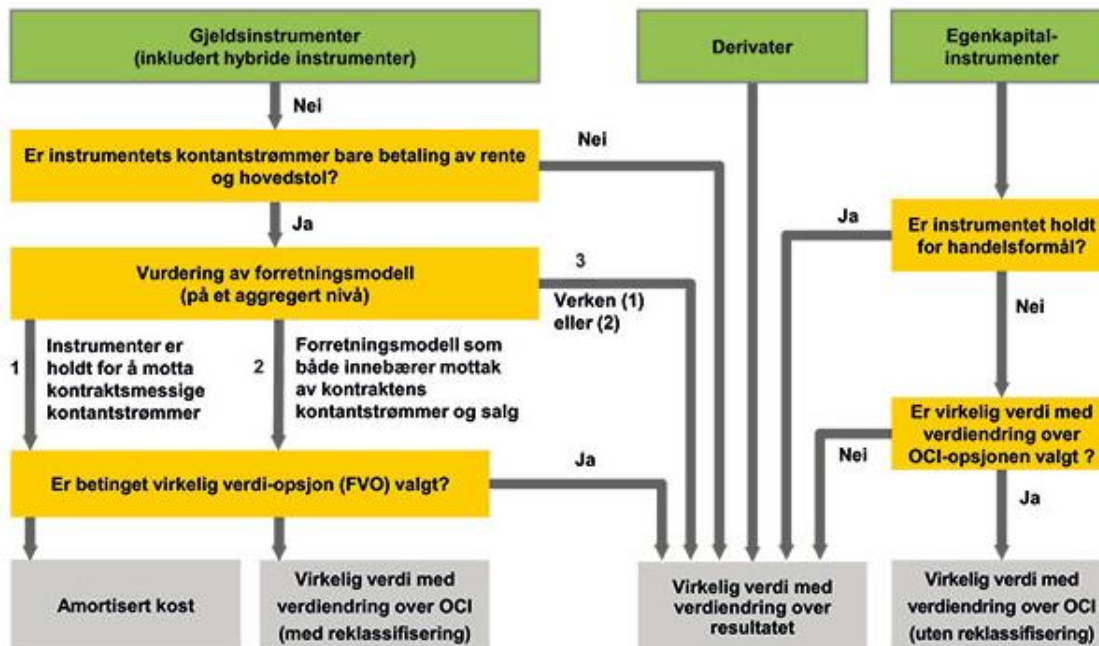
Ettersom effektene av implementeringen av IFRS 9 ennå ikke er observert i praksis gjenstår det å se hvor godt den nye tapsmodellen etter IFRS 9 møter det overordnede formålet til IASB om

beslutningsnyttig informasjon som er mer forståelig og relevant til regnskapets primære brukere. Som følge av mer betydelige krav til noteopplysninger som innebærer at regnskapsprodusentene må oppgi mer transparent informasjon forventes det at den vil oppfylle formålet, men i hvor stor grad den oppfyller kravene vil avhenge av i hvor stor grad de selv klarer å utarbeide estimater som oppfyller kvalitetskravene som stilles av det konseptuelle rammeverket (se kapittel 2.2 av oppgaven).

Blant de norske bankene som utgjør utvalget i masteroppgaven av Høiby og Tornes (2017, s. 119) fremkommer det at majoriteten av bankene mener at regnskapets relevans vil være upåvirket av ny tapsmodell. Dette kan henge sammen med regnskapets oppfattede troverdige representasjon som følge av at regnskapsprodusenten må utøve mer profesjonelt skjønn under IFRS 9 sammenlignet med den gamle tapsmodellen. Derfor finner jeg det interessant å lære om hva investoren selv forventer om hvorvidt den oppfattede beslutningsnyttigen vil endres gjennom den nye tapsmodellen.

6.2 Klassifisering og måling av finansielle instrumenter etter IFRS 9

Standardens krav om klassifisering og måling danner grunnlaget for den tilhørende regnskapsføringen, og vil bli kort introdusert fordi det danner grunnlaget for anvendelsen av de nye prinsippene for nedskrivning. Denne oppgaven har fokus på den nye tapsmodellen gjennom nye krav til nedskrivning, og det vil derfor ikke gås i dybden på de ulike klassifiseringene og tilhørende målingene. IFRS 9 søker å være en forbedring av dens foregående standard (IAS 39) ved å adressere de mange klassifiseringskategorier og målereglene for finansielle eiendeler den hadde, og det anses derfor som viktig at leseren har kjennskap til hovedtrekkene fordi de danner utgangspunktet for eventuell nedskrivning.

Figur 4: Klassifisering og måling av finansielle eiendeler etter IFRS 9 (Madsen, 2015b)

Figur 4 illustrerer klassifisering og tilhørende måling av ulike klasser finansielle eiendeler i henhold til IFRS 9. Definisjonene av gjeldsinstrumenter, derivater og egenkapitalinstrumenter følger av IAS 32 *Finansielle instrumenter - presentasjon*. Utgangspunktet for IFRS 9 er at alle finansielle eiendeler klassifiseres og måles til virkelig verdi, og at verdiendringer resultatføres umiddelbart (IFRS 9, 5.1.1). Ifølge Madsen (2015b) vil de nye prinsippene for klassifisering og måling tvinge flere instrumenter over til virkelig verdi måling sammenlignet med IAS 39. Dersom de finansielle eiendelene tilfredsstillere en rekke kriterier ved etterfølgende måling vil de i stedet regnskapsføres til *amortisert kost* eller *virkelig verdi med verdiendringer over andre inntekter og kostnader* ("OCI") (IFRS 9, 4.1.1 - 4.1.5). Av figur 4 ser vi at IFRS 9 inneholder tre hovedkategorier for klassifisering av finansielle eiendeler: *amortisert kost*; *virkelig verdi med verdiendring over andre inntekter og kostnader*; og *virkelig verdi med verdiendring over resultatet* (IFRS 9, 5.2.1).

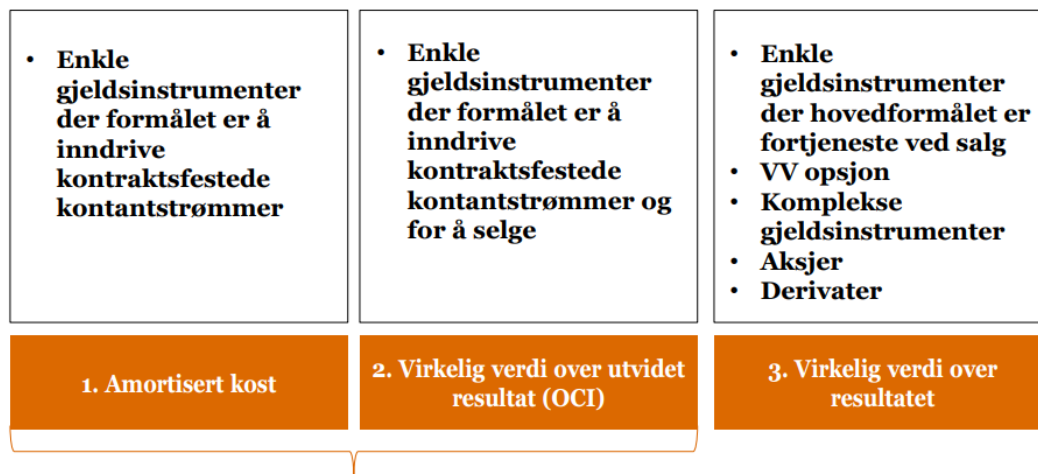
En av målsetningene med utarbeidelsen av IFRS 9 var at den skulle være mer prinsippbasert enn IAS 39 for å gjøre den lettere å forstå og anvende i praksis (Bao et.al., 2015). Foretaket må ta

hensyn til to overordnede prinsipp som tar utgangspunkt i karakteristikker ved instrumentets kontraktsfestede kontantstrøm som genereres (kontantstrømkriteriet) og selskapets intensjon (forretningsmodell), og dette innebærer en vesentlig endring fra IAS 39 (IFRS 9, 4.1.1). Som det fremkommer av figur 4 skal foretaket vurdere hvorvidt kontantstrømmene til gjeldsinstrumenter bare er betaling av rente og hovedstol. Dersom dette er tilfellet må det videre tas en vurdering av foretakets forretningsmodell. Vurderingen om betingelsen om selskapets intensjon er oppfylt skal baseres på porteføljenivå og ta stilling til om foretaket holder instrumentene for å motta kontraktsmessige kontantstrømmer eller videresalg eller begge deler (IFRS 9, B4.1.2). I vurderingen av forretningsmodellen skal foretakets formål med den finansielle eiendelen og hvordan den genererer kontantstrømmer legges til grunn (IFRS 9, B4.1.2A, B4.1.2C, B4.1.4A).

Av figur 4 ser vi at amortisert kost bare kan benyttes for å måle finansielle eiendeler dersom to betingelser er oppfylt. Den første betingelsen er at eiendelen må kunne plasseres i en forretningsmodell som har som hovedformål er å holde den for å tjene penger på å motta kontraktsmessige kontantstrømmer. Den andre betingelsen er at kontraktbetingelsene gir opphav til kontantstrømmer på spesifikke datoer på tilbakebetalinger av hovedstol og renter på utestående beløp (IFRS 9, 4.1.2). Dette beskrives av IFRS 9 som «Solely Payments of Principal and Interest» (heretter SPPI kriteriet). Vurderingen av kontantstrømkriteriet krever bruk av skjønn fordi SPPI kriteriet krever at kontantstrømmene kun er elementer i et vanlig låneforhold (PWC, 2017a, s. 22). Hva som karakteriseres som et vanlig låneforhold må vurderes basert på en rekke nærmere angitte kriterier (IFRS 9, B4.1.7A og B4.1.11).

«Virkelig verdi-opsjon» kan også benyttes under IFRS 9. En «virkelig verdi-opsjon» innebærer at instrumenter kan måles til *virkelig verdi med verdiendring over resultatet* selv om instrumentet oppfyller kriteriene for å måles til *amortisert kost* dersom to betingelser oppfylles (Madsen, 2015b). For det første må anvendelse av virkelig verdi bidra til å redusere inkonsistent måling som ellers ville oppstått om instrumentet ble plassert i en annen kategori (IFRS 9, B4.1.29). For det andre må informasjonen bidra til at regnskapsbrukeren mottar mer relevant informasjon (IFRS 9, B4.1.33).

De nye klassifiseringsprinsippene fører til at det er gjeldsinstrumenter der formålet er å inndrive kontraktsfestede kontantstrømmer og gjeldsinstrumenter der formålet er å inndrive kontraktsfestede kontantstrømmer og for å selge som må benytte den nye nedskrivningsmodellen – «expected credit loss»-modellen. IFRS 9 har således kun en nedskrivningsmodell som vi skal komme nærmere tilbake til i del 6.3 av oppgaven.

Må benytte nedskrivningsmodellen

Figur 5: Forenklet oversikt over klassifisering og måling (PWC, 2017a, s. 41)

6.3 Ny modell for innregning og måling av forventet kredittap

Foretak skal innregne tapsavsetninger for forventet kredittap på finansielle eiendeler som er gjeldsinstrumenter, og som måles til *amortisert kost* eller til *virkelig verdi med verdiendringer over andre inntekter og kostnader* («OCI») (IFRS 9, 5.5.1). Nedskrivninger på disse eiendelene foretas på grunnlag av en såkalt «expected credit loss»-modell hvor finansielle eiendeler som lån, gjeldspapirer, og kundefordringer alle hører inn i denne kategorien (Bao et.al., 2015). IFRS 9 krever innregning av en tapsavsetning for forventede kredittap knyttet til alle finansielle instrumenter som omfattes av tapsmodellen, og som til enhver tid er oppdatert ved hver rapporteringsdato for å gjenspeile endringer i den underliggende kredittrisikoen (EY, 2014a, s. 8). Formålet med den reviderte tapsmodellen under IFRS 9 er å gi brukerne av finansregnskapet mer

transparent og nyttig informasjon om forventede kredittap på finansielle eiendeler (Bao et.al., 2015). Tapsnedskrivningene etter IFRS 9 tar ikke lenger utgangspunkt i konkrete hendelser, men baserer seg på hva som trolig kan skje i løpet av den finansielle eiendelens levetid ved å kreve at regnskapsprodusenten må ta hensyn til vurderinger av fremoverskuende informasjon (Stefano, 2017). Dette gjøres ved at man viser tapet i regnskapet før det har forekommet en tapshendelse, samt at man inkluderer fremtidige forventninger inn i beregningene (Deloitte, u.å.).

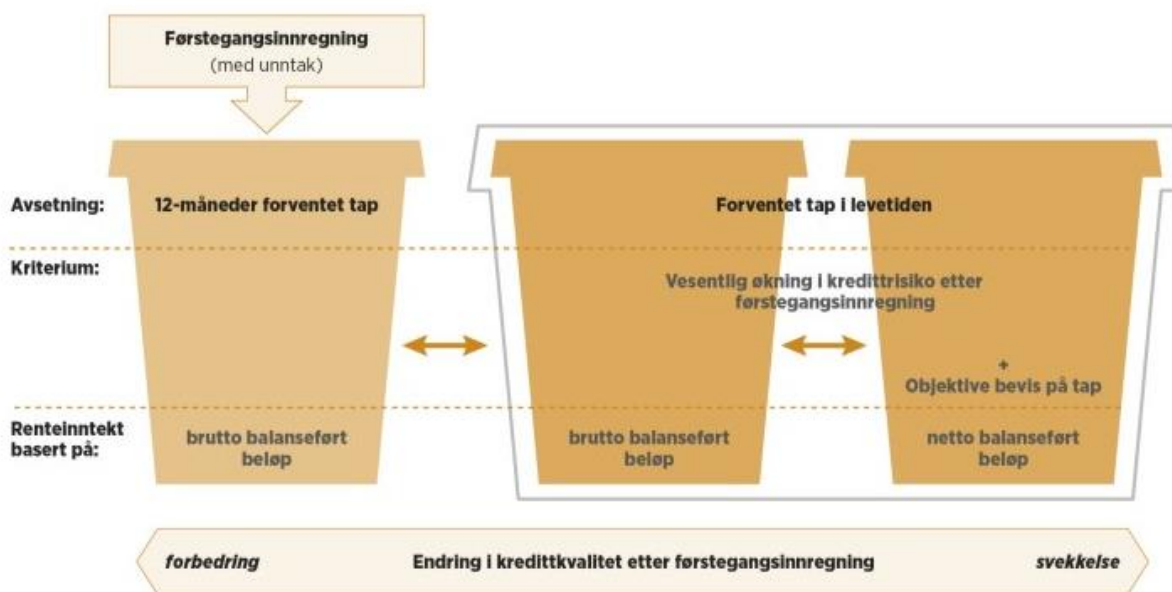
Kredittap står sentralt som begrep i IFRS 9, og er viktig at leseren gjør seg kjent med. Kredittap defineres i IFRS 9 punkt B5.2.8 som *«differansen mellom alle kontraktsmessige kontantstrømmer som foretaket har krav på i henhold til en kontrakt og alle kontantstrømmer som foretaket forventer å motta neddiskontert med den opprinnelige effektive renten»*.

Standarden skiller mellom tre metoder for innregning av forventet kredittap: den generelle metoden, den forenklete metoden og en spesiell metode. Den forenklete metoden kan kun anvendes for leiefordringer, kundefordringer og kontraktsverdier uten en betydelig finansieringsdel grunnet deres korte løpetid (IFRS 9, 5.5.15). Den spesielle metoden er for finansielle instrumenter som har svekket kredittkvalitet på tidspunktet for anskaffelse (IFRS 9, 5.5.13). Videre er kun den generelle metoden beskrevet av hensyn til nødvendig avgrensning av oppgaven. Den generelle metoden er også den metoden som oftest blir referert til og illustrert i litteraturen (se f.eks. Madsen, 2015a; Bao et al., 2015; Deloitte, (u. å.); PWC, 2017a).

6.3.1 Den generelle metoden

Den generelle metoden er en tre-stegsmodell for nedskrivning, hvor de finansielle instrumentene plasseres i en av tre grupper for nedskrivningsformål. IFRS 9 bruker ikke terminologien selv, men den generelle metoden blir i litteraturen gjerne omtalt som "bøtte" tilnærmingen (EY, 2012). «Bøttene» blir også omtalt som «steg», «nivå», og «trinn» (1,2 og 3) (PWC, 2017a). Det er endringer i kredittkvaliteten til den finansielle eiendelen siden førstegangsinnregning som danner utgangspunktet for hvilket steg eiendelen plasseres i. Figur 6 nedenfor illustrerer hovedtrekkene i

den generelle metoden, og vi ser her at tapsnedskrivninger skal skje i tre steg i henhold til IFRS 9 basert på forholdsmessige endringer i kredittkvaliteten. Grunnen til at endringer i kredittkvaliteten er forholdsmessige og ikke absolutte er fordi tapsavsetningen skal foretas basert på foretakets beste estimat på balansedagen basert på tilgjengelig informasjon om fortid, nåtid og fremtiden (Madsen, 2017).

Figur 6: «Bøtte-modell» - hvordan tapsavsetningene skal fastsettes (Madsen, 2015a)

I utgangspunktet skal alle finansielle eiendeler, med visse unntak, plasseres i steg 1 ved førstegangsinnregning for deretter å bli plassert i steg 2 eller 3 ved en vesentlig økning i kredittrisiko på en senere rapporteringsdato (Madsen, 2015a). Finansforetak skal avsette for forventede kreditttap på alle engasjement, men det vil variere hvordan tapsavsetningene fastsettes i steg 1 (12 måneders forventet tap), og steg 2 og 3 (forventet tap i levetiden).

Steg 1 er den første «bøtten» til venstre i figur 6 og representerer engasjementer som ikke har hatt en vesentlig økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning, og skal benyttes på alle finansielle eiendeler ved førstegangsinnregning som utgangspunkt for forventede kreditttap med

mindre de allerede er kredittvekket på dette tidspunktet. Dersom finansielle eiendeler er kredittvekket ved førstegangsinnregning, skal de vurderes etter metoden i steg 3 (IFRS 9, 5.4.1). Steg 2 er «bøtten» i midten i figur 6 og representerer engasjement som har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinnregning, men som ikke har gått i mislighold enda. Mens steg 3 er «bøtten» helt til høyre i figur 6 og representerer engasjement som har gått i mislighold, og er på mange måter sammenfallende med den gamle «incurred loss»-modellen om at det må foreligge objektive bevis på tap (Bao et. al., 2015; Vangstein, 2016). I steg 3 kan finansielle eiendeler ikke nedskrives gruppevis, men må vurderes på individuelt nivå når det er identifisert objektive bevis på at et tap har funnet sted (EY, 2016a, s. 3523).

Hvorvidt et finansielt instrument er utsatt for en vesentlig økning i kredittrisikoen er altså driveren for økte tapsavsetninger, ettersom dette styrer hvorvidt det tilhørende forventede kredittapet knyttet til instrumentet beregnes til over hele levetiden til instrumentet heller enn 12 måneder. Som det vil komme nærmere inn på senere i oppgaven definerer IFRS 9 ikke selv «vesentlig økning i kredittrisiko» ved å oppgi et absolutt nivå, men har gitt ansvaret til regnskapsbrukerne selv å fastsette denne grensen ved å angi prinsipper som er ment å veilede foretak i fastsettelsen av «vesentlig økning i kredittrisiko».

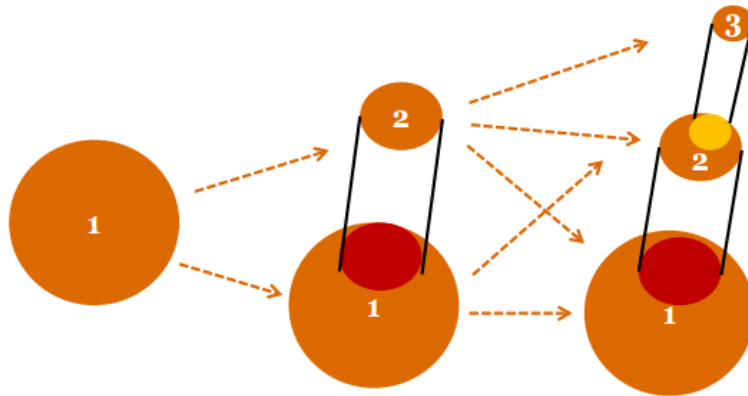
6.3.1.1 Bevegelse mellom de ulike stegene

På hver balansedag skal foretaket vurdere hvorvidt kredittrisikoen for en finansiell eiendel har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.9). En viktig presisering er at foretak ikke skal innregne forventede kredittap over lånets levetid på tidspunktet for førstegangsinnregning. Dette følger av at et økonomisk tap først oppstår når forventet kredittap overgår den opprinnelige forventningen, når eksempelvis långiver ikke mottar tilstrekkelig kompensasjon for nivået på kredittrisiko som de er eksponert mot (IFRS Foundation, 2014a, s. 20). Når et lån utstedes fastsettes prisen på lånet ved å legge til grunn faktorer som kredittvurdering av låntaker og en forventning om tilknyttet forventede kredittap. IFRS Foundation (2014a, s. 20) argumenterer for at ved å innregne forventet kredittap over hele levetiden ved førstegangsinnregning vil koblingen mellom prisingen og den opprinnelige forventningen av tilknyttede kredittap fjernes. Derfor vil

det å innregne forventet kredittap i hele levetiden etter en vesentlig økning i kredittrisiko reflektere økonomisk tap på en bedre måte i finansregnskapet.

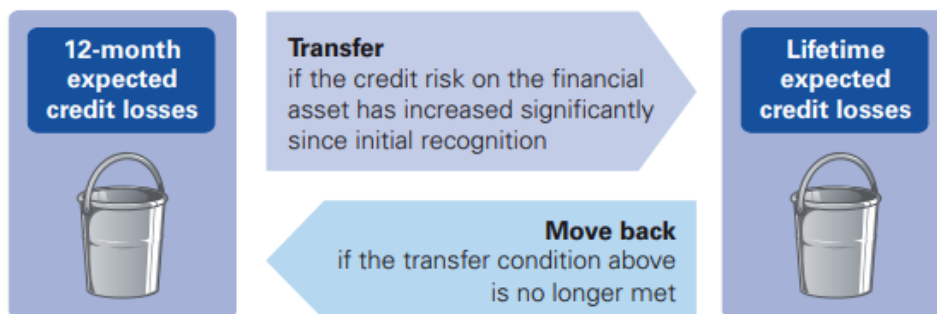
Eiendeler som starter i steg 1 kan forbli i steg 1 eller forflytte seg mellom steg 1, 2 og/eller 3 avhengig av situasjonen på balansedagen (PWC, 2017a, s. 61). Figur 7 viser hvordan en portefølje med privatmarkedslån kan bevege seg mellom de ulike stegene. Prosessen kan beskrives basert på en artikkel i Stavanger Aftenblad fra 2015 hvor tilstanden i Stavanger knyttet til oljenæringen ble beskrevet som om at «Blodet renner i gatene i Stavanger nå» (Seglem, 2015).

En bank har lån til privatkunder i denne regionen som i utgangspunktet var innregnet i steg 1 ved førstegangsinnregning basert på 12 måneders kredittap. La oss si at neste rapporteringsdato er 30. juni 2015 og på dette tidspunktet må banken vurdere hvorvidt det foreligger en vesentlig økning i kredittrisikoen på alle engasjement. Banken har gjerne ikke observert mislighold på enkeltstående utlån til privatkunder enda, men basert på avisoppslag og økonomiske prognoser foreligger indikasjoner på at Rogaland opplever svekkede økonomiske utsikter noe som kan medføre en vesentlig økning i kredittrisikoen for enkelte utlån, og at de derfor gjerne vil erfare større kredittap på noen av utlånene i denne regionen. Banken grupperer utlån basert på lignende kredittrisikokarakteristikker som de vurderer å være eksponert mot vesentlig økning i kredittrisiko gjennom at risikoen for mislighold har økt siden førstegangsinnregning. Dermed må banken beregne forventet tap over levetiden til denne gruppen eiendeler og gruppen går videre til steg 2. Standarden tillater at tapsavsetninger innregnes på gruppenivå i steg 1 og steg 2. Dette vil ofte være hensiktsmessig dersom informasjon ikke er tilgjengelig enda for enkeltinstrumenter for å sikre at vesentlig økning i kredittrisiko fanges opp på en tidsriktig måte, slik som i eksempelet ved å identifisere spesifikke geografiske regioner som er spesielt påvirket av endrede økonomiske forhold. Ved neste rapporteringsdato foreligger informasjon som gjør det mulig å utpeke spesifikke lån i regionen som er misligholdt. Det foreligger således en objektiv tapshendelse i tillegg, og engasjementet flyttes til steg 3. Generelt sett vil det foreligge en vesentlig økning i kredittrisikoen før en finansiell eiendel blir kredittsvekket eller faktisk mislighold foreligger (IFRS Foundation, 2014a, s. 20).

Figur 7: Bevegelse mellom de ulike stegene i den generelle metoden (PWC, 2017a, s. 65)

Når en vesentlig økning i kredittrisikoen fører til at finansielle instrumenter flyttes fra steg 1 til steg 2, ligger det en forventning der om at noen av dem til slutt vil flyttes videre til steg 3 dersom den forventede kredittrisikoen materialiserer seg, det vil si at instrumentet blir misligholdt eller kredittsvekket. Standarden tillater også at en finansiell eiendel kan tilbakeføres til et bedre kredittnivå når kredittrisikoen faller (Bao et.al., 2015). Et engasjement som eksempelvis har blitt overført til steg 2 kan forflyttes tilbake til steg 1 (IFRS 9, 5.5.7). Denne prosessen refereres til som «steg-migrering» eller «symmetri» og innebærer at finansielle eiendeler kan bevege seg inn og ut av «forventet tap over hele levetiden» kategorien. Vangstein (2016) beskriver symmetrien som «steg-migrering» hvor engasjement vil bevege seg mellom gruppene med vesentlig endring i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning. I henhold til IASB er symmetrien viktig og bidrar til å gi en dekkende fremstilling av økonomiske realiteter (BC5.239).

Figur 8: «Steg-migrering» (KPMG, 2014, s. 66)

En vesentlig økning i kredittrisikoen vil medføre at den finansielle eiendelens tapsavsetning innregnes basert på forventet kredittap over levetiden heller enn 12 måneder. Det er altså hvorvidt det foreligger en vesentlig økning i kredittrisiko som er driveren for økte tapsavsetninger. I det følgende vil det redegjøres for hva som menes med vesentlig økning i kredittrisiko og hvordan forventet kredittap bregnes.

6.3.1.2 Vesentlig økning i kredittrisiko

På hvert rapporteringstidspunkt skal finansforetaket vurdere hvorvidt kredittrisikoen til et finansielt instrument har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.9). Dette er som vi har sett i den generelle metoden avgjørende for om foretaket må beregne 12-måneders forventet kredittap eller forventet kredittap i levetiden for de finansielle eiendelene. Kredittrisiko defineres ikke eksplisitt i IFRS 9 men i IFRS 7 *Finansielle instrumenter - opplysninger* (vedlegg A) som: *«Risikoen for at en part i et finansielt instrument vil påføre den annen part et finansielt tap ved ikke å kunne innfri en plikt».*

Av definisjonen ser vi at det ikke er fastsatt noen absolutt terskel for når en vesentlig økning i kredittrisikoen foreligger. Dette følger av den prinsippbaserte tilnærmingen som IFRS 9 baserer seg på, og det er derfor opp til foretakene selv å sette denne grensen. Ifølge KPMG (2014, s. 66), som følge av at vesentlig økning i kredittrisiko ikke defineres eksplisitt av IFRS 9, innebærer det å fastsette grensen for hva som er en vesentlig økning i kredittrisikoen, en av de mest kritiske og utfordrende skjønnsmessige vurderingene regnskapsprodusenten må gjøre i den generelle metoden. I prosjektfasen med å utvikle de nye reglene for nedskrivning under IFRS 9 vurderte IASB hvorvidt forventet kredittap over levetiden skulle innregnes basert på en absolutt vurdering av kredittkvalitet eller en relativ vurdering (IFRS 9, BC5.160). På den ene siden ville et absolutt nivå på kredittrisiko på hver rapporteringsdato være en enklere tilnærming å anvende fordi det ikke stiller krav til at foretaket må holde oversikt over kredittrisikoen som forelå ved førstegangsinnregning. På den andre siden ville det kunne gi opphav til tilfeldige effekter vedregnet hvorvidt finansielle instrument havnet under eller over denne terskelen som igjen kunne

ført til enten for høye eller lave nivå på tapsavsetninger i regnskapet. I stedet for angir standarden informasjon som kan være indikatorer og relevante i vurderingen av endringer i kredittrisiko (IFRS 9, B5.5.17). Videre stilles det ikke krav til at foretaket trenger å gjennomføre et uttømmende søk etter informasjon når det skal fastslå om kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (IFRS 9, B5.5.15). Det er pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten utilbørlig kostnad eller innsats og som er relevant som skal tas med i vurderingen av kredittrisikoen (IFRS 9, B5.5.16).

Når finansforetaket vurderer hvorvidt vesentlig økning i kredittrisikoen foreligger skal foretaket sammenligne risikoen for mislighold på rapporteringsdatoen med risikoen for mislighold på datoen som forelå på tidspunktet for førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.9). En viktig presisering er at foretaket ikke kan innrette tidspunktet for vesentlig økning i kredittrisiko til tidspunktet for når den finansielle eiendelen blir kredittsvekket, eller til dets interne definisjon av mislighold (KPMG, 2014, s. 66). Dersom dette var tilfellet, ville det vært sammenfallende med å vente med å innregne et tap til det forelå en tapshendelse og en videreføring av «incurred loss»-modellen etter IAS 39. IFRS 9 krever at nedskrivningene skal baseres mer på forventede tap og fremoverskuende vurderinger slik at de blir tatt før tapshendelsen har skjedd (Stefano, 2017).

6.3.1.2.1 Presumpsjonen om betalinger som er forfalt i mer enn 30 dager

Når foretaket skal vurdere hvorvidt en vesentlig økning i kredittrisiko foreligger har IFRS 9 inkludert en rekke operasjonelle forenklinger. De er der for å sørge for at tapsmodellen er lettere å følge samtidig som de skal sørge for at bankene ikke faller tilbake til en videreføring av «incurred loss»-modellen for når de innregner tap på utlån (EY, 2016a, s. 3570).

IFRS 9 inneholder en antakelse om at alle finansielle instrumenter som har kontantstrømmer som er forfalt i mer enn 30 dager er utsatt for vesentlig økning i kredittrisiko og skal innregnes med kredittap over hele levetiden (PWC, 2017a, s. 67). Vanligvis øker kredittrisikoen vesentlig før et finansielt instrument forfaller eller som følge av andre forsinkede faktorer knyttet til låntaker som blir observert (EY, 2016a, s. 3575). IASB besluttet at denne presumpsjonen var påkrevd for å

sikre at regnskapsbrukere ikke faller tilbake til en videreføring av «incurred loss»-modellen under IAS 39 hvor kredittap først innregnes basert på at det foreligger en tapshendelse (IFRS 9, BC5.190).

For å oppfylle kravene i IFRS 9 skal et foretak normalt sett identifisere vesentlige økninger i kredittrisiko og innregne kredittap over hele levetiden før faktisk mislighold skjer eller den finansielle eiendelen blir kredittvekket, enten på individuelt eller kollektivt nivå (EY, 2016a, s. 3576). I henhold til definisjon hentet fra Det Norske Akademis ordbok er en presumpsjon en begrunnelse som bygger på sannsynlighetsbevis og innebærer en antagelse av noe som det mest sannsynlige under gitte omstendigheter og som er sant så lenge det ikke kan føres bevis for det motsatte (Presumpsjon, u.å.). Presumpsjonen kan overstyres dersom det kan dokumenteres at den ikke er riktig som for eksempel dersom mislighold ikke skyldes finansielle problemer hos låntaker men en forglemmelse av betaling (IFRS 9, B5.5.20).

Basel komiteen har uttalt at presumpsjonen bare bør brukes i unntakstilfeller for sofistikerte banker for deres utlånsporteføljer fordi det forventes at banker avdekker vesentlig økning i kredittrisiko før det er gått 30 dager og dermed ikke benytter seg av regelen (EY, 2016a, s. 3576). I en internasjonal undersøkelse gjennomført av Deloitte (2016, s. 42) svarer majoriteten av bankene at de vil definere vesentlig økning i kredittrisiko basert på manglende betaling. Videre viser undersøkelsen at majoriteten vil bruke presumpsjonen om 30 dagers som trigger, og at manglende betaling vil brukes i kombinasjon med andre drivere av vesentlig økning i kredittrisiko. I undersøkelsen til Høiby og Tornes (2017, s. 138) fremkommer det at flere av bankene vil bruke presumpsjonen som faktor for å vurdere om kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning, og at bankene generelt sett er splittet i sitt syn på at standarden legger til grunn en slik presumpsjon. DNB (2018, s. 246) og Sbanken (2018, s. 201) skriver at de vil benytte seg av presumpsjonen.

6.3.1.3 Risiko for mislighold

Mislighold defineres ikke eksplisitt i IFRS 9 men forventninger om mislighold må basere seg på forventninger om hva som skal skje i fremtiden. Når foretaket vurderer hvorvidt det foreligger en vesentlig økning i kredittrisikoen for et finansielt instrument skal man legge til grunn endringer i risikoen for mislighold siden førstegangsinregning (IFRS 9, 5.5.9). Derfor er det helt nødvendig å ha en klar forståelse for hva som ligger i ordet mislighold i henhold til standarden. Det handler om å fastsette risikoen for at mislighold kan skje.

Årsaken til at mislighold ikke er definert eksplisitt i IFRS 9 skyldes at mislighold defineres forskjellig fra finansforetak til finansforetak (eksempelvis som 30, 90 eller 180 dager over forfallsdato). IASB var bekymret for at en spesifikk definisjon gitt i IFRS 9 ville være i strid med den definisjonen finansforetak allerede brukte internt for styring av kredittrisiko. Dette henger sammen med at mislighold er utgangspunktet som brukes for å måle sannsynligheter for mislighold og tap etter Basel regelverket for beregning av kapitalkrav. IASB ønsket å unngå at det ble stilt forskjellige krav til modellering for regnskapsformål (EY, 2016a, s. 3542). Et foretak kan ha ulike definisjoner av mislighold for forskjellige typer finansielle instrumenter, men IASB stiller krav til at foretak skal legge til grunn en definisjon av mislighold som er konsistent fra en periode til en annen, og som er konsistent med interne retningslinjer for styring av kredittrisiko for det aktuelle instrumentet (IFRS 9, BC5.252). I tillegg skal foretaket vurdere kvalitative faktorer for mislighold som for eksempel brudd på covenantskrav (KPMG, 2014, s. 66).

Regnskapsprodusenter må derfor selv i stor grad bruke profesjonelt skjønn i vurderingen av hvorvidt mislighold foreligger. Mislighold kan eksempelvis omhandle manglende oppfyllelse av låneavtalevilkår (IFRS 7, 18). Når betaling for en finansiell eiendel er forfalt med over 90 dager skal den vurderes som misligholdt, og er således en presumpsjon som er bygget inn i standarden. Dette angir således et minstekrav for når mislighold anses for å ha inntrådt, med mindre foretaket har rimelig dokumentasjon som viser at dette ikke er tilfellet (IFRS 9, B5.5.37). Presumpsjonen er i samsvar med kapitalkravsforskriften hvor «*et engasjement skal anses som misligholdt dersom et krav er forfalt med mer enn 90 dager og beløpet ikke er uvesentlig*» jf. §10-1. Videre har European

Banking Authority (EBA) ferdigstilt retningslinjer for definisjonen av «mislighold», og siden banker forventes å bruke konsistente definisjoner for regnskaps og tilsynsformål, forventes det at banker vil anvende disse retningslinjene når de implementerer IFRS 9 (EBA, 2016a, s. 24; EBA, 2016b).

En internasjonal undersøkelse fra Deloitte (2016, s. 47) viser at banker i hovedsak definerer mislighold som 90 dager over forfall, men at også andre indikatorer vil brukes. Videre fremkommer det at 90 dager over forfall i hovedsak vil være avgjørende for klassifisering i steg 3 (Deloitte, 2016, s. 48). Både DNB (2018, s. 246) og Sbanken (2018, s. 201) skriver at 90 dager vil brukes som misligholdsdefinisjon sammen med andre faktorer.

6.3.1.4 Gruppesegmentering – kollektiv vurdering av finansielle instrumenter

Formålet med nedskrivningsreglene er å fange opp forventet tap i hele levetiden til alle finansielle instrumenter som erfarer en vesentlig økning i kredittrisikoen, uavhengig av hvorvidt det er på individuelt eller kollektivt nivå (IFRS 9, BC5.137). IFRS 9 ønsker i utgangspunktet at kredittrisikoen til de finansielle instrumentene vurderes på individuelt nivå. Standarden anerkjenner at det vil kunne være tilfeller hvor en vesentlig økning i kredittrisikoen ikke foreligger på instrumentnivå enda (IFRS 9, B5.5.1). For å sikre at vesentlige endringer i kredittrisikoen for finansielle instrumenter blir identifisert på et rimelig tidspunkt tillater standarden at foretak kan gruppere finansielle instrumenter basert på delte kredittrisiko karakteristikk som typisk reagerer på en lignende måte og innregne tap på kollektiv basis (IFRS 9, BC5.140).

IFRS 9 krever således en detaljert og dynamisk tilnærming til gruppesegmentering. Eksempler på delte kredittrisiko karakteristikk kan være: type finansielt instrument, kreditrisikorange, type sikkerhetsstillelse, dato for førstegangsinnregning, gjenværende tid til forfall, bransje/industri, debtors geografiske plassering, og den relative verdien av sikkerhetsstillelse (IFRS 9, B5.5.5). Foretaket må være oppmerksom på at kredittrisikokarakteristikkene til finansielle instrument kan endres over tid når man har mer informasjon tilgjengelig som gjør

foretaket i stand til å skille mellom instrument som det er større sannsynlighet for som vil gå i mislighold fra instrumenter som ikke er det (IFRS 9, BC5.142). Det er viktig at foretaket fastsetter riktig nivå på gruppen av finansielle instrumenter. Dette innebærer at etablerte grupper må re-evalueres og re-segmenteres når det foreligger ny relevant informasjon (for eksempel gjennom en endring av makroøkonomiske forhold) som påvirker risikoen for mislighold for hvert gruppesegment eller når en banks forventninger om kredittrisiko endres (Bao et.al., 2015). En bank kan dermed bruke endringer i makroøkonomiske indikatorer for å fastsette hvorvidt kredittrisikoen til en eller flere segment av finansielle instrumenter i en gruppe har økt vesentlig, selv om det ikke er mulig å identifisere en vesentlig økning i kredittrisikoen for et enkelt finansielt instrument. Dersom endringer i kredittrisiko kun påvirker enkelte instrument i en gruppe, må disse instrumentene segmenteres ut i relevante undergrupper for å sikre passende nivå på tilhørende tapsavsetning (Bao et.al., 2015). Dette innebærer at når instrument har erfart en vesentlig økning i kredittrisiko, vil den relevante gruppen eller undergruppen overføres til steg 2 som en helhet.

For banker er det viktig at finansielle instrumenter segmenteres i grupper på en konsistent og effektiv måte for å gjøre en kollektiv vurdering om hvorvidt det foreligger en vesentlig økning i kredittrisikoen (ESRB, 2017, s. 24). Dersom gruppering av finansielle instrumenter gjennomføres og følges opp på en dårlig måte kan dette føre til direkte feil i estimatet av vesentlig økning i kredittrisiko, og at estimatet på forventet kredittap for en gitt periode ikke reflekterer økonomiske realiteter og direkte misleder brukerne av regnskapet.

6.3.1.5 Opphav til klippeeffekt - kritikk mot den generelle modellen

En av kritikkene mot «expected credit loss»-modellen er noe som omtales av Madsen (2015a) som en klippeeffekt. Som følge av at modellen bygger på makroøkonomiske forhold vil tapsavsetninger øke dersom man forventer at økonomiske forhold forringes og reduseres ettersom man forventer at økonomiske forhold blir bedre (EY, 2016a). Klippeeffekten oppstår som følge av at beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene for instrumenter i steg 1 er forskjellig fra steg 2 og 3.

«Man får opphav til en klippeeffekt ved en vesentlig økning i kredittrisiko fordi det oppstår en dobbelteffekt som stammer fra at både risikoen for tap øker samtidig som beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene utvides til fullt forventet kredittap i levetiden»
(Madsen, 2015a).

Madsen (2015a) presiserer at tapsavsetningene dermed vil øke i både bredde og dybde og vil påvirke mange finansielle eiendeler samtidig for deretter å reverseres når økonomien normaliserer seg igjen. Effekten blir at fokuset på forventede tap vil kunne medføre økt volatilitet i størrelsen på kredittap som innregnes i resultatet.

En av målsetningene til IASB med de nye nedskrivningsreglene er at tapsavsetninger blir høyere tidligere i en konjunktursyklus. På den andre siden kan man si at den gamle «incurred loss»-modellen skapte mer volatilitet som følge av at banken gikk fra å ha null i tap på utlån til å innregne fulle tap, og dermed skapte mer dramatiske effekter i finansregnskapet (IFRS Foundation, 2017a). Cohen & Edwards Jr. (2017) skriver i en artikkel at en rekke studier har vist at bakoverskuende tapsnedskrivninger fører til prosykklialitet av bankutlån, mens fremoverskuende tapsnedskrivninger reduserer prosykklialitet. Prosykklialitet i denne konteksten innebærer at regnskapsføring av tap på utlån forsterker nedgangskonjunktoren (Laeven & Majnoni, 2003, sitert i Kvifte & Madsen, 2009). Dette har vært en av kritikkene mot «incurred loss»-modellen som ble brukt under IAS 39 for å reflektere de pådratte tapene.

Ifølge Stefano (2017) er hensikten med fremoverskuende tapsnedskrivninger å redusere prosykliske effekter, mens en effekt av økte nedskrivninger i konjunkturedganger kan føre til større og mer prosykliske fluktuasjoner i bankutlån og økonomisk aktivitet. Dersom man får et scenario hvor mange banker står ovenfor en økning i forventede kredittap samtidig, kan summen av de enkelte tiltakene som bankene har vedtatt for å opprettholde sine kapitalnivåer føre til en systematisk reduksjon i utlån (ESRB, 2017, s. 6). Høiby og Tornes (2017, s. 136) viser til at et stort flertall av norske banker i deres undersøkelse forventer at ny tapsmodell vil øke volatiliteten til resultatregnskapet. Nordea Finans Norge AS (2018, s.14) viser til at *«det er forventet at*

nedskrivningsberegningene under IFRS 9 vil bli mer volatile og prosykliske enn under IAS 39, hovedsakelig som følge av anvendelse av betydelig subjektivitet i fastsettelsen av de fremtidige scenarioene». Derfor, som Høiby og Tornes (2017, s. 136) påpeker vil hvorvidt økt volatilitet er fornuftig i henhold til det konseptuelle rammeverket avhenge av om bankenes estimer for tapsavsetninger blir pålitelig representert i regnskapet.

Dersom den nye tapsmodellen blir implementert på en god måte forventes det at IFRS 9 vil kunne bidra til økt finansiell stabilitet ved å introdusere høyere grad av transparens og mer tidsriktig innregning av kredittap (ESRB, 2017, s. 6). På den andre siden er økonomiske fluktasjoner vanskelig å predikere og et skift fra en oppgangskonjunktur til en nedgangskonjunktur kan ofte skje uventet.

6.4 Måling av forventet kredittap

Hovedregelen etter IFRS 9 er at det til enhver tid skal innregnes en nedskrivning som utgjør forventet kredittap over de neste 12 måneder, eller forventet kredittap over den resterende løpetiden for alle finansielle eiendeler. Kredittap defineres i IFRS 9, B5.5.29 som: *«differansen mellom alle kontraktsmessige kontantstrømmer som foretaket har krav på i henhold til en kontrakt og alle kontantstrømmer som foretaket forventer å motta neddiskontert med den opprinnelige effektive renten».*

Formålet med nedskrivningsreglene er å innregne forventede kredittap over hele levetiden for finansielle instrumenter som har hatt en vesentlig økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning ved å vurdere all pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten unødig bruk av kostnad eller innsats, inkludert fremoverskuende informasjon som er relevant for det aktuelle finansielle instrumentet (IFRS 9, 5.5.4 og B5.5.49).

Tapsavsetninger skal være basert på forventet kredittap med utgangspunkt i den best tilgjengelige informasjonen på estimeringstidspunktet om historiske, nåværende og fremtidige økonomiske forhold som er sannsynlighetsvektet ut fra en evaluering av flere mulige utfall (Madsen, 2015a). Dette innebærer at tapsmodellen under IFRS 9 viser forventede kredittap knyttet til engasjement før de har blitt misligholdt. I henhold til IFRS 9, 5.5.17 skal estimatet ta hensyn til tidsverdien av penger og inkludere pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten utilbørlig kostnad eller innsats på rapporteringstidspunktet. Videre skal forventede kredittap reflektere en foretaksspesifikk forventning, men foretaket må samtidig vurdere observerbar markedsinformasjon om kredittrisikoen til det finansielle instrumentet eller lignende finansielle instrument (IFRS 9, B5.5.54). Dette henger blant annet sammen med rapporteringskravet etter IFRS om å opplyse om vesentlig informasjon som er relevant for foretaket. Hvor generell informasjon vil kunne bidra til økt støy og være irrelevant som informasjonskilde for brukeren av finansregnskapet.

En av kritikkene mot IAS 39 var at den ikke reflekterte endringer i økonomisk risiko på en tidsriktig måte. IFRS 9 endrer dette. Bankens kredittrisikoeksponering blir mer synlig gjennom IFRS 9 for investorer, og fører til at banker må oppdatere sine estimat av tap på utlån for å reflektere endringer i kredittrisikoforhold hver gang de rapporterer. Det betyr at dersom et lån går fra å oppfylle som forventet til å oppfylle vesentlig dårligere enn forventet så vil investorer få informasjon om det. Med IFRS 9 forventes det at bankers avsetninger knyttet til tap på utlån reflekterer nåværende og endringer i økonomiske forhold på en bedre måte.

6.4.1 Sannsynlighetsvektet utfall

Ifølge Vangstein (2016) er utgangspunktet for den nye tapsmodellen at forventet kredittap skal være et forventningsrett estimat som er sannsynlighetsvektet ut fra en evaluering av flere mulige utfall over den forventede levetiden til et finansielt instrument (IFRS 9, B5.5.28). Dette involverer å identifisere mulige utfall som spesifiserer beløpet og tidspunktet for kontantstrømmene til det enkelte utfallet og den tilknyttede estimerte sannsynligheten av disse utfallene (IFRS 9, 5.5.17a).

IFRS 9 angir ikke en enkelt metode for å måle forventede kredittap, men anerkjenner at metoden som brukes kan variere på bakgrunn av type finansiell eiendel og tilgjengelig informasjon som kan være intern (foretaksspesifikk) og ekstern (KPMG, 2014, s. 79). Selv om tapsmodellen er fremoverskuende så er historisk informasjon angitt som et viktig utgangspunkt i målingen av forventede kredittap. Men den historiske informasjonen må justeres for å hensynta nåværende observerbar data for å reflektere effekter av nåværende forhold og prognoser av fremtidige forhold (IFRS Foundation, 2014a, s. 19).

IFRS 9 stiller ikke krav til at foretaket må identifisere ethvert tenkelig scenario eller at det skal være en kompleks analyse, men metoden må ta hensyn til sannsynligheten for at kredittap oppstår uavhengig av hvor lav den tilknyttede sannsynligheten er (IFRS 9.5.5.18). Det kan derfor være tilstrekkelig med en enkel modell hvor IFRS 9 (B5.5.42) åpner opp for at gjennomsnittlig kredittap for en stor gruppe finansielle instrumenter med lignende risikokarakteristikker kan være et rimelig estimat på det sannsynlighetsvektede beløpet. Herav bakgrunnen for kollektiv vurdering og skillet mellom steg 2 og 3 i den generelle metoden for å gi fleksibilitet i modelleringen (IFRS 9, B5.5.16). Dette følger av dersom foretaket ikke har grunnlag for å vurdere hvert finansielle instrument separat.

I masteroppgaven til Høiby og Tornes (2017, s. 134) fremkommer det at flere av bankene påpeker at det å spå fremtidsrettede makroøkonomiske forhold som en krevende oppgave. Blant annet vises det til utfall som man vanskelig kan spå slik som brexit og finanskrisen, og at man derfor gjerne ikke kan ta med slike makroøkonomiske forhold ettersom det vil kunne være i strid med kravene og pålitelig og understøttende informasjon i IFRS 9. Fremtiden er usikker. Økonomiske svingninger er vanskelig å forutsi, og et skifte fra ekspansjon til resesjon kan ofte oppstå uventet (ESRB, 2017, s. 6). I undersøkelsen til EY (2017, s. 38) fremkommer det at nesten alle bankene vil inkludere et tillegg for å kunne fange opp en betydelig makroøkonomisk hendelse like før en rapporteringsdato.

6.4.1.1 Hvor mange scenario skal legges til grunn?

Overordnet krever IFRS 9 at rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelig på rapporteringsdatoen uten utilbørlig kostnad eller innsats, inkludert historisk informasjon, nåværende økonomiske forhold og prognoser av fremtidige økonomiske forhold skal legges til grunn når foretaket fastsetter estimatene på forventede kredittap og vesentlig økning i kredittrisiko (IFRS 9.B5.5.49). Usikkerhet om hva fremtiden vil bringe kan skape støy i rapporteringen (Langli, 2005). Dette kan videre medføre måleproblemer, og føre til at regnskapskvaliteten svekkes. Det er derfor viktig at regnskapsprodusenten vurderer hvilken betydning usikkerheten kan ha og om denne kan påvirke kravene til pålitelig og understøttende informasjon etter IFRS 9.

I henhold til IFRS 9, 5.5.17(a), skal målingen av forventede kredittap være et forventningsrett estimat som er sannsynlighetsvektet ut fra en evaluering av flere mulige utfall. IFRS 9 krever ikke at et spesifikt antall scenario skal brukes. Et foretak bør fastsette hvor mange scenario som er påkrevd slik at tilhørende mål på forventede kredittap representerer et forventningsrett og representativt beløp. Enkelte ganger kan det være mulig å få til dette gjennom mindre enn tre scenario, mens andre ganger må man bruke flere scenario (IFRS Foundation, 2016).

Sandnes Sparebank (2018, s. 116) skriver at de vil legge til grunn tre scenario (base case, worst case og best case), og forklarer vektingen av disse. Nordea Finans Norge AS (2018, s. 14) vil legge tre scenario til grunn, og det samme har Sbanken (2018, s. 201). DNB (2018, s. 244) har valgt å anvende flere scenario som er basert på en mer komplisert metode etter min tolkning. I undersøkelsen til EY (2016b) svarer 40 prosent av bankene at de kommer til å bruke tre scenario. Mens Deloitte (2016, s. 38) uttrykker bekymring over resultatene fra en undersøkelse over at så mange banker forventer å kun legge ett scenario til grunn, fra 30 til 41 prosent. Dette er i strid med IFRS 9, hvor det presiseres i BC5.265 at minst to utfall bør vurderes. I undersøkelsen til Høiby og Tornes (2017, s. 132) fremkommer det at 38 prosent av bankene vil legge til grunn flere fremtidsrettede scenario, mens 10 prosent vil legge til grunn det mest sannsynlige scenarioet. Konsekvensen vil kunne bli at størrelsen på forventet kredittap ikke er et forventningsrett estimat og feiler i å gjenspeile økonomiske realiteter. Et scenario med lav sannsynlighet kan gi store

konsekvenser om det faktisk inntreffer. IFRS Foundation (2016) presiserer at selv om et scenario ikke er sannsynlig, så betyr ikke det at det ikke skal inkluderes i analysen. På den andre siden, dersom informasjonen ikke er pålitelig og understøttende så skal den ikke inkluderes. Regnskapsprodusenten må derfor bruke profesjonelt skjønn i avgjørelsen av hvor mange scenario som er hensiktsmessig.

6.4.2 Pålitelig og understøttende informasjon

IFRS 9 krever at et foretak skal vurdere pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten utilbørlig kostnad eller innsats på rapporteringstidspunktet herunder historisk, nåværende og fremtidig informasjon som også skal inkludere makroøkonomisk informasjon når foretaket skal vurdere om kredittrisikoen har økt vesentlig og i målingen av forventede kredittap (IFRS 9, 5.5.17). Videre skal informasjonen være relevant for å estimere forventede kredittap.

Begrepene «utilbørlig kostnad eller innsats» er ikke definert i standarden men må vurderes av ledelsen ved å utøve profesjonelt skjønn. Det må foretas en kost-nytte vurdering i forhold til kostnaden med å frembringe informasjonen sammenlignet med nytten som sluttbrukerne av regnskapet ville fått av informasjonen (EY, 2016a, s. 3553). I en undersøkelse fra Moody's Analytics (Cañamero et.al., 2016) vises det til at overholdelse av krav som stilles av IFRS 9 krever betydelige investeringer fra banker, og spesielt knyttet til modelleringen av forventede kredittap. Majoriteten av respondentene hadde satt av egne budsjett for å håndtere IFRS 9 utfordringer. Videre vises det til at en av de største utfordringene for bankene var knyttet til mangelen på historisk data som følge av at data og karakteristikk som kreves av IFRS 9 ikke er samlet inn eller lagret tidligere.

En av de største endringene med nedskrivningsreglene etter IFRS 9 sammenlignet med nedskrivningsreglene etter IAS 39 er at foretak ikke bare er påkrevd å bruke historisk informasjon, men at de også er påkrevd å vurdere hvordan prognoser av fremtidige forhold vil påvirke deres historiske data (EY, 2016a, s. 3554). IFRS 9 anerkjenner at historisk informasjon er et viktig

utgangspunkt for måling av forventede kredittap. Dette utgangspunktet blir justert på bakgrunn av observerbar informasjon for å reflektere nåværende forhold og et foretaks prognoser av fremtidige forhold over et instruments gjenværende levetid (IFRS 9, B5.5.52). Grad av vurdering som er påkrevd til å estimere forventede kredittap avhenger av tilgjengeligheten av informasjon. Et foretak er ikke påkrevd å inkludere detaljerte prognoser av fremtidige forhold over hele levetiden til et finansielt instrument. Standarden presiserer at ettersom tidshorizonten øker, vil informasjonen om fremtiden reduseres, og estimatet av forventet kredittap vil bli mer usikkert i og med at graden av skjønn økes (KPMG, 2014, s.86).

Et foretak trenger ikke å foreta et uttømmende søk etter informasjon men må vurdere all pålitelig og understøttende informasjon som kan innhentes uten utilbørlig kostnad eller innsats og som er relevant for estimeringen av forventede kredittap. Informasjonen som brukes skal inkludere faktorer som er spesifikke for låntaker, generelle økonomiske forhold som inkluderer en vurdering av både nåværende forhold og prognoser om fremtidige forhold. Foretaket kan bruke forskjellige kilder til informasjon som inkluderer både eksternt og intern informasjon om historiske erfaringer om kredittap, kredittrater, rapporter og statistikk (EY, 2016a, s. 3553). Selv om estimat av forventede kredittap reflekterer et foretaks egne forventninger, bør et foretak ikke ignorere eksternt markedsinformasjon men også vurdere observerbar markedsinformasjon om kredittrisikoen til de finansielle instrumentene (IFRS 9, B5.5.54). Blant annet presiserer Sbanken ASA (2018, s. 201) at de vil innhente prognoser fra Statistisk sentralbyrå og Norges Bank i vurderingen av fremoverskuende informasjon for å sikre at bankens eget makrosyn blir satt med utgangspunkt i eksterne og uavhengige prognoser. Videre har de vurdert at deres eksisterende historiske grunnlag ikke er tilstrekkelig til å kunne modellere forventede kredittap og har valgt en tilnærming som baseres på ekspertvurderinger.

Standarden forklarer at estimatet på endringer i forventede kredittap bør reflektere og være konsistente med endringer i observerbar informasjon fra periode til periode som arbeidsledighetsrate, boligpriser, betalingsstatus eller andre faktorer som indikerer kredittap (KPMG, 2014, s. 87). IFRS 9 definerer ikke hva som innebæres med observerbar i denne sammenhengen og regnskapsprodusenten må utøve profesjonelt skjønn i vurderingen (KPMG,

2014, s. 87). For å redusere forskjellene mellom et foretaks estimer og faktiske kredittap, bør foretaket regelmessig vurdere data, antagelser, metodologi og estimeringsteknikker som er brukt inkludert eventuell bruk av gruppesegmentering (EY, 2016a, s. 3555). Det vil alltid være en risiko knyttet til nøyaktigheten ved økonomiske prognoser som følge av at virkeligheten er mye mer kompleks enn hva som gjerne kan modelleres effektivt.

Ulike metoder kan være hensiktsmessige å bruke for å måle forventet kredittap. I undersøkelsen fra Deloitte (2016, s. 30) svarer de største bankene med over EUR 100 milliarder i brutto utlån at de typisk forventer å implementere en mer sofistikert metode sammenlignet med de mindre bankene. Den prinsippbaserte tilnærmingen til IFRS 9 tar sikte på å imøtekomme mangfoldet av finansielle foretak og deres varierende tilgang til ressurser og behov. På bakgrunn av dette inneholder ikke IFRS 9 detaljerte krav til bruk av en spesifikk metode. Å velge teknikker for å estimere forventede kredittap krever derfor at regnskapsprodusenten selv må anvende høy grad av profesjonelt skjønn, og metoder kan derfor variere fra bank til bank.

6.4.3 12-måneders forventet kredittap

Dersom kredittrisikoen ikke har økt vesentlig siden førstegangsinnregning skal det innregnes en tapsavsetning som samsvarer med forventede kredittap av mislighold som oppstår i de 12 påfølgende månedene etter balansedagen (EY, 2016a, s. 3538; IFRS 9 appendiks A). 12-måneders forventet kredittap er en andel av forventet kredittap over hele levetiden til en finansiell eiendel som vil oppstå dersom mislighold skjer i de neste 12 månedene etter rapporteringsdatoen vektet med sannsynligheten for at mislighold skjer (IFRS 9, B5.5.43). Forventet kredittap skal innregnes selv om det ikke er sannsynlighetsovervekt for at den finansielle eiendelen vil bli misligholdt. For eksempel kan sannsynligheten for mislighold være 20 prosent, og da skal denne raten brukes for å beregne 12-måneders forventet kredittap.

6.4.4 Forventet kredittap i levetiden

Under den generelle metoden skal foretaket på hvert rapporteringstidspunkt innregne en tapsavsetning for forventede kredittap over hele instrumentets levetid dersom kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (Høiby & Tornes, 2017, s. 33). IFRS definerer kredittap over hele instrumentets levetid som forventede kredittap fra alle mulige misligholdstilfeller over hele instrumentets levetid (IFRS 9, appendiks A, B5.5.43). Videre kan ikke instrumentets "levetid" være lenger enn kontraktperioden til det finansielle instrumentet hvor foretaket er eksponert for kredittrisiko. Forventet kredittap i hele levetiden er et forventet nåverdsmål av tap som vil oppstå dersom låntakeren misligholder avtalevilkår i løpet av levetiden til det finansielle instrumentet.

6.4.5 Nærmere regulatoriske formål etter Basel-regelverket

I henhold til KPMG så bringer IFRS 9 «tapsavsetningene nærmere den metodikk som anvendes for regulatoriske formål etter Basel-regelverket» (Pettersen & Moen, 2017). IRB-metoden er en intern målemetode introdusert av Basel regelverket hvor banker kan bruke egne modeller til å beregne egne risikovekter til gitte utlån for å sikre at kapitalkravet reflekterer bankens reelle risiko. Formålet med IRB-metoden er således at banken skal få bedre kontroll på risikoen de er eksponert for (BIS, 2015). Metodikken anvendes av flertallet av de største bankene i Norge, og derfor er det gjerne naturlig at flere banker ønsker å legge til grunn denne for å fastsette nivå av forventede kredittap.

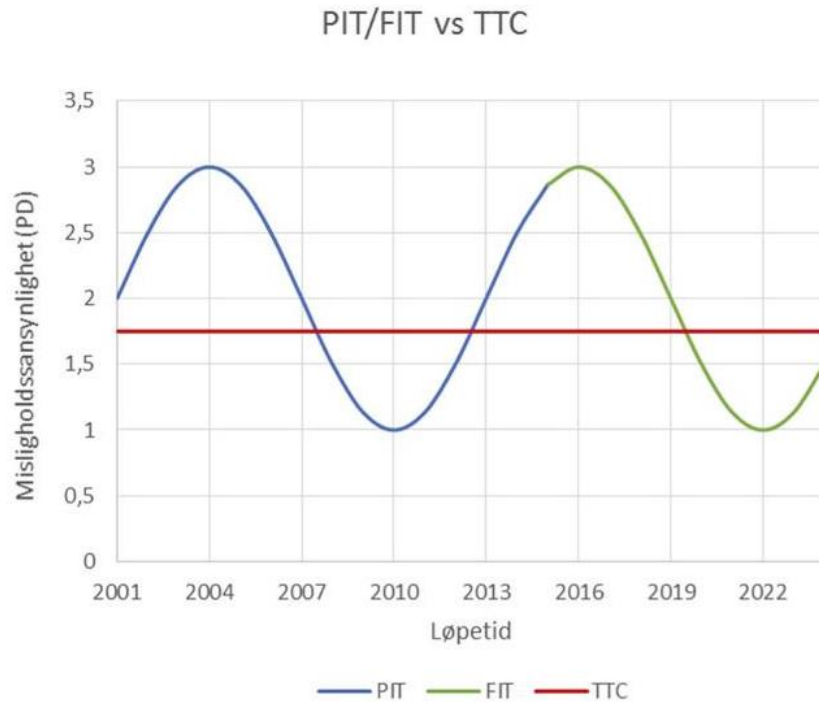
IFRS 9 stiller ikke krav til at banken må bruke sannsynlighetsmodeller for mislighold for å beregne forventede kredittap (såkalte PD-modeller), men at de har adgang til å gjøre det (IFRS 9, BC5.265). Dersom forventede kredittap modelleres med utgangspunkt i IRB-metoden så vil «expected credit loss»-modellen bygge på de samme risikoparameterne som denne men med noen justeringer som jeg vil komme nærmere tilbake til siden (for mer informasjon om IRB-metoden se: BIS, 2015).

«Expected credit loss»-modellen som en sannsynlighetsmodell for mislighold er basert på fire komponenter (GPPC, 2016):

- ✓ PD (Probability of Default) - sannsynligheten for at et engasjement går i mislighold
- ✓ EAD (Exposure at Default) - forventet eksponering mot kunden på et fremtidig misligholdstidspunkt
- ✓ LGD (Loss Given Default) - det banken forventer å tape gitt at et engasjement går i mislighold
- ✓ Neddiskonteringsrate - den effektive renten ved førstegangsinnregning. Denne brukes til å neddiskontere forventet kredittap til nåverdien på rapporteringsdatoen. Dette henger sammen med at forventet kredittap skal måles på en måte som reflekterer tidsverdien av penger (IFRS 9, B5.5.44).

Ethvert finansielt instrument bærer med seg en grad av kredittrisiko som en sannsynlighet for mislighold i fremtiden, og herav et tilknyttet forventet kredittap (PWC, 2017b, s. 7). IFRS 9 stiller ikke krav til bruk av en statistisk PD-modell for måling av forventede kredittap (IFRS 9, BC5.265). Foretak kan implementere ulike løsninger for å overholde kravene som stilles av IFRS 9. Hovedprinsippet for «expected credit loss»-modellen er å reflektere det generelle mønsteret for forverring eller forbedring i kredittkvaliteten til finansielle instrumenter, hvor størrelsen på forventede kredittap avhenger av utstrekningen av kredittforringelsen siden førstegangsinnregning (EY, 2016a, s. 3522).

En av de største forskjellene mellom IRB-metoden og «expected credit loss»-modellen har med beregningen av estimatet av sannsynligheten for mislighold å gjøre. IRB-metoden krever at estimatet av sannsynligheten for mislighold skal dekke en hel økonomisk syklus, et «through-the-cycle» (TTC) estimat, mens «expected credit loss»-modellen krever at tapsavsetningen skal ta utgangspunkt i kredittrisikoen som foreligger på et gitt rapporteringstidspunkt, omtalt som «point-in-time» (PiT) (Vangstein, 2016). I tillegg introduserer den nye tapsmodellen et konsept om fremtidig forventet tap, som Vangstein (2016) omtaler som «forward-in-time» (FIT), hvor forventede tap er en vektor for ulike løpetider av PiT som inkluderer effekter av makroøkonomiske scenarioer.

Figur 9: Hvordan TTC og PIT/FIT estimat tar hensyn til konjunkturer ved beregning av sannsynligheten for mislighold (Vangstein, 2016)

EY (2016b, s. 30) undersøkelse viser at banker planlegger å benytte Basel modeller ved å kalibrere PD-verdien til et point-in-time estimat og inkludere fremoverskuende forventninger. I undersøkelsen til Høyby og Tornes (2017, s. 128) vises det til at 15 av 30 banker benytte seg av PD-modeller. I årsrapportene for 2017 for Sandnes Sparebank, SpareBank 1 SR-Bank, DNB og Sbanken fremkommer det at disse vil benytte PD-modeller med utgangspunkt i IRB-metoden for beregning av forventede kredittap.

6.5 Noteopplysninger

IFRS 9 medfører også endringer i IFRS 7 *Finansielle instrumenter - opplysninger*, slik at opplysningskravene i IFRS 7 er tilpasset den nye standarden mens den på noen områder er

vesentlig utvidet (Madsen, 2017). Økte krav til noteopplysninger fører til at regnskapsprodusenter i større grad må informere om hvilke faktorer, forutsetninger og teknikker som er brukt for å oppfylle kravene om tapsavsetninger. Denne oppgaven har fokus på den nye tapsmodellen, og det vil derfor fokuseres på utvalgte endringer i notekrav knyttet til nedskrivningsmodellen i IFRS 7.

IFRS 9 innfører nye opplysningskrav for kredittrisikoen til finansielle instrumenter som skal anvendes i tilknytning til den nye nedskrivningsmodellen. Disse opplysningene skal være tilstrekkelige og gjøre det mulig for brukerne av finansregnskapet å forstå effekten av kredittrisiko på beløpene, tidspunktene og usikkerheten knyttet til fremtidige kontantstrømmer (KPMG, 2014 s. 109; PWC, 2017a, s. 99). For å oppnå dette skal kredittrisikoinformasjonen i notene gi informasjon om enhetens kredittrisikoendring, kvantitativ og kvalitativ informasjon om nivå på forventede kredittap, og informasjon om foretakets kredittrisikoeksponering (IFRS 7.25M, B8I; PWC, 2017a, s. 99). Dette innebærer eksempelvis informasjon om at foretaket har en metode for beregning av forventede kredittap herunder hvordan fremoverskuende og makroøkonomisk informasjon har blitt integrert; en beskrivelse av metode og kriterier for fastsettelse av vesentlig økning i kreditt risiko; og definisjoner og operasjonalisering av begreper og faktorer (PWC, 2017a, s. 100).

Forventede kredittap reflekterer regnskapsprodusentens forventninger av tap knyttet til forventede kontantstrømmer. Dette medfører en økning av bruk av profesjonelt skjønn i vurderingen av hvilken informasjon som skal inkluderes for å måle forventede kredittap og hvilken informasjon som brukes for å vurdere hvordan kredittrisikoen har endret seg over levetiden til det finansielle instrumentet. På bakgrunn av dette er det inkludert notekrav som skal hjelpe investoren å forstå hvordan regnskapsprodusenten har kommet frem til estimatet av forventede kredittap, altså hvordan det har blitt målt og årsaken til endringer i forventede kredittap over tid. Spesielt skal foretak gi opplysninger om hvilke hovedvurderinger som er brukt i målingen av forventede kredittap og hvordan man har fastsatt hvorvidt det foreligger en vesentlig økning i kredittrisiko (IFRS Foundation, 2014b).

I henhold til EY (2016a, s. 3526) vil en konsekvens av økt bruk av profesjonelt skjønn ved utarbeidelsen av modeller for beregning av de forventede kredittapene bety at det kan bli vanskelig å sammenligne rapporterte tap mellom ulike foretak - altså det vil kunne medføre redusert sammenlignbarhet på tvers av finansforetak. Dette følger av at IFRS 9 ikke stiller krav til bruk av en gitt modell men angir elementer som bør inkluderes. På den andre siden vil mer omfattende krav til noteopplysninger gjennom IFRS 9 være med å bidra til å redusere dette gapet (eller det er i alle fall intensjonen) og føre til større åpenhet om hvilke faktorer som er valgt. IFRS 9 har fokus på forsiktighet og åpenhet. Siden banker selv beholder en stor grad av skjønn i modelleringen av forventede tap kan dette potensielt svekke bestrebelsene på å oppnå mer åpenhet, noe som er et viktig mål med IFRS 9 (Stefano, 2017). Konsistens i utvikling og bruk av modeller med sikte på å minimere mulige forskjeller i rapporterte regnskapstall vil være avgjørende for om man oppnår økt åpenhet i praksis (Stefano, 2017).

Vangstein (2016) viser til at det er flere konseptuelle forskjeller mellom tapsmodellene etter IAS 39 og IFRS 9 som kan være krevende å forstå, og at dette igjen øker risikoen for ulike tolkninger eller feil forståelse av standarden som vil kunne gjøre det mer krevende for brukerne å lese regnskapet. Implementeringen av den nye tapsmodellen etter IFRS 9 vil blant annet kreve at investorer som følger finansforetak setter seg godt inn i regelverket og studerer noteinformasjonen nøye for å være i stand til å innhente den informasjonen de trenger for å gjøre gode og informative investeringsbeslutninger (Vangstein, 2016).

Spørsmålet knyttet til noteopplysningene som kreves gjennom implementeringen av IFRS 9 er om betydelig økning i obligatoriske noteopplysningskrav for foretakene er synonymt med høyere kvalitet av finansregnskapet sett i et konseptuelt perspektiv? For å sikre at noteopplysningene bidrar til beslutningsnyttig informasjon til finansregnskapets primære brukere vil det derfor være svært viktig at foretaket presenterer denne informasjonen på en meningsfull måte. Finanstilsynet (2017a) har varslet at i sin kontroll av årsregnskapene for 2017 at noteopplysningene må inneholde god informasjon om hvilke valg som er gjort, blant annet overgangsregler, og hvilke beløpsmessige konsekvenser overgangen får for regnskapene. For at opplysningene skal ha

nytteverdi, må informasjonen være mest mulig konkret og ikke minst foretaksspesifikk (Moen & Strandberg, 2018).

6.5.1 Informasjonsoverbelastning i regnskapene

«Et av de tydeligste utviklingstrekkene ved IFRS-regnskap er det stadig økende volumet som i stor grad er preget av sjekklisterbasert informasjon» (Kvifte, 2013).

De nye opplysningskravene i IFRS 7 knyttet til den nye nedskrivningsmodellen er omfattende og detaljerte og representerer således ingen unntak fra påstanden til Kvifte (2013) (KPMG, 2014, s. 116). For at investorer skal kunne gjøre gode investeringsbeslutninger krever det relevant informasjon, men å prosessere denne informasjonen er en krevende oppgave. Derfor er intensjonen til IASB gjennom økte krav til noteopplysninger at det legges til rette for økt tilgang til relevant informasjon som skal øke troverdigheten og øke forståeligheten av den finansielle informasjon for foretaket samtidig som den bidrar til å øke sammenlignbarheten av finansiell informasjon mellom foretak i samme bransje.

I en artikkel av Kvifte (2013) vises det til en spørreundersøkelse utført av Norske Finansanalytikeres Forening og EY hvor det fremkommer at informasjonsoverbelastning i regnskap er et reelt problem. Informasjonsoverbelastning innebærer at informasjonsvolumet er på et nivå som gjør at sentral informasjon forsvinner i mengden og at regnskapets nytteverdi som beslutningsgrunnlag reduseres (Kvifte, 2013). En annen problemstilling omhandler strukturering av noteinformasjon som innebærer at regnskapsprodusenter i liten grad skiller mellom informasjon som er vesentlig og uvesentlig for å forstå regnskapet og økonomisk substans og vil dermed påvirke noteopplysningenes relevans. *«Vesentlighetsvurderingen er alltid skjønnsmessig, og derfor vanskelig innenfor et regulert område som regnskapsrapportering» (Kvifte, 2013).*

6.5.2 Kort om IASBs veiledning om vurdering av vesentlighet

14. september 2017 publiserte IASB en praktisk veiledning om vurdering av vesentlighet, som ikke er obligatorisk. Den har ikke status av å være en IFRS standard, men er ment å rette fokus mot at vurderinger knyttet til vesentlighet er et viktig tema som regnskapsprodusenter kontinuerlig må ta stilling til ved utarbeidelse av finansregnskapet (IFRS Foundation, 2017b, s. 3). «*Det er en utbredt oppfatning at regnskapene inneholder for mye irrelevant informasjon og for lite relevant informasjon*» (Oppi & Cappelen, 2017). Veiledningen søker å gjøre noe med dette problemet ved å gi veiledning til regnskapsprodusenter i hvordan de kan gjøre kvalifiserte vesentlighetsvurderinger ved bruk av profesjonelt skjønn heller enn å lene seg på en sjekklistetilnærming ved vurdering av hvilken informasjon som skal inkluderes i regnskapet.

Veiledningen er relevant for regnskapsprodusenter som er pliktet til å implementere IFRS 9. Inkludering av pålitelig og understøttende informasjon innebærer både en kost-nytte vurdering og en vesentlighetsvurdering. Videre er det hvorvidt en finansiell eiendel har erfart en vesentlig økning i kredittrisikoen som bestemmer størrelsen på kredittap som blir innregnet for den aktuelle eiendelen. Begrepet vesentlig står altså svært sentralt for nedskrivningskravene etter IFRS 9.

6.6 Ikrafttredelse og forbud mot retroaktiv anvendelse

Ikrafttredelsen av IFRS 9 for finansielle instrumenter var 1. januar 2018, men en tidligere tilpasning var også mulig i henhold til IFRS 9, 7.1.1. I utgangspunktet skal IFRS 9 implementeres i henhold til IAS 8 retroaktivt (IFRS 9, 7.1.1). Retroaktiv betyr tilbakevirkende, og betyr her at de nye kravene som gis av IFRS 9 skal anvendes som om disse alltid hadde vært i bruk. IAS 8 presiserer at som en generell regel at retroaktiv utarbeidelse av regnskapstall bidrar til mest beslutningsnyttig informasjon til brukerne av finansregnskapet, og foretrekkes så langt det er praktisk mulig å uten å basere seg på etterpåkløkskap (IFRS 9, BC7.74).

Det følger av punkt 7.2.18 i IFRS 9 at et foretak bare skal bruke pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten utilbørlig kostnad eller innsats for å fastsette kredittrisikoen på datoen for førstegangsinnregning av det finansielle instrumentet. På bakgrunn av at det gjerne ikke tidligere er samlet inn informasjon om kredittrisiko på den måten som kreves av IFRS 9 knyttet til foretakets finansielle instrumenter vil det være en risiko for at estimeringen av de tilhørende kredittapene for tidligere perioder vil basere seg på etterpåklokskap. Man er ikke i stand til å utarbeide objektive sammenligningstall og isolere informasjon man har kjennskap til på nåværende tidspunkt fra det man ville hatt kjennskap til på et tidligere tidspunkt. Derfor inneholder IFRS 9 unntak fra å utarbeide sammenlignbar informasjon knyttet til nedskrivning på grunn av risikoen for etterpåklokskap og de praktiske problemene et tilbakeskuende perspektiv ville medført (KPMG, 2014, s 118).

6.7 Avslutning av kapittelet

I dette kapittelet har leseren blitt presentert for nye prinsipper for klassifisering og måling som danner utgangspunktet for senere nedskrivning av finansielle instrumenter. Den nye modellen for nedskrivning av finansielle eiendeler etter IFRS 9 er en viktig endring mot dagens standard IAS 39 og vi har sett at den nye tapsmodellen innebærer at tapsavsetningene til finansforetak også må ta i betraktning fremoverskuende faktorer. Med utviklingen av IFRS 9 har IASB forsøkt å adressere «too little, too late» problemet (BIS, 2015) som ble gjenstand for kritikk i kjølvannet av finanskrisen - at tapsavsetningsmodellen etter IAS 39 bidro til at kredittap ble for små og ble innregnet for sent (EY, 2016a, s. 3517).

For å sørge for regnskapsrapportering om finansielle instrumenter på en måte som er mer forenlig med det overordnede formålet i det konseptuelle rammeverket har IASB gjort IFRS 9 mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39. Prinsippbasert regnskapsregulering innebærer at regnskapsprodusenten selv i stor grad må gjøre egne vurderinger gjennom bruk av profesjonelt skjønn for å komme frem til den korrekte regnskapsmessige løsningen (Baksaas & Stenheim, 2015). Prinsippbasert regnskapsregulering innebærer at det kan være flere alternative løsninger som ivaretar det aktuelle prinsippet. Vi har blant annet sett at IFRS 9 ikke stiller krav til hvilken

metode regnskapsprodusenten skal legge til grunn for beregning av forventede kredittap. Videre er definisjoner av flere viktige parametere som inngår i beregningen av forventede kredittap ikke direkte regulert i IFRS 9. Dette innebærer at blant de største utfordringene banker møter i implementeringen av nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 er relatert til gruppesegmentering, anvendelse av vesentlig økning i kredittrisiko og utforming av metoder eller modeller for beregning av forventede kredittap (Bao et.al., 2015). En konsekvens av dette kan være at formålet til IASB om å oppnå mer åpenhet rundt kvaliteten på utlånene til bankene kan svekkes (Stefano, 2017). For å motvirke dette stiller IFRS 9 omfattende krav til noteopplysninger. Et kjent problem innenfor regnskapsrapportering av IFRS regnskaper er knyttet til informasjonsvolumet. For å sikre at brukerne av regnskapet mottar informasjon som er beslutningsnyttig vil det være viktig at regnskapsprodusenten gjør en avveining av hvilken informasjon som skal inkluderes gjennom en kost-nytte vurdering og en vesentlighetsvurdering. Informasjonen bør være mest mulig foretaksspesifikk og konkret for å ha nytteverdi (Moen & Strandberg, 2018).

Finanstilsynet i Norge spiller således en viktig rolle i å sørge for en implementering av IFRS 9 som ivaretar tilstrekkelig høy kvalitet på tvers av foretakene, og har blant annet fokus på at foretak allerede i sine årsregnskap for 2017 skal inkludere en redegjørelse om hvordan enkelte endringer vil påvirke årsregnskapet når de implementeres (Finanstilsynet, 2017a).

7 Metode

Oppgavens formål er å svare på problemstillingen: «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*». Ifølge Johannessen, Christoffersen og Tufte (2011, s. 63) er det problemstillingen som styrer valg av metode. Det handler om å finne teorier og framgangsmåter som gjør oss i stand til å svare på problemstillingen. For å formulere en presis problemstilling er det viktig at forskeren er oppdatert innenfor det feltet som studeres fordi en stor del av forskning består i å gå i andres fotspor for å få en oversikt over noe som er ukjent og uoversiktlig i kombinasjon med å gå sine egne veier (Johannessen et.al., 2011, s. 63).

Formålet med dette kapittelet er å redegjøre for den metodiske framgangsmåten som er valgt for datainnsamling for å besvare masteroppgavens problemstilling. Forskning er en prosess som vanligvis går over forskjellige faser som forberedelse, datainnsamling, dataanalyse og rapportering (Johannessen et.al., 2011, s. 36), og i dette kapittelet vil det redegjøres for de ulike prosessene. Innledningsvis vil empirisk forskning kort redegjøres for. Deretter vil bakgrunnen for valg av kvalitativ analyse presenteres, bakgrunnen for utvalg av informanter, forberedelser og gjennomføring av intervju og til slutt en vurdering av oppgavens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet knyttet opp mot gjennomføringen og presentasjonen av det empiriske datagrunnlaget.

7.1 Om empirisk forskning

I møte med noe vi vil undersøke er metoden redskapet vårt (Dalland, 2008, s. 83). Når metoden anvendes følges en bestemt vei mot et mål (Johannessen et.al., 2011, s. 33). En sentral del av empirisk forskning handler «*om å samle inn, analysere og tolke data for å få fram informasjon om virkeligheten*» (Johannessen et.al., 2011, s. 33). Empirisk forskning kan ikke kun basere seg på egne oppfatninger eller bruk av framgangsmåter som øker sjansen for at undersøkelsen skal gi de resultatene vi ønsker. Derfor stiller empirisk forskning krav til at forskeren må bruke en metode

som stiller strengere krav til bevisbyrden før man kan trekke konklusjoner (Johannessen et.al., 2011, s. 34).

Det er viktig å velge en eller flere metoder som kan gi gyldige svar til det vi ønsker å oppnå ny kunnskap om eller det vi ønsker å lære mer om. Det er to hovedsyn på kunnskap: positivisme og hermeneutikk. Moderne hermeneutikk er studien av teorien og praksisen av tolkning og omfatter alle aspekter innenfor fortolkningsprosessen. Dette inkluderer verbale og ikke-verbale uttrykksformer, samt andre aspekt som påvirker kommunikasjon som egne oppfatninger eller forutforståelser. Våre egne oppfatninger er ikke sett på som en feilkilde, eller som en barriere for å oppnå en forståelse av fenomenet vi studerer, men som en forutsetning for innsikt og forståelse. I henhold til Dalland (2008) er fortolkning et forsøk i å gjøre noe klart eller gi mening til det vi studerer som fremstår som kaotisk, uforståelig eller selvmotsigende. Å fortolke på denne måten innebærer å forsøke å finne en underliggende mening, eller gi klarhet til noe som fremstår som uklart (Gilje & Grimen, 1993, s. 156).

7.2 Valg av forskningsmetode

Innenfor den samfunnsvitenskapelige metodelæren skilles det mellom kvantitative og kvalitative metoder, og det prinsipielle skillet handler om hvordan data registreres og håndteres. Kvalitative metoder samler inn og registrerer data i form av tekst, lyd og bilde, mens kvantitative metoder samler inn og registrerer data i form av tall (Johannessen et.al., 2011, s. 103). Kvantitative analyser baseres på statistiske prosedyrer som tar sikte på å finne gjennomsnitt og prosent av en større mengde for å avdekke mønster eller trender. Kvalitative studier på den andre siden karakteriseres av et lite antall informanter hvor man går i dybden og søker å analysere og forstå gjennom samtale med informantens egne meninger og erfaringer om et emne. Formålet med å bruke en kvalitativ metode er ikke nødvendigvis å generalisere men å få ny informasjon fra et begrenset antall informanter. Denne metoden egner seg best for studier hvor man ønsker å få frem forskjellige personlige meninger og erfaringer innenfor et gitt felt.

7.2.1 Kvalitativ metode

For å besvare problemstillingen har jeg valgt å bruke en kvalitativ metode. Grunnen til at jeg ikke valgte en kvantitativ metode er fordi intensjonen med studien min er å gå i dybden hos en liten gruppe informanternes erfaringer og synspunkt om et bestemt tema. Ved å fokusere på et mindre utvalg av informanter har jeg muligheten til å gå i dybden heller enn i bredden.

7.2.1.1 Dybdeintervju

Innenfor kvalitativ forskning er ulike former for intervju blant de mest utbredte datagenereringsmetodene (Tjora, 2017, s. 113). Det kvalitative intervjuet er en fleksibel metode som kan gjøre det mulig å få fyldige og detaljerte beskrivelser om et tema (Johannessen et.al., 2011, s. 143). Det kvalitative intervjuet kan være mer eller mindre strukturert, noe som innebærer at det er mer eller mindre tilrettelagt på forhånd. Jeg har valgt å bruke et semistrukturert intervju eller dybdeintervju som utgangspunkt for intervjuet fordi det ga meg muligheten til å ha en åpen plan for intervjuet ved at temaene jeg ønsker belyst er skrevet ned, uten at jeg er bundet til en bestemt rekkefølge. Intensjonen er at spørsmålene utvikles i samtalen og følger av de svarene intervjupersonen gir, og at intervjuguiden er en hjelp til å huske de temaene som skal tas opp (Dalland, 2008, s. 150). En intervjuguide er den planen en selv har lagt for intervjuet og kan være satt opp med ferdig formulerte spørsmål, eller inneholde temaene som ønskes å tas opp (Dalland, 2008, s. 150)¹.

I forkant av intervjuene brukte jeg mye tid på å opparbeide meg en forståelse for emnet som utgjør temaet for masteroppgaven. «Å være faglig oppdatert gir faglig trygghet» (Johannessen et.al., 2011, s. 64). Å være faglig oppdatert er viktig for å sikre at man ikke overser viktige teoretiske perspektiver, begreper eller tidligere empirisk forskning. IFRS 9 er en forholdsvis ny internasjonal regnskapsstandard som har plikttvirkning for berørte foretak fra 1. januar 2018. På bakgrunn av at det foreligger forholdsvis lite teori om emnet og at heller ikke de reelle effektene av

¹ Se vedlegg 2

implementeringen av IFRS 9 er fullstendig observert i praksis enda, har det vært nødvendig å bruke mye tid på å gjøre seg kjent med og få en oversikt over hva som foreligger av teori og empirisk data om emnet. Oppgavens teoridel baserer seg på tolkningsuttalelser og undersøkelser fra forskjellige revisjonsfirma, standardsettende organ, regulatoriske tilsynsmyndigheter, og analytikere i tillegg til tidligere masteroppgaver om emnet.

Fordelen med et dybdeintervju er muligheten til å gå i dybden i et tema og oppnå økt forståelse. Videre er det å møte informanter fjes til fjes en mer fleksibel setting hvor forskeren har muligheten til å få klargjort meninger som vil oppstå, og spørre informanten om å oppklare eventuelle uklarheter med en gang dersom nye vinklinger eller uforutsette svar oppstår. Dette er med på å sikre studiens gyldighet.

Ulempen med et dybdeintervju kan være at man er forhindret i å generalisere resultatene fra undersøkelsen fordi det empiriske materialet man har samlet inn er basert på noen få eller begrenset antall informanter. Samtidig vil det kunne være en mer omfattende oppgave med tanke på kompleksiteten i gjennomføringen av analysen og fortolkningsfasen. Det kan derfor være en tidkrevende prosess å få en oversikt over det innsamlede datamaterialet. Videre er det også en risiko for at forskeren har utviklet en relasjon til informanten som vil kunne påvirke videre analyse av det innsamlede datamaterialet. Intervjuere kan ha innvirkning på informantens svar, og dette er det viktig å være oppmerksom på (Johannessen et.al., 2011, s. 146). En følelse av lojalitet til informanten kan føre til at man holder tilbake konstruktiv kritikk fra data som samles inn gjennom intervjuene. Interessen for å sette informanten i et best mulig lys kan føre til det faktum at nyansene som fremkommer i det innsamlede datagrunnlaget ikke fremkommer i analysene.

7.3 Datainnsamling

Det er dataene som er samlet inn som danner grunnlaget for denne masteroppgaven. Data er noe som skapes og utgjør bindeleddet mellom virkeligheten og analysen av den (Johannessen et.al., 2011, s. 40). Videre skriver de at empiri er et annet begrep som kan brukes om data, hvor empiri

er utsagn om virkeligheten som har sitt utspring i erfaring. Gjennom innsamling av data er det viktig at man får tilstrekkelig informasjon for å belyse problemstillingen godt nok (Johannessen et.al., 2011, s. 119). Virkeligheten er svært omfattende og kompleks, og derfor vil det ikke være mulig å registrere alt gjennom data (Johannessen et.al., 2008, s. 40). Innsamlingen av data må være så gyldig, eller relevant som mulig og pålitelig gjennom at man på forhånd klargjør hvilke data en trenger, hvor de finnes, og hvem som kan gi den til oss (Dalland, 2008, s. 119).

7.3.1 Utvelgelse av informanter

En svært viktig del av en kvalitativ undersøkelse, her dybdeintervju, består av å velge ut hvem som skal være med i undersøkelsen (Johannessen et.al., s. 107). Det handler om å velge ut informanter som kan bidra med nyttig informasjon. Man må velge ut informanter som kan uttale seg på en reflektert måte om det aktuelle temaet (Tjora, 2017, s. 130). Ryen (2002) refererer til kriterier for kvalitativ utvelgelse som innebærer at antall informanter bør være så mange som er hensiktsmessig for å være i stand til å finne svar på den formulerte problemstillingen. Hvor mange intervjuer som er nødvendig vil ofte være vanskelig å avgjøre på forhånd, og i teorien er det ingen øvre eller nedre grense for antall intervjuer. I studentprosjekter med begrenset tid og økonomi til rådighet må vi gjerne begrense oss til et mindre antall intervjuer enn det som er vanlig (Johannessen et. al., 2011, s. 108). Videre er det ikke aktuelt å rekruttere informanter tilfeldig ved dybdeintervjuer siden hensikten er å få mest mulig fyldige beskrivelser om et emne. Derfor har rekruttering av informanter et klart mål som refereres til som strategisk utvelgelse av informanter hvor en informant først og fremst representerer seg selv, men vil også fremstå som en representant for et syn i den senere analysen (Tjora, 2017, s. 130).

Problemstillingen som denne masteroppgaven søker å finne svar på er: «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*». Hvor viktig er bankers presentasjon av tap på utlån for investorers investeringsbeslutninger? Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 påvirke investorens investeringsbeslutninger? Hva tenker investoren om at den nye tapsmodellen er mer prinsippbasert

og innebærer at regnskapsprodusenten selv må bruke større grad av skjønn for å utlede de korrekte regnskapsmessige løsningene? Dette var spørsmål som jeg søkte å finne svar på.

I henhold til Tjora (2017, s. 130) er det hensiktsmessig å velge ut informanter som har et forhold til temaet og kan uttale seg på en reflektert måte. Fordelen min i prosessen er at jeg arbeider i et finansforetak. På bakgrunn av dette hadde jeg i utgangspunktet «lettere» tilgang til potensielle informanter som innehar karakteristikene som «investor» i henhold til IASBs konseptuelle rammeverk som presentert i kapittel 2.2 av oppgaven. Investor referer her til investorer som opererer på børs og som bruker finansregnskapet som informasjonskilde for å gjøre investeringsbeslutninger. Som følge av at jeg var avhengig av å rekruttere informanter som hadde et forhold til temaet, oppdaget jeg etterhvert som jeg snakket med ulike typer investorer på min arbeidsplass at temaet for masteroppgaven er såpass spesifikt og dermed kun aktuelt for en mindre gruppe investorer. Dermed ble tilgangen til aktuelle informanter begrenset i forhold til det som var opprinnelig antatt, og det potensielle utvalget ble snevrere. På bakgrunn av dette var det hensiktsmessig å rekruttere informanter fra en homogen gruppe som innehar lignende egenskaper, og i denne masteroppgaven er utvalget basert på informanter som er profesjonelle investorer som forvalter rentefond.

Informanter er rekruttert personlig gjennom henvendelse til kollegaer, og til andre personer i mitt personlige kontaktnettverk for å forhøre meg om de kjente noen i målgruppen som kunne tenke seg å stille opp til et intervju. Potensielle informanter ble kontaktet gjennom e-mail som informerte om tema for intervjuet, hva formålet var, og hva det ville bli brukt til². Jeg visste ikke på forhånd hvor mange informanter jeg ville kunne få tilgang til, og jeg hadde heller ikke på forhånd noen garanti for at alle de potensielle informantene kom til å akseptere å bli intervjuet.

Johannessen et.al (2011, s. 262) skriver at det neppe er gjennomført utvalgsundersøkelser der alle respondentene har svart, og at en tommelfingerregel er at dersom mer enn 50 prosent svarer er det

² Se vedlegg 1

en bra svarrespons. Som forsker er det viktig å være bevisst på at det da kan være et problem å generalisere resultatene fra utvalget til populasjonen. I utgangspunktet hadde jeg tilgang til tre investorer fra min arbeidsplass som var i den aktuelle målgruppen som informant til å besvare problemstillingen, hvor alle tre aksepterte å bli intervjuet i utgangspunktet, men hvor en av disse trakk seg på et senere tidspunkt.

På bakgrunn av at alle informantene var fra det samme finansforetaket og at jeg ikke på forhånd visste hvor mange intervjuer som var hensiktsmessig, vurderte jeg muligheten til å omfatte informanter fra andre finansforetak ved å spørre personer i mitt personlige kontaktnettverk om de kjente noen i målgruppen som kunne tenke seg å stille opp til intervju. Resultatet ble at jeg fikk en informant fra et annet finansforetak. Derfor baseres den empiriske delen av oppgaven seg på en total utvalgsstørrelse av tre informanter, og to forskjellige selskaper.

Alle informantene arbeider som porteføljeforvaltere av ulike rentefond og representerer to forskjellige selskaper, og utvalget er relevant for temaet som det ble intervjuet om. Derfor kan det empiriske datagrunnlaget være representativt for andre investorer som jobber som forvaltere av rentefond, som opererer på børs og gjennomfører investeringsbeslutninger om å investere i norske bankers utstedte obligasjoner. Men som følge av at utvalgsstørrelsen er liten vil det på den andre siden være at generalisering ikke er mulig, og at man i større grad kan stille spørsmål til oppgavens reliabilitet og validitet som jeg kommer tilbake til i kapittel 7.7 av oppgaven. Dalland (2008, s. 151) hevder at uttalelser fra et kvalitativt intervju er lite egnet til direkte sammenligninger blant annet fordi dybdeintervju er genuine, og ikke lar seg repetere. Videre vil man som forsker bruke seg selv som instrument i alle faser av undersøkelsen. Ingen har den samme erfaringsbakgrunnen, og ingen tolker på samme måte og derfor vil det være umulig for andre forskere å duplisere resultatene fra et dybdeintervju av en annen forsker (Johannessen et.al., 2011, s. 243).

7.3.2 Personvern og anonymisering

Før gjennomføringen av datainnsamlingen gjennom dybdeintervju måtte jeg vurdere hvorvidt personopplysninger ville behandles på en slik måte i oppgaven at enkeltpersoner kunne identifiseres direkte eller indirekte. For å ivareta god forskningsetikk og ta stilling til hvorvidt oppgaven var meldepliktig gjennomførte jeg en test på Personvernombudet for forskning (NSD) (u.å.) sin nettside. Som følge av at jeg ikke oppgir detaljer om informantenes kjønn, profesjonelle bakgrunn, antall år ansatt i selskapet, og hvilke selskap hvilke informanter arbeider i skal det ikke være mulig å identifisere informantene. Resultatet av testen ble at oppgaven ikke er meldepliktig og at jeg ikke trengte å sende inn meldeskjema.

Det empiriske datagrunnlaget er samlet inn gjennom dybdeintervju av tre informanter. Jeg har valgt å bruke betegnelser, eller merkelapper på sitater til informantene for å informere leseren om hvordan det empiriske datamaterialet er brukt. På denne måten vil mangfoldet i datamaterialet redegjøres for. Etiske hensyn til informantene gjør at personlig data er utelatt slik at merkelappene er brukt for å sikre at anonymiteten til informantene er bevart, og at personopplysninger ikke anvendes på en slik måte at enkeltpersoner kan identifiseres. I denne masteroppgaven vil de forskjellige informantenes sitater refereres til i parentes som følger deres uttalelser. Antallet informanter i denne oppgaven er tre hvor inf. 1 refererer til informant nummer 1, inf. 2 til informant nummer 2 og inf. 3 til informant nummer 3. På denne måten vil leseren fortløpende informeres om hvilken type og hvor mye empirisk data som er brukt, og hvorvidt enkelte informanter er lagt større vekt på enn andre (Tjora, 2017, s. 249). Som jeg kommer tilbake til i kapittel 7.5 av oppgaven er transkripsjonen blitt gjennomført på bokmål for å sikre at anonymisering av de enkelte informantene er ivaretatt.

7.3.3 Utforming av intervjuguide

En intervjuguide er den planen vi selv har lagt for intervjuet, og er en hjelp til å huske de temaene som skal tas opp (Dalland, 2008, s. 150). Intervjuguiden kan utformes forskjellig. Den kan være detaljert med ferdig formulerte spørsmål eller kun inneholde temaene som man ønsker å ta opp. Gjennom intervjuguiden forbereder man seg til å møte personene man skal intervjuer. For et dybdeintervju skriver Dalland (2008, s. 150) at man gjerne har en mer åpen plan for intervjuet. På den andre siden er intervjuguiden for dybdeintervju ofte lenger (Tjora, 2017, s. 155).

I forkant av forberedelsen av intervjuguiden brukte jeg betydelig tid på å opparbeide meg en god forståelse for temaet for oppgaven. Jeg hadde lest mye om forventninger til implementeringen av IFRS 9 og den nye tapsmodellen fra revisjonsfirmaers synspunkt, tilsynsmyndighetenes synspunkt og bankers synspunkt. Hvilke forventninger og tanker investorene selv har om den nye tapsmodellen under IFRS 9 hadde jeg mindre kjennskap til. I teorien var formålet til IASB at IFRS 9 skulle bidra med informasjon som var mer beslutningsnyttig for regnskapets primære brukergruppe, herunder profesjonelle investorer. Derfor utviklet jeg en interesse for å basere masteroppgavens empiriske undersøkelse på investorens egne synspunkt knyttet til temaet.

Jeg visste hva jeg ville undersøke, og den opparbeidede kunnskapen fungerte som det teoretiske utgangspunktet i forberedelsen av intervjuguiden. Spørsmålene ble forsøkt formulert på en slik måte at informanten skulle beskrive eller dele sine erfaringer og tanker omkring forskjellige emner som omhandler den nye tapsmodellen under IFRS 9 og deres tilknyttede investeringsbeslutninger. Forskningsspørsmålene som presentert i kapittel 1.2 av oppgaven er direkte eller indirekte knyttet til oppgavens hovedproblemstilling, og disse fungerte som overordnede tema når spørsmål til intervjuguiden ble utformet. I den endelige intervjuguiden er spørsmålene angitt uten referanse til overordnet tema.

Jeg ønsket å stille åpne spørsmål til informantene slik at de kunne dele sine synspunkt om hva som er viktig for dem knyttet til temaet. Bakgrunnen for at jeg valgte en forholdsvis strukturert

intervjuguide var for å sikre at jeg fikk svar på de spørsmålene jeg anså som viktig for å besvare problemstillingen. Uten en intervjuguide ville det vært en større sannsynlighet at intervjuet kunne sklidd bort fra temaet slik at jeg ikke ville fått svar på de spørsmålene som var nødvendig for oppgaven sin del. Jeg var i rollen som forsker i intervjuet, og det var mitt ansvar å påse at jeg hadde formulert spørsmålene på en slik måte at jeg vill få svar på problemstillingen og de underliggende forskningsspørsmålene. Siden det var innenfor et spesifikt og avgrenset tema var det viktig for meg å sikre at jeg kunne sikre kontroll over intervjuet ved å ha en godt planlagt intervjuguide.

Intervjuguiden var verktøyet mitt i intervjuet for å samle inn empirisk data knyttet til problemstillingen. Intervju utvikler seg som regel forskjellig, og fra tidligere erfaringer visste jeg at intervjuguiden ville fungere som en mal og legge føringene for intervjuet, men samtidig visste jeg at jeg måtte være åpen for å løsrive meg fra den basert på utviklingen av samtalen. Det kan blant annet skje at informantene tar opp temaer eller svarer på spørsmål som kommer lenger nede i intervjuguiden, og da er det viktig at man som intervjuer er i stand til å imøtekomme spontaniteten til informanten, løsriver seg fra den fastsatte planen og klarer å tilpasse seg intervjusituasjonen og slik den utvikler seg.

7.4 Gjennomføring av intervju

Etter å ha blitt enige om tidspunkt for intervju, ble intervjuene gjennomført i løpet av et tidsrom på to uker. I e-mailen til informantene (se vedlegg 1) estimerte jeg at intervjuet ville ta omtrent en halv time. Erfaringsmessig burde jeg satt dette til en time ettersom alle intervjuene overskred den estimerte tiden. Denne erfaringen vil jeg ta med meg videre, og til en eventuell annen gang heller estimere tid enn jeg tror er nødvendig enn for lite.

Samtlige informanter aksepterte at jeg kunne ta stemmeopptak av intervjuet. Informantene identifiserte seg ikke på båndopptakene, og opptakene ble slettet i etterkant med hensyn til personvernombudet. Ved å ta opp samtalen kunne jeg fokusere på selve samtalen slik at jeg ikke ble distraheret av å måtte notere ned alt som ble sagt. Å ta opp samtalen gjorde det også enklere for

meg i etterkant å prosessere informasjonen for å sikre at jeg ikke hadde gått glipp av viktig informasjon eller misforstått noe. Bruk av lydopptak er noe som presiseres av Tjora (2017, s. 167) som vesentlig for å sikre en skikkelig analyse.

Intervjuguiden som jeg hadde utarbeidet på forhånd viste seg å være et godt verktøy under intervjuet. Emnet som utgjør tema for oppgaven er svært detaljrikt, og min erfaring er at det kan være lett å henge seg for mye opp i detaljer slik at man glemmer helheten og det overordnede bildet av det man ønsker å belyse. Derfor bar gjerne intervjuguiden preg av å fokusere mye på detaljer omkring temaet. Bakgrunnen for dette var også fordi jeg ikke på forhånd visste hvor mye detaljkunnskaper informantene hadde, og derfor var det nødvendig å inkludere detaljer og heller utelate spørsmål som ikke var aktuelle basert på utviklingen av intervjuet.

Når jeg ser tilbake på de forskjellige intervjuene var de alle svært ulike. Noen intervju fulgte strukturen til intervjuguiden i stor grad, mens andre var løsere hvor jeg i større grad justerte spørsmålene underveis og var i stand til å løsrive meg fra intervjuguiden. Jeg ser tydelig mine egne begrensninger som intervjuer, og dersom jeg hadde vært en mer erfaren intervjuer hadde jeg kanskje vært flinkere til å stille flere og bedre oppfølgingsspørsmål under intervjuet. Jeg vil også understreke at jeg ikke har praktisk erfaring innenfor arbeid med IFRS, noe som jeg også anser som en begrensning i utforming av relevante spørsmål. Videre så jeg også at noen av spørsmålene overlappet hverandre, og derfor utelot jeg noen av spørsmålene fordi jeg allerede hadde fått svar på dem.

Intervjuene varte fra 36 minutter til 53 minutter. Min erfaring er at dybdeintervjuet fungerte hensiktsmessig som forskningsmetode for å finne svar på problemstillingen i denne masteroppgaven. Jeg så allerede etter intervju nummer 2 at et overordnet tema eller bekymring utviklet seg. Dette ble videre bekreftet gjennom intervju nummer 3.

7.5 Transkribering av intervju

Etter at intervjuene hadde blitt gjennomført, ble de transkribert. Transkribering innebærer at man overfører den muntlige samtalen til ord og bokstaver på et stykke papir (Dalland, 2008, s. 174). Dette var en tidkrevende prosess, men ved å transkribere intervjuene gjorde det meg i stand til å overføre intervjuene på papir ordrett, og derfor har direkte sitat blitt brukt i analysedelen av oppgaven. Å transkribere materialet fullstendig i etterkant anbefales blant annet av Tjora (2017, s. 173). En risiko forbundet med opptak er at man er avhengig av at kvaliteten på opptaket er godt for å unngå at man mister meninger på veien. Det var ingen forhold som svekket kvaliteten på lydopptaket i mine intervju og det oppstod heller ingen feil med opptaker under intervjuene. Videre er transkripsjonen blitt gjennomført på bokmål for å sikre at anonymisering av de enkelte informantene er ivarettatt. Gjennom transkriberingsprosessen blir intervjuene strukturert på en slik måte at svarene er bedre egnet for analysen (Kvale, 1997, sitert i Dalland, 2008).

7.6 Analyse

En kvalitativ analyse handler om å finne ut hva intervjuet egentlig har å fortelle, og derfor må et intervju analyseres. I henhold til Tjora (2017, s. 30) søker både kvalitative og kvantitative forskningsmetoder å undersøke ulike individs synspunkter. Men forskjellen ligger i analysen av den innsamlede dataen. Kvantitative forskningsmetoder bruker objektive analysemetoder gjennom at den innsamlede dataen ikke blir påvirket av den som gjør analysen. I tolkningsfasen av resultatene vil denne avhenge av hvilke teorier og perspektiver forskeren anvender både for kvantitative og kvalitative forskningsmetoder (Tjora, 2017, s. 30).

For masteroppgaven er det gjennom tolkningen av det innsamlede datagrunnlaget at problemstillingen blir besvart. Analyse er en viktig prosess hvor det kan være hensiktsmessig å dele opp en helhet i mindre deler for å få tak i de ulike sidene av hva informanten har sagt (Dalland, 2008, s. 173). Analysen er en viktig prosess hvor det er behov for å organisere det innsamlede datagrunnlaget for å få et helhetsinntrykk og få frem meningsinnholdet i materialet. Dette arbeidet

må derfor gjøres i forkant av selve tolkningen og analysen av funn. For å redusere kompleksiteten har den stegvis deduktiv-induktive metoden presentert av Tjora (2017, s. 18) blitt brukt som et verktøy for å fortolke data i lys av teoretiske perspektiver. Dette er en av de mest brukte metodene ved analyse av data. I løpet av prosessen må forskeren identifisere mønster, forhold og likheter eller forskjeller i datagrunnlaget. Forutinntatthet og forutforståelse er elementære i hermeneutikken

Den stegvis-deduktiv-induktive metoden er delt inn i seks steg hvor forskeren arbeider i ulike stadier mellom innsamlet datagrunnlag og teorien (Tjora, 2017, s. 18). Å jobbe fra datagrunnlag til teori er den induktive prosessen, mens prosessen med å arbeide fra teorien til datagrunnlaget er den deduktive prosessen.

I praksis var det en krevende oppgave å gjennomføre analysen. Mange spørsmål oppstod som blant annet hvorvidt det innsamlede datagrunnlaget kunne analyseres for å svare på den formulerte problemstillingen? Er problemstillingen fortsatt formulert på riktig måte? Er forskningsspørsmålene fortsatt relevante? Ettersom man kan oppleve under dybdeintervju kan informanten komme på forhold som forskeren på forhånd ikke forutså, eller hadde tenkt på (Tjora, 2017, s. 30). Dette skjedde under mine intervju, og derfor måtte jeg gå tilbake og revurdere formuleringen av problemstillingen og de tilhørende forskningsspørsmålene basert på de empiriske funnene.

For å opparbeide meg en bedre forståelse for datagrunnlaget jeg hadde samlet inn gjennom intervjuene, ble de muntlige samtalene transkribert over til papir som nevnt tidligere i oppgaven. Deretter leste jeg gjennom alle intervjuene for å danne meg et helhetsinntrykk av synspunktene til de ulike informantene. Deretter noterte jeg stikkord som "koder" i marginen av intervjuene. Koding er en viktig del for den stegvis-deduktiv-induktive metoden, og innebærer at man tar for seg det transkriberte intervjuet på papir og oppretter koder fra data som kan være et ord, en setning eller et utsagn (Tjora, 2017, s. 198). Deretter ble kodene systematisert i tema basert på

forskningsspørsmålene for å forme en struktur for analysen som har som formål å finne svar på problemstillingen.

7.7 Evaluering av forskningen

Metoden som anvendes skal bidra til å gi troverdig informasjon, og det innebærer at kravene til validitet og reliabilitet må være oppfylt (Wallén, 1993, sitert i Dalland, 2008, s. 50). I tillegg henviser Tjora (2017, s. 231) til generaliserbarhet som en tredje indikator på kvalitet i kvalitative forskningsmetoder. Reliabilitet handler om hvordan data er samlet inn, validitet handler om at data må være relevant og gyldig for problemstillingen (Dalland, 2008, s. 50), og generaliserbarhet er knyttet til forskningens relevans utover de enheter som faktisk er undersøkt (Tjora, 2017, s. 231). I denne delen av oppgaven vil jeg vurdere min innsamlede empiriske data og foreta en vurdering av dens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. Jeg har brukt både primære og sekundære kilder, men det er de empiriske resultatene jeg har samlet inn gjennom dybdeintervju som vil analyseres i lys av kriteriene for kvalitet i kvalitative forskningsmetoder i det følgende.

7.7.1 Reliabilitet

Man må være kritisk til kvaliteten på innsamlet data. Reliabilitet betyr pålitelighet, og handler om at målinger må utføres korrekt og at eventuelle feil må angis (Dalland, 2008, s. 5). I tillegg til hvordan data er samlet inn, så knytter reliabilitet seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, og hvordan de prosesseres og tolkes (Johannessen et.al., 2011, s. 44).

Kvalitative metoder har dets røtter i hermeneutikken. Som tidligere redegjort for omfatter hermeneutikken alle aspekter innenfor tolkningsfasen, og inkluderer både verbal og ikke-verbal kommunikasjon, forskerens forutforståelse og oppfatninger som kan påvirke kommunikasjonen. Gjennom en kvalitativ forskningsmetode skaper forskeren på mange måter sin egen data (Thagaard, 2003).

Tjora (2017, s. 235) skriver at selv om forskerens engasjement i et tema kan ses på som støy ved at det kan påvirke resultatene, er det allikevel en nødvendig ressurs fordi man ikke kan gå ut i feltet uten noen faglig forutforståelse. På den andre siden er det viktig at man er åpen om egen forutforståelse og er forberedt på å justere denne underveis. I forkant av intervjuene hadde jeg opparbeidet meg en forståelse av emnet og brakt dette med meg inn i forskningsprosessen. En forutforståelse bygger på tidligere akkumulerte erfaringer, og når man går inn i en situasjon vil man bevisst eller ubevisst være preget av tidligere erfaring. Min forutforståelse om emnet er basert på mine akademiske studier innenfor regnskap og revisjon, og arbeidserfaring innenfor finanssektoren. På forhånd hadde jeg nokså begrenset innsikt i emnet som jeg ville undersøke i masteroppgaven, jeg hadde kun dannet meg et overordnet inntrykk av emnets aktualitet. Jeg hadde forholdsvis liten innsikt i den nye tapsmodellen under IFRS 9, og kjente ikke til hvordan investorer vurderer bankers regnskapsinformasjon om utlån og tilhørende tap. IFRS 9 er en forholdsvis ny standard som det foreligger relativt lite teori på. Derfor har det vært viktig for meg å sikre at jeg har basert den teoretiske delen av oppgaven på kilder som er pålitelige. Informasjonen som er brukt er innhentet fra IASB som utvikler og publiserer IFRS, eksperter og anerkjente akademikere i fagfeltet, store anerkjente revisjonsselskaper, årsrapporter fra banker og publiserte masteroppgaver innenfor emnet. Disse kildene anses som å være pålitelige.

I denne oppgaven har dybdeintervju blitt brukt som forskningsmetode for å samle inn data som danner det empiriske datagrunnlaget. Dybdeintervjuet lar seg ikke repetere, og gjennom intervju kan samme tema og spørsmål gi svært varierte svar fordi det fanger opp individuelle ytringer og utvikler seg forskjellig (Dalland, 2008, s. 151). Derfor vil det være umulig for andre forskere å duplisere en kvalitativ forskers forskning fordi ingen har samme erfaringsbakgrunn som forskeren, og ingen kan tolke på samme måte (Johannessen et.al., 2011, s. 243). Også Dalland (2008, s. 151) argumenterer for at et kvalitativt intervju vil være lite egnet til direkte sammenligninger. Dersom to forskere undersøker samme fenomen og kommer fram til samme resultat så vil det tyde på høy reliabilitet, noe som betegnes som interreliabilitet (Johannessen et.al., 2011, s. 44) Ved bruk av dybdeintervju vil denne interreliabiliteten i mindre grad være til stede av ovennevnte grunner. Av disse grunnene hevder Johannessen et.al. (2011, s. 243) at reliabilitet er lite hensiktsmessig

innenfor kvalitativ forskning. Andre argumenterer for at reliabilitet også er viktig i kvalitative forskningsmetoder for å vurdere om det empiriske datamaterialet er pålitelig.

IFRS 9 hadde pliktig implementeringsdato 1. januar 2018. Intervjuene ble gjennomført i mai 2018 på et tidspunkt hvor det foreligger forholdsvis begrenset informasjon om de praktiske effektene av standarden og virkningen av nye prinsipper for nedskrivning for norske banker. Investorenes syn vil være preget av informasjonen som de har opparbeidet seg på denne tiden. Dersom jeg hadde gjennomført intervjuet på samme tid neste år eksempelvis ville man hatt regnskapsinformasjon fra årsrapporter for 2018 hvor standarden skal anvendes, og dermed ville mest sannsynlig forventninger og synspunkt være endret. Derfor vil det være vanskelig for en annen forsker å duplisere min forskning fordi den kan være avhengig av at data er samlet inn på et gitt tidspunkt. Å oppfylle kravene om reliabilitet ved bruk av dybdeintervjuer som denne oppgaven bygger på vil derfor kunne være vanskelig. Videre baserer undersøkelsen seg på uttalelser fra kun tre investorer, som er et forholdsvis lite antall informanter. På den andre siden skriver Dalland (2008, s. 149) at man ved dybdeintervju ønsker å gå i dybden, og da innebærer det at antall informanter ikke kan være for omfattende, og at gode samtaler med to eller tre intervjupersoner kan gi mye stoff til en oppgave.

For å styrke påliteligheten er det viktig å fortelle om forhold internt i undersøkelsen (Tjora, 2017, s. 238). Forskeren kan styrke påliteligheten ved å gi leseren en åpen og detaljert framstilling av framgangsmåten under hele forskningsprosessen (Johannessen et.al., 2011, s. 244). For å oppnå høyest mulig reliabilitet for den empiriske undersøkelsen har jeg derfor prøvd å styrke påliteligheten ved å beskrive bakgrunnen for og formålet med oppgaven, beskrevet og argumentert for hvordan informanter har blitt valgt ut, redegjort for bakgrunnen for metoden som er anvendt for å samle inn data og hvordan analysen er gjennomført med bakgrunn i hvordan intervjustitater er valgt ut. Videre er intervjuguiden også vedlagt.

Pålitelighet handler om at informasjonen som forskeren har samlet inn er prosessert på en nøyaktig måte. Jeg har opprettholdt en god orden og struktur mens dataene har blitt håndtert. Man tar på seg

ulike roller avhengig av hva som forventes av dem. Selve intervjusituasjonen kan oppleves som en kunstig og konstruert setting, hvor jeg som intervjuer spør informantene forskjellige spørsmål og informanten vil komme med sine synspunkter og erfaringer. Det er viktig å vurdere om man tror informantene svarer på spørsmålene på en måte som de tror jeg ønsker å høre i forhold til hva som er det "rette" svaret på et emne. Gjennom intervjuene opplevde jeg at informantene møtte spørsmålene ved å svare på en åpen og reflektert måte. Dette ble særlig synlig ettersom informantene reflekterte høyt omkring og svarte på spørsmål som de ga uttrykk for å være usikre på.

Hvilken relasjon det er mellom forsker og informanter kan også ha betydning for påliteligheten (Tjora, 2017, s. 237). Som følge av at jeg selv arbeider på samme sted som to av informantene hadde jeg på forhånd etablert et forhold til disse. Siden jeg selv er del av arbeidsplassen kan dette ha påvirket i positiv eller negativ retning utfallet av intervjuene og min tolkning av de empiriske dataene. Dette er et forhold som jeg har vært oppmerksom på gjennom hele forskningsprosessen. Jeg hadde på forhånd ingen relasjon til den tredje informanten. Som følge av ulike relasjoner mellom meg som forsker og informantene som danner det empiriske datagrunnlaget har jeg vært bevisst i å ikke la relasjonen påvirke måten som informantenes sitat har blitt presentert. Sitatene er valgt ut på en mest mulig nøytral måte som har til hensikt å få frem de ulike informantenes synspunkter om de ulike emnene.

Målet mitt var å lære om investorers erfaringer og synspunkter knyttet til den nye tapsmodellen under IFRS 9 sett fra deres ståsted. I e-mailene som jeg sendte til informantene ble det presisert at anonymisering ville foretas. Jeg mener at anonymisering ga informanten større følelse av trygghet for at det de ville dele ville behandles på en profesjonell måte slik at de kunne føle seg friere i forhold til den informasjonen de delte. Videre har bruk av stemmeopptak bidratt til å sikre reliabilitet fordi dette ga meg muligheten til å bruke direkte sitat til informantene slik de la de frem. På denne måten er påliteligheten styrket ved at leseren kommer tettere på empirien enn dersom analysen og presentasjon av data kun var basert på min egen tolkning (Tjora, 2017, s. 237).

7.7.2 Validitet

Validitet handler om hvorvidt de svarene vi finner i vår forskning faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille (Tjora, 2017, s. 232). Først vurderte jeg validiteten til dataen som er innsamlet gjennom vurdering av dens relevans. Det som måles må ha relevans og være gyldig for problemstillingen (Dalland, 2008, s. 50). Utgangspunktet er å vurdere om jeg var i stand til å få tak i de riktige kildene? Har jeg blitt i stilt i stand til å svare på problemstillingen?

I forhold til den formulerte problemstillingen var formålet å oppnå en forståelse for investorens individuelle erfaringer og syn på om den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon om norske bankers utlån til dem. Dette innebærer at den empiriske dataen er basert på individuelle ytringer. Ved bruk av dybdeintervju som forskningsmetode er det samtalen som styrer datainnsamlingen. Informantene som utgjør det empiriske datagrunnlaget er porteføljeforvaltere av ulike rentefond. To av investorene er mine kollegaer og denne relasjonen mellom meg som forsker og informantene har vært helt avgjørende for å bli stilt i stand til å gjennomføre en kvalitativ forskningsstudie. Dette ble særlig tydelig ettersom det var vanskelig å rekruttere informanter fra andre selskap. Dette kan muligens også skyldes at temaet for oppgaven er snevert, og at IFRS 9 er en forholdsvis ny standard hvor de praktiske effektene ikke har blitt fullstendig observert enda. Dermed kan det gjerne tenkes at potensielle informanter til oppgaven i større grad føler seg usikre på emnet. Den tredje informanten er rekruttert gjennom mitt personlige nettverk, og dette var avgjørende for at intervjuet i det hele tatt var mulig å gjennomføre.

Det empiriske datagrunnlaget er basert på intervju med tre informanter. Dette er et begrenset antall informanter, og det kan dermed stilles spørsmål til om jeg har innhentet tilstrekkelig data fra riktig antall informanter for å stilles i stand til å svare på problemstillingen? Det må stilles spørsmål til om dataene er gode representasjoner av det generelle fenomenet. Ifølge Johannessen et.al. (2011, s. 75) er validitet et kvalitetskrav som kan være tilnærmet oppfylt. «*Et godt intervju gir oss verdifullt materiale som på en relevant måte kan belyse problemstillingen*» (Dalland, 2008, s. 160). Som det vil redegjøres for i kapittel 9 gir ikke det empiriske datagrunnlaget et klart svar på

problemstillingen. Jeg vil argumentere for at dette heller ikke var intensjonen med undersøkelsen, ettersom formålet var å få tak i individuelle meninger blant investorene. Dersom jeg hadde vært opptatt av å finne mønster ville jeg heller valgt å basere undersøkelsen på en kvantitativ undersøkelse. Formålet med denne undersøkelsen var å gå i dybden heller enn bredden.

Den viktigste kilden til høy gyldighet er at forskningen pågår innenfor rammene av faglighet som er forankret i relevant annen forskning. Gyldigheten kan styrkes ved å tydeliggjøre hvordan vi praktiserer forskningen ut fra spørsmålene vi stiller. Ved å bevisst relatere aktuelle teorier og perspektiver samt tidligere empiriske undersøkelser til min forskning, har jeg sammenlignet mine funn for å evaluere min konklusjon. Dette sikrer kvalitet i forskning i henhold til Tjora (2017). I forkant av forskningsundersøkelsen hadde jeg fått innblikk i emnet, og jeg dannet det teoretiske rammeverket for avhandlingen min på eksisterende teori og tidligere empirisk forskning. Denne rammen har blitt brukt aktivt gjennom hele prosessen, og i analysen er problemstillingen søkt besvart gjennom et dynamisk samspill ved å anvende det teoretiske rammeverket presentert i oppgavens kapittel 2 til 6 sammen med mitt empiriske datagrunnlag og mine tolkninger.

7.7.3 Generaliserbarhet

I kvalitativ forskning må man tenke på generalisering på en annen måte enn for kvantitativ forskning (Tjora, 2017, s. 238). Det er ut ifra vårt teoretiske utgangspunkt vi må vurdere om våre empiriske funn kan generaliseres (Dalland, 2008, s. 93). Dette innebærer at vi må bevege oss fra det spesielle i vår studie, og vurdere hvorvidt våre empiriske funn kan være valide eller ha relevans for lignende situasjoner. Videre understreker han at vilkårene for å kunne generalisere vil avhenge av hvorvidt vår empiriske undersøkelse er representativ.

Problemstillingen søker å finne svar på hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til profesjonelle investorer om norske bankers utlån. Videre ønsket jeg å finne svar på spørsmålet fra investorens synspunkt, hvor investoren i denne studien er profesjonelle porteføljeforvaltere av rentefond fra to forskjellige selskaper. Investorene utgjør en

spesiell type investor i og med at de alle arbeider som porteføljeforvaltere av ulike rentefond, og de investerer i bankers utstedte obligasjoner. En av de viktigste risikoene denne typen investor står ovenfor er relatert til utstederens kredittkvalitet - hvorvidt investoren vil få det investerte beløpet tilbakebetalt. Som presentert i kapittel 4 av oppgaven så består utlån av en stor del av bankers aktivaside. En del av godt bankhåndverk innebærer at banker påser at de ikke påtar seg større kredittrisiko enn de har bæreevne for. Derfor vil det være viktig for den type investor som denne oppgavens empiriske datagrunnlag baserer seg på å inneha en forståelse for bankers reelle kreditteksponering. Begrensningen, eller svakheten ved oppgaven er at antall informanter er svært begrenset, men de har alle roller som porteføljeforvaltere for ulike rentefond og representerer sine individuelle synspunkt. Gjennom intervjuene har jeg ikke funnet et entydig svar på hovedproblemstillingen. Det er usikkert hvorvidt mine funn kan generaliseres, men de kan gi en indikasjon på hvilke forventninger og synspunkt porteføljeforvaltere av rentefond har knyttet til hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon om norske bankers utlån.

7.8 Avslutning av kapittelet

I denne delen av oppgaven har leseren blitt presentert for den metodologiske fremgangsmåten som denne masteroppgaven bygger på, og som er valgt for å besvare oppgavens problemstilling. Det er redegjort for viktigheten av at empirisk forskning stiller krav til bruk av fremgangsmåter for innsamling av empiriske data for å sikre at forskning gir troverdig informasjon. Det er valgt å samle inn data gjennom en kvalitativ forskningsmetode gjennom dybdeintervju i denne oppgaven fordi formålet med undersøkelsen har vært å gå i dybden hos en liten gruppe informanternes erfaringer om et bestemt tema, heller enn i bredden. Informantene som danner det empiriske datagrunnlaget for denne oppgaven arbeider alle som porteføljeforvaltere for ulike rentefond i Rogaland, og representerer to forskjellige selskaper. Informantenes personopplysninger har ikke vært av viktighet for denne oppgaven, og disse er behandlet på en slik måte at enkeltpersoner ikke kan identifiseres direkte eller indirekte.

Avslutningsvis er oppgavens innsamlede empiriske data vurdert i lys av kriteriene for kvalitet i kvalitative forskningsmetoder - reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. Jeg vil gjennom denne redegjørelsen argumentere for at forhold vedrørende de empiriske dataenes reliabilitet, validitet og generaliserbarhet er håndtert på en tilfredsstillende måte ettersom elementene som er presentert gjennom dette kapitlet har blitt tatt hensyn til i hele prosessen.

8 Resultater og analyse

I denne delen av masteroppgaven vil jeg presentere og analysere de empiriske funnene fra intervjuene. De empiriske funnene vil drøftes med bakgrunn i problemstillingen: «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*». Hovedproblemstillingen vil bli besvart gjennom svar på de fire forskningsspørsmålene presentert i kapittel 1.2 av oppgaven. Derfor er de videre delkapitlene strukturert på bakgrunn av forskningsspørsmålene for å skape en klar og oversiktlig fremstilling. De empiriske funnene vil drøftes opp mot teorien som er presentert i oppgavens kapittel 2 til 6.

8.1 Introduksjon

Det empiriske datagrunnlaget for denne masteroppgaven er basert på dybdeintervju med tre investorer som alle forvalter forskjellige rentefond. Det empiriske datagrunnlaget kan således være representativt for denne typen investor. På den andre siden er en av svakhetene ved bruk av kvalitativ forskningsmetode at resultatene er lite egnet til direkte sammenligninger (Dalland, 2008, s. 151). Investorer som forvalter rentefond investerer gjerne i rentepapirer som bankers utstedte obligasjoner. For banker er utstedelse av obligasjoner en form for finansiering. Når investoren kjøper en obligasjon låner de ut penger til banken, og en av de viktigste risikoene som investorer treffer ved å investere i en obligasjon er den tilknyttede kredittkvaliteten (Morningstar, 2013). Kredittkvalitet her refererer til hvor sannsynlig det er at utstederen av obligasjonen klarer å betale tilbake det de skylder. Viktigheten av at investoren har et bevisst forhold til bankens underliggende kredittkvalitet ble presisert av en av informantene. «*Når man ser på den type investeringer jeg ser på hvor risikoen skal være så lav vil man egentlig ikke tillate noen tap i en sånn portefølje i det hele tatt. Hvis en bank som fondet var investert i gikk over ende, så ville det vært helt utilgivelig ovenfor kundene og risikomandatet vårt. Derfor er det viktig at du investerer i solide ting slik at du tjener penger og har en stabil kontantstrøm*» (Inf. 1).

Formålet med IFRS standarder er å sikre at interessene til investorer i kapitalmarkedet mottar beslutningsnyttig informasjon for å sikre langsiktig finansiell stabilitet i den globale økonomien

(IFRS Foundation, u.å.). I henhold til Finanstilsynet (2017b) er et velfungerende finansielt system svært viktig for en moderne økonomi. Dette innebærer at personer og bedrifter har mulighet til å låne og spare, gjennomføre betalinger og at banker håndterer risiko på en bærekraftig måte. Konsekvensene for økonomien vil kunne bli store dersom det eksempelvis ikke lenger blir mulig å gjennomføre betalinger eller å få lån (Finanstilsynet, 2017b, s. 15). Det er derfor blant annet viktig at banker ikke påtar seg høyere risiko enn de har kapasitet til å bære og fastsetter risikoen og prisen på utlån til sine kunder på en god måte. «*Ved tap i bankene er egenkapitalen den første til å ta tap*» (Finanstilsynet, 2017b, s. 54). Derfor er det viktig at bankene har nok tapsbærende kapital i forhold til den risikoen de tar.

Banker er det viktigste finansforetaket i det finansielle systemet, og på grunn av deres store samfunnsmessige betydning er de gjenstand for omfattende regulering (Finanstilsynet, 2017b, s. 54). Finanstilsynet fører tilsyn med at banker overholder reguleringene i Norge og det gjelder også dersom regnskapet avlegges etter IFRS. Reguleringen skal sikre finansiell stabilitet og velfungerende markeder som er nødvendig for å sikre tillit til det finansielle systemet. «*Bankene er redde for å få påpakning fra Finanstilsynet. Dersom det kommer ut offentlig så er ikke det investoren vennlig. Da vil det bli minus i boka hvis man kan kalle det det, og derfor er det viktig at de holder seg innenfor regler og ikke får noen anmerkninger (...)*» (Inf. 1)

IASBs overordnede uttalte formål er å utvikle IFRS standarder som foster tillit, vekst og langsiktig stabilitet i den globale økonomien (IFRS Foundation, u.å.). For banker er tillit et bærende element. Villa (2010, s. 53) understreker viktigheten av at banker i tillegg til å håndtere kredittrisiko må håndtere omdømmerisiko på en god måte. Videre argumenteres det for at banknæringen som institusjon er basert på etikk og integritet, og at det som skiller en bank fra en annen og som avgjør hvorvidt en kunde velger den ene fremfor den andre er basert på tillit.

En banks evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke kundens og markedets tillit til banken. Et gjennomgående tema blant investorene som utgjør det empiriske datagrunnlaget for oppgaven var tillit til banken og dets avlagte regnskapsrapportering. «*Vi må stole på at bankene bedømmer*

risikoen i engasjementene deres på en ordentlig måte. Dersom det senere viser seg at bankene ikke klarer det og mislykkes vet vi at vi ikke kan stole på dem på samme måte. Men til de brenner seg så stoler man på dem» (Inf. 2).

På bakgrunn av hvor viktig det er for et velfungerende finansielt system at kunder og investorer har tillit til at bankene utøver godt bankhåndverk vil dette gjennomgående refereres til i den videre analysen i dette kapitlet. I forhold til å besvare den overordnede problemstillingen «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*» er tillit til bankens rapporterte regnskapstall i den forbindelse ingen unntak for å sikre at de har tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder.

Dersom tap identifiseres og håndteres raskere forventes det at tilliten i markedet kan økes gjennom strukturelle forbedringer relatert til åpenhet og disiplin (ESRB 2017, sitert i Stefano, 2017, s. 6). Det er dermed grunn til å forvente at den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil bidra med mer beslutningsnyttig informasjon til investoren om norske bankers utlån fra et teoretisk ståsted. Altså, at investoren vil motta informasjon som utgjør en forskjell for sine investeringsbeslutninger. Men hva er investorens eget synspunkt? Dette var det overordnede spørsmålet som jeg søkte å finne svar på gjennom dybdeintervju av profesjonelle investorer som opererer på børs.

8.2 Finansregnskapet som informasjonsgrunnlag for investorens investeringsbeslutninger

Det konseptuelle rammeverket til IASB tar utgangspunkt i brukernes informasjonsbehov og legger til grunn at nåværende og potensielle investorer er primærbrukerne av finansregnskapet. Hvor investorer først og fremst sikter til investorer som opererer på børs (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 63). Det er således beslutningsformålet som er det primære formålet til IFRS fordi investorer har begrensede muligheter til å kreve informasjon fra foretak direkte, og må stole på finansregnskapet som kilde til informasjonen som de trenger for å gjøre gode investeringsvalg. Ledelsen i et selskap har større muligheter for å få den finansielle informasjonen de trenger internt uten at de kun må

stole på finansregnskapet (CF, OB9). På bakgrunn av dette ble jeg nysgjerrig på hvor viktig finansregnskapet som avlegges av norske banker knyttet til informasjon om tap på utlån er for investoren i praksis. Gjennom intervju med informantene fikk jeg bekreftet at regnskapsinformasjon er et viktig informasjonsgrunnlag når de gjør investeringsbeslutninger. *«Regnskapet til bankene gjennom årsrapporten eller kvartalsrapporter er hovedinputen vår til investeringer» (Inf. 1).* Informant 2 er av samme oppfatning: *«Regnskap er veldig viktig når man gjør investeringer».* Videre understreker alle informantene viktigheten av å gjøre egne vurderinger eller analyser basert på annen tilgjengelig informasjon og fra markedet og ikke bare stole på forelagte regnskapstall knyttet til bankregnskap. *«Vi tar ikke alle regnskapstall for god fisk. Vi ser på hvilken sektorsammensetning de har, og vi følger med på hva de rapporterer om endrede tapsavsetninger. Men vi tar det med en klype salt» (Inf. 3).*

Regnskapsregler er fleksible, og kan være svært komplekse. Selv om regnskapsinformasjon er opplyst om i noter kan det være vanskelig å forstå hva som er de underliggende økonomiske realitetene (Kinserdal, 2006). For at investorer skal kunne gjøre gode investeringsbeslutninger krever det at de mottar regnskapsinformasjon som er både relevant og troverdig representert. I det konseptuelle rammeverket er relevans og troverdig representasjon kvalitetskrav som skal sikre at regnskapsinformasjon overholder hovedformålet om beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere, her den profesjonelle investoren.

At informasjonen er troverdig representert innebærer at den presenterer de underliggende økonomiske forholdene på en riktig måte. Videre bør informasjonen være komplett, nøytral og uten feil for at den skal oppfylle kravet om troverdig representasjon. Regnskapsinformasjon er relevant dersom den utgjør en forskjell i investorens investeringsbeslutninger ved at den tilfører informasjon som kan anvendes til å utarbeide forventninger om utfallet av tidligere hendelser og fremtidige hendelser, at informasjonen har prediksjonsverdi og tilbakemeldingsverdi (FASB 1980.21, sitert i Kvifte & Johnsen, 2015, s. 71) Med andre ord er det om informasjon utgjør en forskjell i beslutningstaking som avgjør hvor relevant den er for en investeringsbeslutning (FASB, 1980, CON2-16).

Utover de grunnleggende kvalitetskravene troverdig representasjon og relevans så må regnskapsinformasjonen i tillegg oppfylle forsterkende kvalitetskrav for å øke nytten av informasjonen (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 72). De forsterkende kvalitetskravene innebærer at informasjonen må være sammenlignbar, verifiserbar, tidsriktig og forståelig (CF.QC19).

IFRS regnskap har tradisjonelt vært kritisert for at regnskapsprodusentene har en tendens til å inkludere for mye irrelevant informasjon som ikke er foretaksspesifikk. Derfor er det viktig at regnskapsprodusenten ved implementeringen av IFRS 9 har dens primære brukere av finansregnskapet i minne og følger de rapporteringskrav som standarden forespeiler, og at de skiller mellom informasjon som er vesentlig og uvesentlig og vurderer hvordan informasjonen vil påvirke noteopplysningenes relevans. *«Det som det egentlig er etterspørsel etter, er at du får mer detaljert informasjon om balansen. Så får nesten investorene gjøre sin egen vurdering» (Inf. 3).*

Med mer detaljert informasjon om balansen i dette tilfellet refereres det til foretaksspesifikk informasjon om bankens risikoeksponering mot ulike sektorer som kan gjøre investoren i bedre stand til å vurdere nivået av og implikasjoner av økonomisk usikkerhet knyttet til størrelsen på tapsavsetninger. *«Som for eksempel hvor stor eiendomseksponering på Forus som Sandnes Sparebank har på bakgrunn av uroen der de siste par årene. I forbindelse med kapitalmarkedsdagene viste de en veldig detaljert gjennomgang med hvor mye kontor de hadde, eller hvor lite kontor de hadde fordi det er der det er størst ledighet. De viste veldig godt hva som var deres eksponering og viste dette opp mot det som var ledig i markedet» (Inf. 3).*

Det er også viktig at investoren ikke stiller seg helt ukritisk til bankens vekst. *«Vi ser også en del på veksten til banken. Fordi du kan si at det høres veldig bra ut hvis banker vokser veldig mye på utlån, men da er det viktig å gå inn å se hvilke utlån de vokser på. Man må blant annet vurdere om det er slik at de vokser helt ukritisk fordi de skal ta markedsandeler og tar på seg mye mer*

risiko fordi de tar kunder som det er større sannsynlighet for vil komme i en tapssituasjon» (Inf. 1).

IFRS 9 er mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39 som i større grad var regelbasert. Den prinsippbaserte tilnærmingen til nedskrivninger etter IFRS 9 innebærer at regnskapsprodusenten må utøve større grad av profesjonelt skjønn for å utlede den korrekte regnskapsmessige løsningen. I henhold til Baksaas og Stenheim (2015) vil prinsippbasert regulering bare fungere optimalt dersom regnskapsprodusenten ikke utnytter den valgfriheten som ligger i prinsippbasert regulering til å utnytte det rapporteringsrommet det gir og ikke opptrer opportunistisk.

Kvifte og Johnsen (2015, s. 55) argumenterer for at prinsippbasert regnskapsregulering anses som mest formålstjenlig fordi det sikrer at regnskapene reflekterer de underliggende økonomiske realitetene gjennom økt vektlegging av det konseptuelle rammeverket. *«Hvis vi går tilbake til å prise et eiendomsbygg ved å vurdere hvem som er leietaker og hvor sannsynlig det er at leietakeren vil gå over ende (...) det er veldig subjektivt. Hvis de mener at de har god pant og mulighet for oppgjør så spiller regnskapet som det er liten rolle. Hva banken kaller "høy risiko" eller tapsutsatt så er det veldig subjektivt uansett» (Inf. 3).* En konsekvens av økt prinsippbasert regnskapsregulering vil ifølge denne informanten kunne bety at tilliten til regnskapsprodusentens forelagte regnskapsinformasjon svekkes, og dersom det er tilfellet kan man tolke det dithen at regnskapsinformasjonen for investoren i dette tilfellet vil harmonisere i mindre grad med kvalitetskravene som følger av det konseptuelle rammeverket. Dermed vil også den antatte regnskapskvaliteten kunne bli lavere enn optimalt som følge av at investoren ikke anser at regnskapsinformasjonen gjenspeiler de underliggende økonomiske realitetene på en nøytral måte.

En annen konsekvens av prinsippbasert regnskapsregulering er at det kan gå på bekostning av sammenlignbarheten mellom foretak. For å motvirke at kvalitetskravene som følger av det konseptuelle rammeverket ikke svekkes har IASB gitt nye og mer omfattende opplysningskrav til den nye tapsmodellen i IFRS 7 for å sikre at forståeligheten og sammenlignbarheten av den finansielle informasjonen økes. I forbindelse med spørsmål knyttet til investorens tanker rundt at

IFRS 9 ikke stiller krav til hvilken modell som skal brukes for å beregne forventede kredittap uttaler en av informantene skepsis. «Jeg er litt skeptisk til at hvis hver og en bank sitter og lager veldig forskjellige modeller at man kanskje da vil miste en del av verdien i regnskapet fordi man ikke kan sammenligne det på samme måte» (Inf. 1). Manglende krav under IFRS 9 til spesifikk modell som skal legges til grunn for regnskapsprodusenten kan føre til at sammenlignbarheten av bankers regnskap reduseres. Dette kan føre til at bestrebelsene på å oppnå mer åpenhet om bankenes forventede kredittap, noe som er et viktig mål med IFRS 9 (Stefano, 2017).

Utover kvalitetskravene som stilles av det konseptuelle rammeverket vil regnskapsprodusenten foreta en kostnad-nytte og vesentlighetsvurdering omkring hvilken informasjon som skal inkluderes og eventuelt ekskluderes. «Når det kommer til bank så er tapsavsetninger og utviklingen der noe vi ser nøye på. Men jeg synes ikke alltid at man får så god informasjon som man gjerne kunne ønsket seg. Det er også en avveining fra banken sin side. De kan gi tap på et overordnet nivå, men de kan ikke gå inn på detaljer på hvilke konkrete kunder de har. Slik som for disse lokale sparebankene så ville det vært interessant å vite hvilke store hjørnesteinsbedrifter de var eksponert mot» (Inf. 1).

Informasjonen som et foretak gir vil i stor grad være betinget av regnskapsreglene fordi regnskapet legger føringene for hvilken informasjon et foretak skal gi og hvilken form den skal ha (Gjesdal, 2007). Markedet for informasjon vil aldri bli perfekt blant annet fordi vi har opphav til asymmetrisk informasjon. Selskapets ledelse vil typisk sitte på mer og bedre informasjon om økonomiske hendelser i selskapet enn investorene. Regnskapskvaliteten kan bedres dersom informasjonsgapet mellom regnskapsprodusenten og investoren her reduseres. «All informasjon som man kan få på forhånd, eller jo mer informasjon man får om tapsutsatte jo bedre er det» (Inf. 2). På den annen side er det ikke sikkert at ved at investoren får mer informasjon at det vil være beslutningsnyttig i seg selv. Beslutningsnyttien vil avhenge av hvorvidt regnskapsinformasjonen gjør investoren i stand til å foreta bedre beslutninger ved å bruke den enn å la være.

«Du kan ha en stor risiko i disse bankene som du ikke ser i regnskapet. For det er ingenting som banken vil skrive om. De skriver ikke at dersom dette store konsernet på bygda går under så faller denne underleverandøren som egentlig kan ha en relasjon til hvem som helst som blir påvirket av dette konsernet (...) Man å stole mye på bankene» (Inf. 2). Regnskapsprodusenten må hele tiden sondre mellom å rapportere for mye eller for lite informasjon ifølge FASB (1980, s. CON2-1). For å oppfylle kvalitetskravene som stilles av det konseptuelle rammeverket må regnskapsinformasjonen fremstilles nøytralt. Dette innebærer at regnskapsprodusentene ikke utnytter det rapporteringsrommet som gis og ikke opptrer opportunistisk ved å påvirke regnskapsinformasjonen slik at den fremstilles og tolkes på en bestemt måte for brukerne. «(...) det er etterspørsel etter at du får mer detaljert informasjon om balansen. Så får nesten investorene gjøre sin egen vurdering» (Inf. 3).

8.3 Investorens erfaringer med norske bankers rapportering om tap på utlån etter «incurred loss»-modellen under IAS 39

I denne oppgaven er informantene som den empiriske analysen baserer seg på profesjonelle investorer som opererer på børs. Disse ønsker informasjon om foretaket slik at de kan foreta beslutninger om ressursallokering. De ønsker informasjon om fremtidig verdiskaping, og beslutningsformålet er det formålet som fremkommer som det primære i det konseptuelle rammeverket til IASB.

Det kan blant annet stilles spørsmål til hvorvidt måling av tap på utlån etter «incurred loss»-modellen under IAS 39 ga verdifull informasjon om fremtiden siden den hovedsakelig baserer seg på historisk informasjon. Dette dannet utgangspunktet for at jeg gjennom intervjuene ønsket å lære om hvilke erfaringer investorene selv hadde i tilknytning til den gamle tapsmodellen under IAS 39, blant annet gjennom spørsmål om deres erfaringer om bankers tapsavsetningspraksis under finanskrisen.

Samtlige informanter jobber som porteføljeforvaltere lokalt i Rogaland. Rogaland er sentrum for olje og gass i Norge, og svært avhengig av næringen (Folkestad, 2014). Nylig ble Norge og spesielt Rogaland rammet av en konjunkturedgang som følge av et relativt raskt fall i oljeprisen i perioden 2014 til 2015. Hendelsen refereres ofte til som «oljedturen» i media (se SSB, 2016). Alle investorene som ble intervjuet hadde erfaringer knyttet til hendelsen og derfor har en egen del knyttet til deres erfaringer om denne blitt inkludert i denne delen av oppgaven.

8.3.1 Investorens erfaring med «incurred loss»- modellen under finanskrisen

Som redegjort for i kapittel 5.2 av oppgaven ble den gamle tapsavsetningsmodellen, «incurred loss»-modellen under IAS 39 kritisert for å gi få nedskrivninger i gode tider og økende nedskrivninger og tap i økonomiske nedgangstider. Kritikken eskalerte i kjølvannet av finanskrisen knyttet til at informasjonen banker ga om tapsutsatte engasjement ble forsinket og førte til at regnskapsinformasjonen ikke reflekterte underliggende økonomiske realiteter og svekket troverdigheten til finansregnskapet.

Under IAS 39 kunne bankene bare skrive ned verdien på utlån dersom det forelå objektive bevis for at det hadde inntruffet en tapshendelse (Finanstilsynet, 2017c, s. 36). Selv om den underliggende kredittrisikoen til engasjementene til bankene under finanskrisen hadde økt betydelig, rapporterte bankene allikevel liten endring i tapsavsetninger fordi praksisen med å innregne tap basert på «incurred loss» førte til at bankenes tap ble innregnet for sent (Vangstein, 2016). Dermed ble informasjonen bankene ga om tapsutsatte engasjement mindre relevant (Vangstein, 2016). Denne kritikken ser vi som oftest referert til som «too little, too late».

For sen innregning av tap førte til at resultatmålingen var misvisende for brukerne av regnskapet ifølge kritikere (ESRB, 2017). «*Inntrykket var at herlighet de har jo så lave tap, det er helt urealistisk. Bankene burde tatt større tap i finanskrisen*» (Inf. 1). Vangstein (2016) argumenterer for at bankenes regnskaper ikke nødvendigvis inneholdt feil, men at majoriteten av

engasjementene sannsynligvis ikke hadde objektive tapshendelser som var et formulert krav etter IAS 39.

I introduksjonen av intervjuet³ i tilknytning til kritikken mot «incurred loss»-modellen og finanskrisen kom en av informantene med følgende kommentar: *«jeg fikk litt inntrykk av at det var bankene selv som fikk mye av kritikken for at de ikke hadde tatt nok tap i finanskrisen (...) men de fulgte egentlig bare dagens regler om man skal tolke det sånn?» (Inf. 1).*

I en rapport fra Financial Stability Forum (FSF) (2009) presiseres det at «incurred loss»-modellen under IAS 39 tillot relativt stor bruk av profesjonelt skjønn for å sikre at tapsavsetninger reflekterte kredittap til deres engasjement, men at banker ikke alltid har brukt denne fleksibiliteten. I en rapport fra ESRB (2017, s. 73) vises det til forskning som dokumenterer for bevis for at bankene strategisk utnyttet regnskapsmessig skjønn under finanskrisen. Dette førte til at nedskrivningene generelt sett var mindre enn de skulle ha vært og var mindre tidsriktige. Videre vises det til at regnskapsreglene ble brukt forskjellig av ulike selskap. Derfor stilles det mindre spørsmål til de faktiske regnskapsreglene, men heller praksisen til revisorer og tilsynsmyndigheter som tillot at ledelsen utførte opportunistiske regnskapsmessige valg. At tapsavsetningene var for små og kom for sent skyldes dermed gjerne ikke kun utelukkende regnskapsreglene som følger av IAS 39 som jeg i utgangspunktet trodde, men også regnskapsprodusentens regnskapsrapportering som ikke har oppfylt kvalitetskravene som stilles av det konseptuelle rammeverket i tilstrekkelig grad.

Kritikken mot IAS 39 var i hovedsak rettet mot at bankene ikke trengte å vurdere utviklingen i tapsrisikoen fremover (Finanstilsynet, 2017c, s. 36). *«Jeg har litt inntrykk av at de tok for små tap, og at de kanskje hadde litt skylapper på og håpte og tenkte at dette klarer vi å stå oss gjennom» (Inf. 1).* Vangstein (2016) argumenterer for at dersom tapsavsetningene var basert på forventede tap ville tapsavsetningene i større grad representert den underliggende kredittrisikoen på tidspunktet for rapportering og gi mer relevant informasjon til brukerne av regnskapet. På den

³ se vedlegg 1

andre siden var en av grunnene til innføringen av «incurred loss»-modellen at den skulle forhindre at regnskapsprodusenter bygget opp skjulte reserver i regnskapene (Deloitte, u.å).

8.3.2 Investorens erfaring med «incurred loss»-modellen under oljenedturen

På få måneder, fra siste halvdel av 2014 til 2015, mer enn halverte oljeprisen seg. Fra over 100 dollar fatet til knappe 40 dollar (Barstad, 2015). Rogaland var ett av fylkene som ble hardest rammet da oljenedturen førte til at titusener mistet jobben, og resulterte i økt usikkerhet spesielt innenfor oljenæringen (NRK, 2018). Arbeidsledigheten i Rogaland var 4,9 prosent ved utgangen av januar 2016, og dette var en økning fra 2,8 prosent målt i januar 2015 (Sparebank 1 SR-Bank, 2016).

Når flere blir arbeidsledige så mister de inntekten sin og bruker mindre penger. Som følge av oljeprisfallet måtte oljeselskapene effektivisere og spare kostnader. Oljenedturen medførte ringvirkninger til andre sektorer som bygg og anlegg, og hotellnæringen. Boligprisene i Stavangerområdet fikk seg også en knekk (Barstad, 2015). «*Misligholdet forventes å øke noe i 2016*» skriver SR-Bank i sin kvartalsrapport for fjerde kvartal 2015⁴, mens styret presiserer at det er usikkerhet knyttet til vurderinger av fremtidige forhold.

⁴ Se Sparebank 1 SR-Bank, 2016

Figur 10: Utvikling i spotpris Nordsjøolje i perioden 22.06.2014 til 21.06.2015 (Oslo Børs, sitert i Barstad, 2015)

Som tidligere nevnt arbeider samtlige av investorene som er intervjuet i forbindelse med denne oppgaven i Rogaland, og de har alle erfaringer knyttet til den nylige oljenedturen i regionen. Oljenedturen oppstod i en periode hvor IAS 39 og «incurred loss»-modellen for nedskrivninger var gjeldende regelsett for banker som rapporterer etter IFRS. «Da kom plutselig alle bankene med grafer hvor de viste eksponeringen sin mot oljesektoren. Plutselig var den så lav. Nesten ingen var direkte eksponert. Dersom de hadde lånt ut til rigger og oljeselskaper så var det ikke så mange av sparebankene i Norge som var direkte eksponert mot det. Jeg følte gjerne at de forsøkte å skjule at de var eksponert indirekte til bedrifter som leverte inn til den sektoren og som også mister oppdrag, og også mot masse personkunder som har jobb som er direkte eller indirekte knyttet mot oljesektoren. De var veldig defensive og fortsatte som om ingenting hadde hendt, selv om det lå en veldig økt risiko innebakt der mener jeg (...) Alle visste jo at risikoen var økt men du så det ikke så tydelig som du gjerne burde i tallene. Det var mitt inntrykk» (Inf. 1) Jeg tolker det dithen at informanten mener at bankene ikke viste den reelle kredittrisikoeksponeringen tilknyttet sine engasjement under oljenedturen. Hvorvidt dette alene skyldtes regnskapsreglene etter «incurred loss»-modellen under IAS 39 er et annet spørsmål.

Banker spiller en viktig rolle i enhver økonomi (Villa, 2010, s. 12). En banks evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke kundens og markedets tillit til banken. En del av godt bankhåndverk innebærer at banker passer på at den totale risikoen i porteføljen ikke blir for høy, og bygger opp tilstrekkelig egenkapital slik at de er bedre rustet til å tåle tap ved tilbakeslag i økonomien. «Banker som ikke skal ta risiko, men som har masse tap, gjør de det så er det ikke bra. En norsk sparebank skal ikke gjøre det. Så dersom de gjør det så ligger de dårlig til. Det lever videre blant investorer lengre også dersom de har hatt tap. Slik som for eksempel den lokale sparebanken Sandnes Sparebank som har hatt dårlige engasjement for lenge siden. De sliter fortsatt med tilliten blant investorer» (Inf. 2).

Samtlige informanter viser til lokale banker som Sparebank 1 SR-Bank og Sandnes Sparebank i forbindelse med oljenedturen, hvor deres inntrykk er at de ikke tok tilstrekkelig høye nok tap basert på den underliggende kredittrisikoen til engasjement og utsiktene og forholdene i økonomien som var rådende. «Spesielt SR-Bank og Sandnes Sparebank burde tatt større tap under oljenedturen som vi hadde nylig (...) den reelle risikoen hadde økt mye hos dem og egentlig burde de nok tatt mye større tapsavsetninger. En ting var at de hadde oljeeksponering, men man kan også si at med så mange kunder de har som har en jobb direkte eller indirekte mot oljen så tok de ikke så mye. De kom seg ganske greit gjennom. Om det var riktig er vanskelig å si i ettertid» (Inf. 1).

Banker er avhengige av velfungerende kapitalmarkeder for å ha tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder, og utstedelse av obligasjoner er en av hovedfinansieringskildene til norske banker. En av investorene viser til at prisingen av rentefondet baseres på prisingstjenesten Nordic Bond Pricing. Nordic Bond Pricing⁵ tilbyr daglig prising av obligasjoner for det norske kredittobligasjonsmarkedet. Markedet og Nordic Bond Pricing gjør en inndeling av bankene og prisingen av de utstedte papirene deres. «Da er det slik at bankene ligger i gruppe 1 og 2, og så kommer du til gruppe 3 som gjerne er mindre banker men det kan også være banker som har hatt litt høyere tap i en periode som eksempelvis Sandnes Sparebank som har ligget langt nede i disse

⁵ Se Nordic Bond Pricing, u.å.

grupperingene og måtte betale høyere rente på sine utlån i hovedsak av at de hadde en del tap noen år tilbake» (Inf. 1).

«Det var et ekstremt avvik mellom tallene SR-Bank viste og det obligasjonsmarkedet priste inn på lignende obligasjoner (...) Obligasjonsmarkedet priste inn en høyere sannsynlighet for tap eller priste under et litt verre scenario enn det som var blitt gjort for den banken innen oljeservice» (Inf. 3). Erfaringene fra informantene er i tråd med kritikken mot IAS 39 og «incurred loss»-modellen under finanskrisen. «Det var slik at lokale spillere hadde veldig få engasjement som de regnet med at det ville bli tap på. Og jo lenger tid som gikk så fikk de mer og mer, så det kom litt sent. Men på forhånd var det ingenting» (Inf. 2).

Det kan tolkes dithen at informantenes erfaringer var at regnskapene ikke reflekterte underliggende kredittrisiko knyttet til engasjementene deres på en tidsriktig måte, og at tapsavsetningene og nedskrivningene var for små og kom for sent. Det kan stilles spørsmål til hvorvidt bankene i eksemplene over benyttet seg i tilstrekkelig grad av den fleksibiliteten som var bygget inn i IAS 39 som referert til av Financial Stability Forum (FSF) (2009). «Kanskje det hadde skapt mer uro dersom man hadde justert for det i regnskapet. Det vet jeg ikke» (Inf. 1) funderer en av informantene over i forbindelse med norske sparebankers eksponering mot oljesektoren under oljenedturen.

Regnskapsstandardens/-reglens utforming, usikkerhet om fremtiden og regnskapsprodusentens rapporteringsstrategi er komponenter som kan påvirke den oppfattede kvaliteten av forelagt regnskapsrapportering. Regnskapsregler er fleksible, og kan være svært komplekse (Kinserdal, 2006). Regnskapet og regnskapsreglene vil i stor grad styre informasjonsstrømmen til investoren fordi de legger føringene for hvilken informasjon et foretak skal gi og hvilken form den skal ha (Gjesdal, 2007). Regnskapsprodusenter kan ha insentiver til å både informere eller desinformere. IAS 39 som regnskapsstandard var regelbasert. «Incurred loss»-modellen inneholdt en kvalifisert terskel for når et tap kunne innregnes. I utgangspunktet medførte terskelen begrenset fleksibilitet fra regnskapsprodusentens side i vurderingen av nedskrivninger. På den andre siden diskuteres det

i litteraturen at det eksisterte større fleksibilitet i modellen enn det som ble utøvd av regnskapsprodusentene selv under finanskrisen (FSF, 2009).

På bakgrunn av mulige effekter i kapitalmarkedet av å rapportere store tap kan banker ha insentiver til å rapportere lavest mulig tap. Hvis bankene har behov for lån gjennom å utstede obligasjoner «så må de ut til investorene via meglerne, og da bruker man prisingskurver fra Nordic Bond Pricing og da vil det si at Sandnes Sparebank er kanskje i gruppe 4 og da har de den kredittspredan som hører til der, mens de kanskje egentlig burde ha vært i gruppe 3 som ville gitt en lavere rente på lånet. Du blir på en måte straffet i kapitalmarkedet når man har hatt tap historisk sett (...) Markedet er litt langsinte kan man gjerne si. Sandnes Sparebank har ryddet opp mye og det er en helt grei bank nå men det henger fortsatt igjen, og de må fortsatt betale litt mer for lånene sine enn en tilsvarende bank på tilsvarende størrelse» (Inf. 1).

SR-Bank skriver i sin kvartalsrapport for fjerde kvartal 2015 at «konkurransen i bankmarkedet er sterk, og særlig er konkurransen om nye boliglånskunder betydelig. Konsernet har derfor ved tre anledninger redusert boliglånsrentene i 2015. Det er forventet fortsatt sterk konkurranse om boliglånskundene fremover» (Sparebank 1 SR-Bank, 2016). «Dersom en bank utforutsett tar ganske store tap så påvirker det prisingen i obligasjonsmarkedet. I og med at markedet blir påvirket av store hendelser, da får banken et negativt stempel, og da vil gjerne andre investorer ha mer betalt for å kjøpe en slik obligasjon, og da påvirker det prisen (...) Det er vanskelig for en bank å ha veldig mye høyere utlånsrente enn andre banker. Det er ganske tøff konkurranse, og de må ligge på nivå med konkurrentene der» (Inf. 1).

Tillit til bankens regnskaper er elementært for at regnskapet skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon (Stenheim & Blakstad, 2012). Investorer som brukere av regnskapsinformasjon er opptatt av å motta informasjon av god kvalitet. Som redegjort for i del 3.1 av oppgaven finnes det ingen entydig definisjon av hva regnskapskvalitet er, men det innebærer blant annet at regnskapsinformasjon er beslutningsnyttig, ikke inneholder regnskapsmessig støy og at rapportering inneholder informasjon om underliggende økonomiske realiteter.

En av kritikkene mot IAS 39 og «incurred loss»-modellen var knyttet til at informasjonen som selskapene ga om tapsutsatte engasjementer var lite relevant (Deloitte, u.å). Relevans er ett av de grunnleggende kvalitetskravene som IASBs konseptuelle rammeverk bygger på for å sikre at regnskapsinformasjon fremmer formålet om beslutningsnyttig informasjon. Man kan dermed gjerne si at regnskapsinformasjonen til investoren under «incurred loss»-modellen ikke var av tilstrekkelig god nok regnskapskvalitet. Dette synes også å være den gjengse erfaringen til investorene som er intervjuet i forbindelse med denne oppgaven. Det vises blant annet til at markedet gjerne ikke trodde helt på regnskapstallene som bankene fremla ved at de priste inn en høyere risiko for tap enn bankene selv gjorde. Regnskapene avbildet ikke bankens økonomiske realiteter på en troverdig måte. «Vi tar ikke alle regnskapstall for god fisk. Og det gjør ikke markedet heller» (Inf. 3).

8.4 Investorens forventninger til ny tapsavsetningsmodell under IFRS 9

Fra 1. januar 2018 ble nye regnskapsregler for tapsføring under IFRS 9 innført, og under IFRS 9 skal nedskrivningene på utlån bygge på mer fremoverskuende vurderinger enn under IAS 39 (Finanstilsynet, 2017c, s. 36). Under IAS 39 kunne ikke bankene skrive ned verdien på utlånene basert på vurderinger av utviklingen i tapsrisikoen fremover i tid. «Incurred loss»-modellen ble kritisert for at tap ofte ble bokført for sent, og at regnskapsinformasjonen om tapsutsatte engasjement dermed ble mindre relevant for brukerne av regnskapet (Vangstein, 2016). Basert på denne kritikken tolker jeg det som at en konsekvens av «incurred loss»-modellen var at regnskapet som informasjonskilde til investorer var mindre beslutningsnyttig. Dette som følge av at kvalitetskrav som stilles av det konseptuelle rammeverket ikke i tilstrekkelig grad var oppfylt. Som jeg har vært inne på tidligere i oppgaven pågår det en diskusjon i litteraturen om hvorvidt «too little, too late» skyldtes selve regnskapsreglene som tapsmodellen under IAS 39 bygger på, eller om det var regnskapsprodusentens opportunistiske utøvelse av regnskapsmessig skjønn (ESRB, 2017, s. 73).

Informasjonen som regnskapsprodusenter presenterer i sine regnskap vil i stor grad avhenge av krav som stilles av regnskapsregler og regnskapsstandarder. På den ene siden var det dermed gjerne selve regnskapsstandarden som sådan og reglene som «incurred loss»-modellen bygget på som ikke var i tråd med det konseptuelle rammeverket utviklet av IASB fordi det ga regnskapsmessige løsninger som ikke gjenspeilet økonomiske realiteter på en tidsriktig måte. Derfor har IASB utviklet nye prinsipper for nedskrivning under IFRS 9 for finansielle instrumenter som skal sikre at regnskapets primære brukere mottar bedre og mer forståelig informasjon om foretaks rapportering av finansielle instrumenter. Herunder innebærer det at foretak må estimere forventede kreditttap for alle engasjementer uavhengig av om de har gått i mislighold eller ikke (Vangstein, 2016).

Det forventes at dersom tap identifiseres og håndteres raskere så kan det øke tilliten i markedet gjennom mer disiplin i bankenes tapsføring og større åpenhet rundt kvaliteten på utlånene (Stefano, 2017). Basert på teori forventer jeg i utgangspunktet at investorene som regnskapets primære brukere i henhold til det konseptuelle rammeverket til IASB vil motta mer beslutningsnyttig informasjon om bankers tap på utlån gjennom den nye tapsmodellen under IFRS 9 enn det de gjorde etter IAS 39. På den andre siden vil beslutningsnyttien begrenses av hvorvidt regnskapsprodusenten utøver profesjonelt skjønn og presenterer regnskapstall på en troverdig måte. Dette er særlig synlig ettersom ESRB (2017, s. 73) viser til at regnskapsprodusenter opptrådte opportunistisk gjennom bruk av den gamle tapsmodellen under finanskrisen.

Om informasjonen er beslutningsnyttig relaterer seg til hvorvidt informasjonen utgjør en forskjell i en investeringssituasjon. Men hva er investorens egne forventninger til regnskapsinformasjonen som de vil få om norske bankers utlån og tilknyttede tap under IFRS 9? For å analysere dette har datamaterialet som er samlet inn under intervjuene blitt delt opp i ulike elementer som omhandler den nye tapsmodellen, og hvilke synspunkt investoren har til hvert av disse for å sikre en ryddig fremstilling.

8.4.1 Forventede kredittap - bruk av fremoverskuende makroøkonomisk informasjon

Under den nye tapsmodellen skal nedskrivninger på utlån baseres på forventede utlånstap og fremoverskuende vurderinger (Stefano, 2017). Dette innebærer at foretak må estimere forventet tap for engasjementer som enda ikke har gått i mislighold og innregne en tapsavsetning. Tapsavsetninger skal være basert på forventede kredittap med utgangspunkt i den beste tilgjengelige informasjonen på estimeringstidspunktet om historiske, nåværende og fremtidige økonomiske forhold som er sannsynlighetsvektet ut fra en evaluering av flere mulige utfall (Madsen, 2015a). Dette innebærer at tapsavsetningene må ta hensyn til fremtidig forventet utvikling i form av makroøkonomiske analyser (Vangstein, 2016). Ifølge ESRB (2017) bidrar dette til mer tidsriktig innregning av kredittap og forbedrer størrelsen på tapsavsetningene slik at disse reflekterer utviklingen i underliggende økonomiske forhold.

At den nye tapsmodellen tillater innregning av tapsavsetninger basert på fremoverskuende vurderinger, er mer forenlig med det overordnede formålet til IASBs konseptuelle rammeverk, om at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til investorer. Investorer er opptatt av å motta informasjon som gjør dem i stand til å ta mer informerte og kvalitetsmessig bedre beslutninger om investeringer og ressursallokering (Stenheim et.al., 2017, s. 64). Mer tidsriktig innregning av tapsavsetninger vil bidra til regnskapsinformasjon som er mer troverdig.

På den andre siden kan bruk av makroøkonomiske informasjon være en kilde til mindre sammenlignbarhet mellom banker, noe som vil kunne være en utfordring for investorer (Vangstein, 2016). I forbindelse med bankers regnskapsinformasjon om tap på utlån etter den gamle tapsmodellen påpeker en av informantene *«jeg har inntrykk av at det var litt ulike metoder ute og gikk da og da var det ikke alltid like enkelt å sammenligne bank mot bank (...) utviklingen i en konkret bank er vel så interessant for å se på»* (Inf. 1). Sammenlignbarhet av bankers regnskaper er altså noe som denne informanten har opplevd har vært utfordrende under den tidligere standarden også.

Dersom to forskjellige banker har ulike nivå på tapsavsetninger så svarer to av informantene at dette vil modifisere deres investeringsbeslutning. «*Da har det mye å si, og da vil man velge den med lavest tap. Vi ser også på størrelsen på banken, og kapitaldekningen. Men det viktigste nøkkeltallet er det med tapsavsetningene. Det sier mye om hvor gode de er på bankhåndverk og om kundemassen*» (Inf. 1).

Med tanke på bankers tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder fra investorer vil de ha insentiv om å ha lavest mulig andel tap sammenlignet med andre banker fordi det vil kunne påvirke prisen de må betale for å låne penger i markedet og omdømmerisikoen. «*Dersom det er slik at en bank har en høy andel eller mer risikoutsatte utlån enn det andre banker har så påvirker det. Det finnes en risiko for at de kommer til å ta høyere tap og at de kommer til å få større problem. Det er ikke bra om banker som ikke skal ta risiko gjør det og må ta mye tap*» (Inf. 2). Det kan føre til negative konsekvenser for en bank dersom de mister tilliten fra markedet og investorene. «*Banker skal kunne klassifisere risiko knyttet til forskjellige engasjement på en god måte (...) Det er deres kjernekompetanse (...) Jo mer de kan vise, og hvor dyktige de er i sitt håndverk jo bedre er det*» (Inf. 2). Dersom banker utøver bankhåndverk på en god måte kan det være med å vinne tilliten tilbake fra investorene dersom de kommuniserer åpent og ærlig om underliggende økonomiske realiteter.

Det er pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig på rapporteringsdatoen uten utilbørlig kostnad eller innsats som skal legges til grunn når foretaket fastsetter estimatene på forventede kredittap (IFRS 9, B5.5.49). Fremtiden er usikker, og Kinserdal (2015) viser til forskning som viser at vi er dårlige til å lage estimer og til å predikere verdivurderinger om fremtiden. Dersom balanseposter er innregnet basert på usikkerhet om fremtiden kan dette skape støy i regnskapet og redusere den tilhørende regnskapskvaliteten. «*Det er vanskelig. Det er lett å bli preget av stemningen på nåværende tidspunkt. Det er veldig vanskelig å si noe om fremtiden. Det kommer an på hvordan de håndterer det rent praktisk. Det finnes en risiko for at man tar i for mye i dårlige tider, og etter hvert som tiden går så er alt så bra at de ikke tar noe i det hele tatt. Men jeg tror det kommer til å bli balansert. Det er bra at de kan bygge inn fremoverskuende informasjon for det kan komme en nedtur når det er skikkelig dårlig, og dersom de forventer at det*

er en økt risiko for at mange privatpersoner som kommer til å måtte gå fra hus og hjem slik at man kan beregne med det så er det bra at muligheten finnes der. Men om de kommer til å klare det bra eller ikke, det vet jeg ikke. Det er positivt at de muligheten. Alle kan si hva de vil om fremtiden, men ingen vet» (Inf. 2). Kinserdal (2014) viser i en artikkel til at man bør ha en sunn skepsis til regnskapstall fordi regnskapsstørrelser kan være basert på forskjellige estimater og valg og ha ulikt skjønn selv når regnskapsprodusenten prøver å være objektive.

IFRS 9 stiller ikke krav til bruk av en spesifikk metode for beregning av forventede kredittap. Bakgrunnen er at standardsetterne ønsker at IFRS 9 skal imøtekomme finansielle foretaks varierende tilgang til ressurser og behov, og har åpnet opp for en mer prinsippbasert tilnærming til beregning av forventede kredittap sammenlignet med den gamle tapsmodellen under IAS 39. I den nye tapsmodellen vil estimat av forventede kredittap inneha estimatusikkerhet, og presisjonen av estimatet vil avhenge av regnskapsprodusentens profesjonelle skjønn og kvaliteten på informasjonen som brukes (Vangstein, 2016). Hvilke og hvor mange makroøkonomiske scenario regnskapsprodusenten bør legge til grunn i utarbeidelsen av estimatene av forventede kredittap vil være en utfordring for banker. *«For min del personlig så synes jeg ikke nødvendigvis slike scenario gir så mye verdi fordi det blir veldig hypotetisk og mange antagelser. Hvis ting skjer, så skjer det alltid noe man ikke hadde sett for seg allikevel. Det blir interessant å se på hvordan det eventuelt slår ut dersom man får en ny brexit-aktig situasjon. Vil det få veldig store utslag i tapsavsetningene eller hvordan klarer de å håndtere det?» (Inf. 1).*

At innregning av forventede kredittap inkluderer effekter av makroøkonomiske scenarioer øker kompleksiteten i estimatet i henhold til Vangstein (2016). Banker må ta hensyn til fremoverskuende informasjon i estimeringen av forventede kredittap. Dette gjør at de blir tvunget til å vurdere forskjellige økonomiske utfall og hvordan disse vil påvirke risikoen for mislighold til deres engasjement før de faktisk skjer, og forsikre at de har tilstrekkelig egenkapital til å dekke dem (Risk.net, 2016). Som følge av at IFRS 9 er relativt vag på flere punkter som omhandler modellering av forventede kredittap og fastsettelsen av parametere som skal inngå i modelleringen, så innebærer det en risiko for ulike tolkninger eller feil forståelse av standarden, men kan også gjøre regnskapsrapporteringen mer krevende for brukerne å forstå (Vangstein, 2016).

Bransjeaktører, revisorer og regulatoriske myndigheter spiller således en viktig rolle for å påse at implementeringen av modeller for beregning av forventede kredittap gjennom ny tapsmodell under IFRS 9 ivaretar tilstrekkelig kvalitet på tvers av foretakene (Vangstein, 2016). Kanskje det over tid vil vokse frem en bransjestandard av modeller for beregning av forventede kredittap, eller at man blir enige om en "best practice"? (Risk.net, 2016). Og kanskje det vil være en positiv ting for investorer og deres tilknyttede investeringsbeslutninger? *«Man skulle tro at slik som denne standarden er lagt opp så ligger det til rette for at en bransjestandard burde og kan komme. Og fra en investor sin side så ville det være bra for da er det enklere å sammenligne. Hvis du vet at de bruker en felles standard så blir tallene alt annet likt mer vettugt å kunne sammenligne med» (Inf. 1).*

På den andre siden vil en standardmodell kunne medføre en mer mekanisk tilnærming til beregningen av forventede kredittap, og derfor er en av informantene mer skeptisk til bruk av standardmetoder. *«Jeg vil helst at de gjør så mye som mulig selv. At de ikke bare anvender standardmetoder på alt (...) Jo mer man går inn og mener om noe eller engasjement jo bedre er det.» (Inf. 2).* Synet på mekanisk bruk av standardmetoder er noe informant 3 også deler, mens regnskapsprodusentens grad av anvendelse av skjønn er noe jeg oppfatter at denne anser som mindre positivt sammenlignet med informant 2. *«Banken skaper et spørsmål om skjønn. Om skjønn og vilje til å ta tap, og at de utsetter å ta tap» (Inf. 3).*

8.4.2 Vil en eventuell «klippeeffekt» påvirke investorens investeringsbeslutninger?

Et viktig formål med den nye tapsmodellen er at bruk av fremoverskuende informasjon kan bidra til å redusere prosykliske effekter ved at tap identifiseres og innregnes raskere (Cohen & Edwards Jr., 2017). Stefano (2017) viser til forskning og analyser som har vist at innregning av tapsavsetninger basert på den gamle tapsmodellen under IAS 39 har bidratt til prosyklikalitet. Ved prosyklikalitet kan konjunktursvingninger forsterkes gjennom utlånsvekst i oppgangstider og utlånstopp i nedgangstider (Kvifte & Madsen, 2009) I en nedgangskonjunktur kan prosyklikalitet føre til at bankene reduserer utlån og gjør vondt verre. At både privatpersoner og bedrifter har

mulighet til å få lån er en viktig komponent for et velfungerende finansielt system (Finanstilsynet, 2017b, s. 15).

Bankene spiller en viktig rolle i å bidra til finansiell stabilitet som skal sørge for stabile kapitalmarkeder. Stefano (2017) skriver at IFRS 9 kan bidra til å styrke finansiell stabilitet fordi det forventes at den nye tapsmodellen vil kunne øke tilliten i markedet gjennom mer disiplin i bankenes tapsføring og større åpenhet rundt kvaliteten på utlånene. *«Dersom man ser på sparebanker så skal de ha lav tapsprosent absolutt. Fremfor alt når de fleste lånene består av boliglån (...) All informasjon som man kan få på forhånd, eller jo mer informasjon man får om tapsutsatte engasjement jo bedre er det. Så disse nye reglene i teorien høres veldig bra ut. Men fortsatt så må man stole på bankene (...) Dersom vi eksempelvis har en oppfattet dårlig tid som for eksempel ved at oljeprisen synker mye. Hvordan ville vestlandsbankene reagere da? Hvordan vil det påvirke Rogaland? Vil de da ta unormalt høye andeler tapsutsatte fordi de tror at bedriften kommer i vanskeligheter? Det kommer til å bli en indikator på hvor godt man kjenner sine bedrifter. Hvis de får det til, og det tror jeg det vil, så vil det bli mye bedre enn det gamle» (Inf. 2).*

På den andre siden er en av kritikkene mot den nye tapsmodellen at man vil kunne erfare økt volatilitet som følge av at tapsavsetninger vil øke ettersom økonomiske forhold bedres og reduseres ettersom man forventer at økonomiske forhold blir bedre (EY, 2016a). Ved økte tapsnedskrivninger i en konjunkturedgang vil større og mer prosykliske fluktasjoner i bankutlån og økonomisk aktivitet kunne oppstå. Tapsavsetningene vil kunne øke i både bredde og dybde samtidig fordi risikoen for tap øker samtidig som beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene utvides til fullt forventet kredittap i levetiden (Madsen, 2015a). Dermed vil mange finansielle eiendeler påvirkes samtidig for deretter å reverseres når økonomien normaliserer seg igjen. Derav har vi opphavet til en klippeeffekt.

På den andre siden vil tidligere identifisering av tap tidlig i en konjunkturedgang sikre at banker innregner tapsavsetninger slik at de har tilstrekkelig kapital for å møte økte nedskrivningsbehov når det kommer, og dette anses som et positivt aspekt innenfor å sikre åpenhet og transparens i

markedet. «Det er en risiko for at det vil kunne bli mer volatilitet i regnskapene. Om oljeprisen vil synke mye innen en kort periode og det vil komme til å gå dårlig, og man må rapportere om fremtiden så finnes det en risiko der. Men det gjenstår å se hvordan de kommer til å tolke det (...) Det er bra om det blir litt volatilitet i tallene. Det skal jo skille seg fra tid til annen. Det skal ikke ligge på samme nivå hele tiden. Poenget er at man skal kunne signalisere dette i forveien. Det er det som er det viktigste. Det må gjerne gå opp og ned i tallene som de rapporterer, bare de gjør det riktig. At det stemmer overens med det som virkelig skjer» (Inf. 2).

Hvorvidt den nye tapsmodellen vil medføre mer finansiell stabilitet vil avhenge av markedets reaksjon på nye regler og deres evne til å blant annet inkorporere endringer i relaterte tap på utlån i prisingen av bankers utstedte obligasjoner. «Man har ikke så mye konkret praksis på det enda men jeg tror det vil bli bedre informasjon til oss fordi du vil få den underliggende kredittrisikoen mer tydelig i lyset. Men samtidig så kan det gjerne skape litt støy. Men så er det om markedet klarer å vende seg til at nå er det en ny standard her og at du får litt større svingninger her og at det ikke nødvendigvis slår rett inn i prisingen til obligasjonen men at du får effekten glattet ut etter hvert når man blir vant med den nye standarden. Jeg tror ikke at det vil skape så mye støy når man bare får litt tidsperspektiv på det - på litt sikt. Men klart, dersom man unngår det så er det bare bra for når man får bort effekten av at det slår direkte inn i prisingen, men da tror jeg informasjonen er bedre fordi du ikke klarer å skjule tapene som ligger der slik som man gjorde før. Det vil komme mer frem» (Inf. 1).

Under IFRS 9 er regnskapsprodusentene tillagt stor fleksibilitet gjennom regnskapsreglene som stilles under den nye tapsmodellen og disse kan brukes til å informere eller desinformere. I estimeringen av forventede kredittap stiller standarden krav til at regnskapsprodusenten skal inkludere pålitelig og understøttende informasjon som er tilgjengelig uten utilbørlig kostnad eller innsats på rapporteringstidspunktet (IFRS 9, 5.5.17). Her står regnskapsprodusenten relativt fritt selv til å vurdere hvilken informasjon som oppfyller de angitte kravene. De må gjennomføre en kost-nytte og vesentlighetsvurdering av hvilken informasjon som skal inkluderes og informeres om. Det er elementært at regnskapsprodusenten vurderer hvordan inkludering og eventuelt ekskludering av informasjon vil kunne påvirke brukeren av regnskapet, og hvorvidt informasjonen

som er innhentet reflekterer et estimat på forventede kredittap på en nøytral måte. «Hvis risikoen øker i porteføljen, så skal bankene omklassifisere dem internt eller vise at det er økt risiko» (Inf. 3).

Standardens krav om gruppesegmentering er viktig for klassifisering med beregning av forventet kredittap over hele levetiden. Gruppesegmentering skal foretas på bakgrunn av karakteristikk som finansielle instrument har til felles og som det forventes at de reagerer likt på. I den forbindelse er det viktig at regnskapsprodusenten ikke gjør en mekanisk vurdering men følger opp grupperingene og revurderer og re-segmenterer disse fortløpende etterhvert som underliggende økonomiske forhold endrer seg. Hvorvidt regnskapet gjenspeiler underliggende økonomiske realiteter på en nøytral måte vil avhenge av den valgfriheten som ligger i regnskapsreglene og at regnskapsprodusentene ikke utnytter det rapporteringsrommet som gis og ikke opptrer opportunistisk. «Bankene vil også ha insentiv til å unngå at det blir for store svingninger i sine tapsavsetninger. Det ser ikke bra ut utad. De må passe på at de ikke legger slike kriterier at plutselig så flytter en veldig stor kundemasse over fra 12 måneder til hele levetiden, jeg ville tro at de også vil prøve å holde igjen. Det blir en avveining der. At man skal følge reglene og vise informasjon, men man vil ikke at fra kvartal til kvartal skal svinge mye heller. Det vil ikke investorene like» (Inf. 1).

Som følge av at regnskapsprodusenten selv må utøve stor grad av skjønn i utarbeidelsen av estimat på forventede kredittap kan det innebære at regnskapsprodusenten bevisst eller ubevisst ikke er nøytrale i sine vurderinger (Kinserdal, 2015). Min vurdering er at det er stor valgfrihet under den nye tapsmodellen under IFRS 9 og derfor må investoren som Kinserdal (2014) skriver utøve «en sunn skepsis til tallene». En av informantene er tydelig skeptisk til bankers regnskapsrapportering om tap på utlån. «Om det får et nytt navn så tror jeg det blir så mye spørsmål om skjønn uansett og vilje til å ta tap, og at de utsetter å ta tap» (Inf. 3). Stor grad av skjønn, estimatusikkerhet og valgfrihet innenfor den nye tapsmodellen vil kunne bidra til at tilliten til bankers regnskaper reduseres og at brukerne oppfatter den forelagte regnskapsinformasjonen for å inneha redusert beslutningsnytte. Konsekvensen vil kunne bli at de ikke stoler i tilstrekkelig grad på bankenes avlagte regnskapsinformasjon som grunnlag for å gjøre investeringsbeslutninger.

8.4.3 Noteopplysninger, informasjonsvolum og foretaksspesifikk informasjon

For å motvirke eventuelle negative effekter på den oppfattede regnskapskvaliteten av IFRS 9 blant brukere følger det økte krav til noteopplysninger som gjør at regnskapsprodusenter i større grad må informere om hvilke faktorer, forutsetninger og teknikker som er brukt til å oppfylle kravene om tapsavsetninger. For at opplysningene skal ha nytteverdi, må informasjonen vært mest mulig konkret og ikke minst foretaksspesifikk (Moen & Strandberg, 2018), og dette understreker også en av informantene viktigheten av. *«Det som er viktig, er at de viser sin egen "performance". Det hadde jeg syntes var bra. At man gjør det på en god måte. At man viser hva man har hatt på de ulike engasjementene eller grupperingene og hvordan det har skjedd. Om du har individuelle eller grupper så er det lett å gjemme seg bak hva som er hva (...) at man kan følge utviklingen på tapsutsatte eller misligholdte (...) at det går an å se utviklingen til de individuelle stegene (...) og at de gjør det på hvert rapporteringstidspunkt (...) Tallene for steg 1, steg 2 og steg 3 vil bli veldig interessant å følge. Så å se hvordan utviklingen kommer til å gå for hvert kvartal vil bli interessant»* (Inf. 2).

Regnskapsprodusentens etterlevelse av standardens krav om noteopplysninger knyttet til den nye tapsmodellen vil være viktig for at investoren skal motta informasjon som spiller en rolle i deres investeringsbeslutninger. Videre er det viktig at denne informasjonen presenteres på en meningsfull måte. Gjennom intervjuene ønsket jeg blant å høre om hvilke inntrykk informantene hadde av informasjonen om den nye tapsmodellen som norske banker har gitt i sine årsrapporter for 2017, og om denne kan oppfattes som god i deres syn som investor. I den forbindelse fikk jeg varierte svar. En av informantene uttrykker en oppfatning av at informasjonen som gis er på et minimumsnivå. *«Det de opplyser om tror jeg de gjør bare fordi de må»* (Inf. 2). En av de andre informantene har ikke dannet seg et nevneverdig inntrykk, men understreker at regnskapsprodusentens valgfrihet skaper et spørsmål om hvor nøytrale rapporterte regnskapstall er og i hvor stor grad økonomiske realiteter gjenspeiles. *«Det har jeg ikke lagt særlig merke til. Banken skaper et spørsmål om skjønn. Om skjønn og vilje til å ta tap, og at de utsetter å ta tap»* (Inf. 3).

Bakgrunnen for spørsmål om investorenes oppfattede inntrykk av bankers regnskapsinformasjon om den nye tapsmodellen i deres årsrapporter er basert på at Finanstilsynet (2017a) har varslet at de vil ta en særlig kontroll om foretak har presentert informasjonen på en god måte. *«Jeg har inntrykk av at det er veldig god informasjon. Alle har med et eget kapittel hvor de diskuterer dette ganske grundig, så jeg håper at dette er en jobb som banken faktisk har gjort, og at det ikke bare er "copy-paste" fra et eller annet sted. Det virker som om de har fokus på dette, og de har jo egentlig ikke hatt noe valg. Det virker slik at det er noe de har tatt på alvor, og satt seg grundig inn i» (Inf. 1).*

At noteopplysningene struktureres på en forståelig måte vil kunne påvirke brukerens oppfattede relevans av regnskapet. Videre er det viktig at informasjonsvolumet er på et hensiktsmessig nivå og at ikke sentral informasjon forsvinner i mengden for å sikre at regnskapets nytteverdi som beslutningsgrunnlag opprettholdes (Kvifte, 2013). *«Jeg har bare lest litt årsrapporter og det står veldig mye der i forhold til IFRS 9 uten at man får det helt konkret ned til hva det egentlig betyr. Skulle gjerne tenke meg at de ramset opp hva som er forskjellen og hva det vil bety for banken helt konkret i tall. Det er litt vanskelig å få helt oversikten» (Inf. 1).* For at brukerne skal motta beslutningsnyttig informasjon om den nye tapsmodellen er det viktig at regnskapsprodusenter gjør kvalifiserte vesentlighetsvurderinger ved bruk av profesjonelt skjønn for å sikre at informasjonen som inkluderes er relevant for regnskapsprodusenten. Videre er det viktig at informasjonsvolumet er på et nivå som gjør at sentral informasjon fremkommer og ikke forsvinner i mengden slik at regnskapets nytteverdi som beslutningsgrunnlag reduseres (Kvifte, 2013).

8.4.4 Investorens syn på overgangsregler

I utgangspunktet skal IFRS 9 implementeres retroaktivt som om denne standarden alltid hadde vært i bruk i henhold til IAS 8 (IFRS 9, 7.1.1). Retroaktiv implementering sikrer også at brukerne av finansregnskapet mottar beslutningsnyttig informasjon, og er den metoden som foretrekkes så langt det er mulig.

En av utfordringene ved den nye tapsmodellen er at regnskapsprodusenten kan bli preget av etterpåklokskap i viktige parametere som inngår i modellen for beregning av forventede kredittap. Dermed foreligger det en risiko for at estimat ikke utarbeides på en nøytral måte og at vi får opphav til målefeil og et regnskap som ikke representerer underliggende økonomiske realiteter. Dette skyldes at kredittrisiko ikke er samlet inn på den måten som kreves av IFRS 9 av regnskapsprodusenter før. Derfor har IFRS 9 innført forbud mot å utarbeide sammenlignbar informasjon knyttet til nedskrivning på grunn av risikoen for etterpåklokskap og de praktiske problemene et tilbakeskuende perspektiv ville medført (KPMG, 2014, s. 118).

Retroaktiv implementering er noe som to av informantene påpeker som noe jeg oppfatter som svekker informasjonsverdien av forelagte regnskapstall i årsregnskapet for 2017 fra norske banker. «Jeg kan ikke se det gamle systemet knyttet opp mot det nye (...) Det jeg savner det er en slags *backtracking* - det får man ikke med» (Inf. 2). Som følge av at regnskapsinformasjon om den nye tapsmodellen ikke er innført retroaktivt vil det nødvendigvis ta lenger tid for investorene å vurdere hvorvidt denne bidrar til mer beslutningsnyttig informasjon. Dette følger av at det er utviklingen i bankenes forelagte regnskapsinformasjon som vil være interessant for dem å følge slik at de kan gjøre en rimelighetsvurdering om denne representerer oppfattede økonomiske realiteter. «Jeg ser at de skriver at det ikke er krav om å etterbehandle de gamle regnskapene etter IFRS 9 og da skriver de typisk at derfor gjør vi ikke det. Da blir det litt sånn, at da har man ikke noe å sammenligne med. Slik som for min del så ser jeg på utviklingen - den er veldig viktig - og det å kunne sammenligne med ett år tilbake. Og når du plutselig mister den linken der så er det litt dumt. Selv om jeg skjønner at det blir veldig vanskelig å gjøre bakoverskuende vurderinger på en slik type modell. Hva var det egentlig du visste da? Det er vanskelig å skille når du vet hva som faktisk skjedde og hvilke ting som kom og risiko som faktisk utspilte seg. Det blir veldig vanskelig å tenke tilbake på hvilke usikkerhetsfaktorer man skulle hatt sånn i blinde og ikke visste hva som skulle skje» (Inf. 1).

8.4.5 Investorens syn på endring av rentenivå som følge av ny tapsmodell

Ett av de mest interessante funnene Høiby og Tornes (2017, s. 138) fant i sin masteroppgave som omhandlet kartlegging av den nye tapsmodellen for utlån etter IFRS 9 for norske banker var at flere av bankene forventer å øke rentenivået på utlån i de kundesegmentene som er mest risikoeksponerte. Samtidig peker forfatterne på at en vesentlig større andel av globale banker som var inkludert i undersøkelsen gjennomført av Deloitte (2016) tror at regnskapsreglene gjennom den nye tapsmodellen vil påvirke prisingen av bankenes produkter sammenlignet med deres funn.

"Under ideal conditions, accounting standards should have no impact on loan pricing; however, higher provisioning may lead to higher loan rates for certain kind of loans"
(ESRB, 2017, s. 37).

Under ideelle forhold bør nivået på utlånsrenten reflektere potensielle kreditttap i løpet av kontraktens levetid og prisen på uventede tap som ikke kan diversifiseres bort, uavhengig av hvilken regnskapsstandard som er den gjeldende (ESRB, 2017, s. 37). Denne oppfatningen deles av en av informantene: *«i forhold til kredittspredene så skal nivået på renten til utlån til bankens kunder i prinsippet ikke endre seg. Det er akkurat det samme de skal legge til grunn i dagens prising også (...) Bankene prøver å si at de legger til grunn eller styrer etter å optimere avkastningen på egenkapitalen. Og da prøver de å prise alle lånene riktig i forhold til risikoen. Og hvis de priser lånene riktig i forhold til lånene i dag så skal da ikke regnskapsstandardene ha så mye å si» (Inf. 3).*

Ifølge ESRB (2017, s. 37) er en av de vanskeligste oppgavene til bankene å fastsette riktig pris på sine utlån ved å vurdere faktorer som kundens kredittverdighet, nåværende makroøkonomiske forhold og prognoser om fremtidige forhold. Under den nye tapsmodellen under IFRS 9 skal bankene også vurdere utviklingen i tapsrisikoen fremover (Finanstilsynet, 2017c, s. 36). Usikkerhet omkring riktig vurdering av utlånsrisiko på bakgrunn av usikkerhet om fremtiden, krav om å innregne en tapsavsetning på alle engasjement uavhengig av den underliggende kredittrisikoen, og økt konkurranse kan føre til at banker krever høyere utlånsrente på enkelte utlån (ESRB, 2017, s. 37). Forventning om høyere utlånsrente kan være som følge av at bankene

forventer en økning i det totale nivået på tapsavsetninger, og at de har økte kostnader knyttet til modellering og oppfølging av den nye tapsmodellen under IFRS 9. «På marginen kan de risikere at hvis de hadde tenkt å skyve på tap før så vil man nå bli tvunget til å ta tapene tidligere. Jeg tror det blir en veldig marginal endring på prisingen. Men den økonomiske risikoen, den skal prises i dag også» (Inf. 3).

Det er viktig at banker ikke påtar seg risiko som er større enn bæreevnen (Finanstilsynet, 2017b, s. 50). Bankenes vurdering av låntakernes risiko skal bidra til et velfungerende kredittmarked som tildeler ressurser til investeringsprosjekter som har tilstrekkelig god lønnsomhet (Finanstilsynet, 2017b, s. 50). Dette innebærer at bankene differensierer utlånene sine slik at lån med antatt høy risiko prises høyere og må betale en høyere rente enn lån med lav risiko. «Kanskje det vil endre seg. Det kan bli en endring fordi det blir tydeligere, eller kanskje tydeligere internt i banken når de gjør dette fordi det vises for alle at de har x prosent som er i denne kategorien og da forventer eller synes ledelsen at da skal denne gruppen betale ganske mye også. Så kanskje det påvirkes ved at dersom du blir klassifisert til høy risiko så er det mer «fair» at du betaler høyere rente. Det blir kanskje ikke høyere rente men det blir større spenn kanskje» (Inf. 2).

ESRB (2017, s. 37) viser til at informasjon som regnskapsprodusenten vil samle inn for å oppfylle kravene som stilles av den nye tapsmodellen forventes å være en hjelp til banker i prisingen av deres utlån, og at det i teorien vil bidra til mer nøyaktig og effektiv prising av deres lån. «Bankene differensierer selv mot kunder som de vil kreve bedre betalt for. Hvis bankene allerede fra dag en ser at man må sette av en tapsavsetning til et utlån så vil du se den tilknyttede kostnaden såpass tydelig allerede fra start. Du kan si at totalt sett for banken sin del dersom de klarer å prise opp mer risikable engasjementer så er det positivt for oss alt annet likt fordi da får du en økt sikkerhet der. Du får en høyere kontantstrøm inn til banken på det lånet og tjener mer penger på det, så det er positivt fra investoren sin side hvis de får det til» (Inf. 1).

Dersom låntakeren stiller sikkerhet vil tapsrisikoen kunne bli lavere. For å sikre at banker utfører godt bankhåndverk gjennom gode risikovurderinger av hvert enkelt utlån, både til privatkunder og bedriftskunder, som sikrer at den totale risikoen i porteføljen til banken ikke blir for høy, blir bankene og risikoen de påtar seg fulgt opp av tilsynsmyndigheter (Staavi, 2016). «Ved tap i

bankene er egenkapitalen den første til å ta tap» (Finanstilsynet, 2017b, s. 54). Hvordan effekten av den nye tapsmodellen vil bli på regnskapet til bankene vil avhenge av hvilken sammensetning den har blant sine utlån. *"Kapitaldekningsregler skal bidra til at finansforetakene har nok tapsbærende kapital i forhold til den risikoen de tar"* (Finanstilsynet, 2017b, s. 55). I henhold til Staavi (2016) vil bankene dermed være bedre til å tåle tap ved tilbakeslag i økonomien, og kan forhindre at bankene samtidig drar i håndbrekket, reduserer utlån og gjør vondt verre.

«Det er vanskelig for en bank å ha veldig mye høyere utlånsrente enn andre banker. Det er ganske tøff konkurranse. De må ligge på nivå med konkurrentene der. Da må de eventuelt være flinkere på kostnader og andre ting for å ta inn den differansen» (Inf. 1). På bakgrunn av tøff konkurranse blant banker om utlån vil en eventuell økning av rentenivået for ulike typer utlån som følge av den nye tapsmodellen avhenge av hvor effektivt banken klarer å prise sin utlån vis a vis markedet og konkurrentene (ESRB, 2017, s. 37). *«Bankene skal egentlig bare holde på med å gjøre en kredittvurdering og låne ut penger. Det er deres kjernekompetanse. De skal kunne klassifisere hvilken risiko det er knyttet til engasjement på en god måte»* (Inf. 2).

8.4.6 Investorens syn på prinsippbasert regnskapsregulering - med fokus på bruk av estimat og utøvelse av profesjonelt skjønn under IFRS 9

IASB ønsket å lage en ny standard for finansielle instrumenter som er mer prinsippbasert. En prinsippbasert regnskapsregulering er mer i tråd med det konseptuelle rammeverket hvor regnskapsmessige løsninger utledes fra regnskapets formål, brukergrupper og kvalitetskrav (Baksaas & Stenheim, 2015). Tapsmodellen under IAS 39 ble blant annet kritisert for å være for regelbasert, og at tapsavsetningene på grunn av terskelen om at det måtte foreligge en faktisk hendelse før innregning kunne skje bidro til at tapsavsetningene ble for små, og kom for sent. I forbindelse med nedgangstider rapporterte banker liten endring i tapsavsetninger til tross for at den underliggende kredittrisikoen til engasjementene tydelig hadde økt. Dette var spesielt synlig under oljenedturen i henhold til informantene som det empiriske datagrunnlaget i denne oppgaven baserer seg på (se kapittel 8.3). Bankenes regnskaper inneholdt ikke nødvendigvis feil, men det argumenteres for at regnskapsprodusenters etterlevelse av gjeldende regnskapsstandard bidro til at regnskapet som informasjonsgrunnlag ble mindre relevant som følge av at informasjonen de ga

om tapsutsatte engasjementer ble forsinket (Vangstein, 2016). På den andre siden som tidligere nevnt viser ESRB (2017, s. 73) til forskning som hevder at banker utnyttet profesjonelt skjønn strategisk under finanskrisen slik at nedskrivningene ikke ble rettidige og ble for små.

Formålet med at den nye tapsmodellen er basert på prinsippbasert regnskapsregulering er at informasjonen som bankene gir om den underliggende kredittrisikoen på tidspunktet for rapportering gir mer relevant og forståelig informasjon til brukerne av regnskapet. Slik søker IASB å sikre regnskapsregulering som er mer i tråd med det konseptuelle rammeverket ved at kvalitetskravene er bedre ivaretatt og informasjonsbehovene til regnskapets primære brukere oppfylles. Dette gjøres ved at tapsavsetninger er basert på forventede tap slik at den underliggende kredittrisikoen blir mer tydelig gjennom at banker må estimere forventede tap for alle engasjementer uavhengig av om de har gått i mislighold eller ikke.

Sammenlignet med tapsmodellen under IAS 39 innebærer den nye tapsmodellen under IFRS 9 en betydelig endring i tilnærmingen bankene bruker til å beregne og bokføre nedskrivningene (Stefano, 2017). Prinsippbasert regnskapsregulering innebærer at regnskapsprodusentene beholder en stor grad av skjønn i modelleringen av forventede tap (Stefano, 2017). På den ene siden forventes det at tilliten i markedet og fra investorer vil kunne økes dersom tap identifiseres og håndteres raskere. Bankenes tapsføring kan bli mer disiplinerte og det kan bli større åpenhet rundt kvaliteten på utlånene (ESRB, 2017). Hvorvidt formålet om åpenhet oppfylles vil avhenge av hvordan regnskapsprodusentene anvender den valgfriheten som ligger i prinsippbasert regulering (Baksaas & Stenheim, 2015). At de ikke utnytter rapporteringsrommet som gis og opptrer opportunistisk. Regnskapsreglene inneholder fleksibilitet og det vil foreligge en risiko for at ledelsen ubevisst eller bevisst ikke er nøytrale i sine vurderinger (Kinserdal, 2015).

Som følge av at beregningen av forventede kredittap i den nye tapsmodellen bygger på estimat om en usikker fremtid vil dette kunne skape støy i regnskapsrapporteringen. Vi kan få opphav til målefeil og regnskapsprodusenter kan ha både insentiver og anledning til å gjøre regnskapene mer eller mindre informative enn det en nøytral rapportering ville ha ført til. Manipulering kan

undergrave tilliten til regnskapet som kilde til beslutningsnyttig informasjon. Komponenter til støy inngår i ny tapsmodellen og vil kunne føre til redusert regnskapskvalitet og mindre sammenlignbare regnskaper selv om det overordnede formålet til IASB i utviklingen av IFRS 9 var det motsatte.

Banknæringen som institusjon baseres på etikk og integritet, og det som skiller en bank fra en annen og som avgjør hvorvidt en kunde velger den ene fremfor den andre er blant annet basert på tillit (Villa, 2010). For banker er tillit et bærende element. En banks evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke kundens, investorens og markedets tillit til banken. Gjennom intervjuene med informantene fremkom det at samtlige var svært opptatt av bankens evne til å utøve godt bankhåndverk og viktigheten av at man stoler på at banken klassifiserer og priser sine engasjement basert på den underliggende kredittrisikoen, og sørger for at de ikke påtar seg mer risiko enn de har bæreevne for. *«Det går ikke an å bedømme risikoen ordentlig i engasjementene for utenforstående uten å stole på at banken har en god kredittavdeling slik at de klarer det. De risikoklassifiserer sine engasjement, og da får vi stole på at de gjør det ordentlig. Senere dersom det viser seg at bankene ikke klarer det og mislykkes (...) da vet man at man ikke kan stole på dem på samme måte» (Inf. 2).*

Det ble blant annet tydelig at oljenedturen som omtalt i kapittel 8.3.2 av oppgaven har medført at enkelte lokale banker har fått seg en knekk i tilliten fra disse investorene, og at det tar tid før bankene vil klare å opparbeide seg denne tilliten igjen fra både investorene og markedet. *«Du blir på en måte straffet i kapitalmarkedet når man har hatt tap historisk sett (...) Eksempelvis Sandnes Sparebank (...) måtte betale høyere rente på sine utlån i hovedsak av at de hadde en del tap noen år tilbake. Markedet er litt langsinte kan man gjerne si for de har ryddet opp mye og det er en helt grei bank nå men det henger fortsatt igjen og de må fortsatt betale litt mer for lånene sine enn en tilsvarende bank på tilsvarende størrelse» (Inf. 1).* Informant nummer 2 deler den samme erfaringen knyttet til Sandnes Sparebank som informant nummer 1. *«Banker som ikke skal ta risiko, men som har masse tap, gjør de det så er det ikke bra. En norsk sparebank skal ikke gjøre det. Så dersom de gjør det så ligger de dårlig til. Det lever videre blant investorer lengre også dersom de har hatt tap. Slik som for eksempel den lokale sparebanken Sandnes Sparebank som*

har hatt dårlige engasjement for lenge siden. De sliter fortsatt med tilliten blant investorer» (Inf. 2).

En av informantene uttrykker viktigheten av å gjøre egne vurderinger og ikke bare stole på forelagte regnskap «*Det vi er interessert i er å få vite flere detaljer som for eksempel når Sandnes Sparebank (...) og det som var uroen der de siste par årene er jo eiendomseksponeringen de har på Forus (...) Det som det er etterspørsel etter er at du får mer detaljert informasjon om balansen. Så får nesten investorene gjøre sin egen vurdering» (Inf. 3). I forbindelse med oljenedturen opplevde informantene at det var veldig få engasjement som lokale banker regnet med at det ville bli tap på. «*Da kom plutselig alle bankene med grafer hvor de viste eksponeringen sin mot oljesektoren. Plutselig var den så lav. Nesten ingen var direkte eksponert (...) Jeg følte gjerne at de forsøkte å skjule at de var eksponert indirekte til bedrifter som leverte inn til den sektoren og som også mister oppdrag og også mot masse personkunder som har jobb som er direkte eller indirekte knyttet mot oljesektoren. De var veldig defensive og fortsatte som om ingenting hadde hendt selv om det lå en veldig økt risiko innebakt der mener jeg i alle fall (...) Alle visste jo at risikoen var økt men du så det ikke så tydelig som du gjerne burde i tallene. Det var mitt inntrykk» (Inf. 1). Basert på at regnskapsprodusenter under den nye tapsmodellen må innregne en tapsavsetning knyttet til alle sine utlån basert på en forventning om makroøkonomisk utvikling om fremtiden, forventer jeg i utgangspunktet at problematikken knyttet til den gamle tapsmodellen som påpekt av informantene over vil reduseres, og at regnskapsinformasjonen vil gjenspeile den underliggende kredittrisikoen til bankers engasjement på en mer tidsriktig måte. «*Dersom banker med nye regler viser tapene eller gir et mer realistisk bilde av potensielle tap så tror og håper jeg at det vil være en forbedring» (Inf. 1).***

«Prinsippbasert regnskapsregulering kjennetegnes ved at regnskapsprodusenten i stor grad må bruke skjønn for å utlede den korrekte regnskapsmessige løsningen» (Baksaas & Stenheim, 2015). Regnskapsprodusentene må altså i større grad selv bruke profesjonelt skjønn for å komme frem til den korrekte regnskapsmessige løsningen. Man er avhengig av å gjøre egne verdiberegninger basert på estimater på fremtidige kontantstrømmer som er usikre og deriblant foreligger det en risiko for at ledelsen bevisst eller ubevisst ikke er nøytrale i sine vurderinger (Kinserdal, 2015).

Den nye tapsmodellen karakteriseres av regnskapsvalg som innebærer stor grad av skjønn eller estimatusikkerhet. Dermed vil vi kunne få opphav til ulik regnskapsmessig behandling for likeverdige forhold (Kinserdal, 2014). I forhold til estimering av forventede kredittap basert på ulike makroøkonomiske scenario uttrykker en av informantene at: *«Jeg er litt skeptisk til estimat i det hele tatt fordi det blir veldig mange antagelser du må ta (...) hva er det som kan skje med banken hvis det i verste fall skjer sånn og sånn. Det kan bli veldig hypotetisk. Jeg er mer glad i de konkrete tallene. Hva er det som skjer, og hvordan har det påvirket banken. For min del personlig så synes jeg ikke nødvendigvis slike scenario gir så mye verdi fordi det blir veldig hypotetisk og mange antagelser. Hvis ting skjer, så skjer det alltid noe man ikke hadde sett for seg allikevel» (Inf. 1).* Skepsisen til informanten er ikke ugrunnet, og Kinserdal (2015) viser til forskning som viser at vi er dårlige på å lage estimater og til å predikere om fremtiden, og dårlige til å lage verdivurderinger. Man kan dermed stille spørsmål til mange av verdiene i et regnskaps balanse om dens nytte og relevans for brukerne, og også verdier knyttet til estimerte forventede kredittap.

Som en av informantene sier i forbindelse med forventninger til informasjonen som vil fremkomme i bankers regnskaper knyttet til den nye tapsmodellen: *«Jeg tror ikke at det vil bli så stor endring med den nye modellen. Det har bankene sagt også for nå har du at det med generelle tapsavsetninger faller litt bort. Men da erstattes det med at de setter av forventet tap med en gang for alle lån. Og så etter hvert som tiden går så vil det gå ned. Eller det vil bli glattet på (...) Banken skaper et spørsmål om skjønn. Om skjønn og vilje til å ta tap, og at de utsetter å ta tap (...) Om det får et nytt navn så tror jeg det blir så mye spørsmål om skjønn uansett (...) regnskapet er svært skjønnsmessig, og særlig bankregnskap» (Inf. 3).*

Finanstilsynet (2017c, s. 37) viser til at flere av de store norske bankene venter ingen eller begrensede effekter av IFRS 9. Dette er også erfaringen til en av informantene gjennom møte med de største sparebankene før implementeringen av IFRS 9 ble pliktig. *«Vi hadde en speed-dating hvor vi snakket med de største sparebankene som SR-Bank, Sandnes Sparebank, Sparebanken Vest, Sparebanken Sør, Sparebanken Øst og Sparebanken Buskerud-Vestfold i desember 2017, og*

da spurte vi alle vi traff om de trodde at implementering og det med IFRS 9 ville påvirke dem. Da var det i forhold til om de kom til å få høyere tapsavsetninger i 2018 (...) Det lurte vi på som investorer og da var svaret nei, eller i tilfelle veldig små størrelser og ikke noe som ville slå noe eller ha noen betydning i markedet. Og jeg har ikke sett det heller. Det har ikke vært noen voldsomme effekter hvor en bank plutselig har veldig mye tap eller tapsutsatte engasjement som man ikke visste om (...) Noen hadde allerede regnet et tall og i forhold til størrelsen på banken så var det mer eller mindre småtteri i forhold til det vi trodde ville være en endring. Gitt at det nå er gode tider, og det ser ut som det skal gå mot en periode hvor ting er litt bedre. Men samtidig fikk jeg inntrykk av at alle hadde sett veldig grundig på det (...) Jeg får også inntrykk av at det er en viktig del av bankdriften å lage en god modell for tapsavsetninger. Det er en av kjernekompetansene til en bank (...)» (Inf. 1).

Morsund og Melbye (2017, s. 65) kommer også frem til en effekt for norske sparebankers tapsavsetninger som ikke er vesentlig basert på regnskapstall for 2016. Dette er også i tråd med det jeg har lest av kvantifiserte effekter fra utvalgte bankers årsregnskap for 2017 (se eks. Sandnes Sparebank, 2018; Sbanken, 2018; SpareBank 1 SR-Bank, 2018 og Nordea Finans Norge AS, 2018). Resultatene til de norske bankene skiller seg fra forventningene til banker som inngår i internasjonale undersøkelser. Bakgrunnen for dette antas å være at norske banker har lav kredittrisiko sammenliknet med andre europeiske banker (Finanstilsynet, 2017c, s. 37).

Makroøkonomiske scenario som element i estimeringen av forventede kredittap, og Finanstilsynet (2017c, s. 9) viser til at etter flere år med svak utvikling i norsk økonomi har veksten tatt seg opp det siste året, og at de forventer at veksten skal holde seg oppe i tiden fremover. På den andre siden understreker rapporten at det fortsatt er usikkerhet knyttet til om det er fortsatt behov for ytterligere restruktureringer i oljerelaterte foretak og at størrelsen på bankers tap på utlån vil påvirkes av dette forholdet. «Disse nye reglene i teorien høres veldig bra ut. Men fortsatt må man stole på bankene (...) Egentlig så vil de gjerne måtte ha en nedtur for å kunne merke det. I gode tider så kan alle få det til. Dersom oljeprisen skulle synke. Hvordan ville vestlandsbankene reagere da? Vil de ta unormalt høye andeler tapsutsatte for de tror at bedriften kommer i vanskeligheter? Det kommer til å bli en indikator på hvor godt man kjenner sine bedrifter» (Inf. 2).

Mer positive fremtidsutsikter vil påvirke størrelsen på bankenes tapsavsetninger i den nye tapsmodellen, og det vil på mange måter være hvordan regnskapene påvirkes fremover dersom det forekommer hendelser i økonomien som vil bli interessant å følge med på for investorens del og hvordan bankene da justerer sine tapsavsetninger. *«Det blir interessant å se på hvordan det eventuelt slår ut dersom man får en ny brexit-aktig ting. Vil det få helt veldig store utslag i tapsavsetningene eller hvordan klarer de å håndtere det?» (Inf. 1).*

Regnskapsprodusenten må i større grad gjøre egne verdiberegninger basert på estimater for å fastsette nivå på tapsavsetninger som følge av at den nye tapsmodellen er mer prinsippbasert. Bruk av skjønn for å fastsette estimat som baseres på usikkerhet om fremtiden kan være med å redusere den oppfattede regnskapskvaliteten blant regnskapets brukere, her investoren.

Flere norske banker⁶ har valgt å ta utgangspunkt i en IRB-metode som omtalt i kapittel 6.4.5 av oppgaven for å utvikle modeller for beregning av forventede kredittap (ECL). En av informantene uttrykker det som positivt at bankene selv utvikler egne modeller og ikke kun benytter seg av en standardmetode. *«Uansett, uavhengig av om det er bruk av skjønn eller ikke, så er det bedre enn det var tidligere. At du får lov å utøve skjønn, og at du får lov å fastsette stegene, og hvor de setter terskelen. Det gjør ikke så mye, det er greit. De som har konsesjon til å drive bank må man stole på. Det en bank kan, det er å bedømme risikoen til engasjementer. Det er fundamentalt. Det skal de kunne. Gjør de det på en riktig måte? Det tror jeg at de gjør (...) Jeg vil helst at de gjør så mye som mulig selv. At de ikke bare anvender standardmetoder på alt. (...) Jo mer man selv går inn og mener om noe eller engasjement jo bedre er det. Og så synes jeg at når det kommer et nytt system, så er det bedre at man er ærlige om at man ikke vet helt hvordan man skal gjøre det. Da er det viktig at de går inn og sier hva de gjør i stedet. Da har investoren anledning til å mene noe om det» (Inf. 2).*

⁶ Se for eksempel Sandnes Sparebank, 2018; SpareBank1 SR-Bank ASA, 2018; Sbanken, 2018 og DNB, 2018

Informant nummer 3 har erfaring knyttet til en av de lokale sparebankenes eksponering mot kredittrisiko gjennom bruk av IRB-metoden i forbindelse med beregning av kapitaldekning under oljenedturen. Erfaringen i den forbindelsen var at modellen ble brukt mekanisk og at ledelsen ikke i tilstrekkelig grad stilte spørsmål til hvorvidt tallet som modellen beregnet hang sammen med underliggende økonomiske realiteter og risikobilde. Dette skyldtes at sannsynligheten for mislighold var beregnet over en lang syklus, noe som gjorde at forventet tap ble betydelig lavere enn det som var reelt. *«Vi spurte nøye om PD - og så kom det frem etter hvert at det var over en lang syklus at de PD-ene var beregnet. Det er jo litt rart for når huset står i brann så hva er sannsynligheten for at det brenner ned, og så regner du over 100 år i stedet for når det brenner - når det brenner, så brenner det altså. Hva er sannsynligheten for noe annet?» (Inf. 3).* Informanten viser til at det er viktig å gjøre egne vurderinger og ikke bare stole på forelagte regnskapstall.

Som investor er det viktig å ha egne formeningene om hva som kan være den reelle risikoen banken står ovenfor for sine engasjement. En av informantene viser til at bankene har blitt flinkere til å vise *«hvilke type personkunder, og hvilke bedrifter, næringer og sektorer og geografiske de er eksponert mot. De viser også geografisk eksponering og jeg synes de har blitt ganske mye flinkere bare på å vise det for det er det som er interessant for oss fordi da kan du i alle fall til en viss grad på egen hånd gjøre deg opp en mening om hvilken risiko som ligger i den utlånsporteføljen» (Inf. 1).*

En av endringene som regnskapsprodusenter må gjøre i modelleringen av forventede kredittap dersom IRB-metoden brukes som utgangspunkt er at de må basere estimatet av sannsynligheten for mislighold til et PiT estimat som krever at tapsavsetningen skal ta utgangspunkt i kredittrisikoen som foreligger på et gitt rapporteringstidspunkt.

I IRB-metoden skal sannsynligheten for mislighold beregnes ut fra en hel økonomisk syklus, og da vil denne glattingen oppstå som informant 3 erfarte. Dermed kan det forventes at den

underliggende risikoen som ligger i bankenes utlån blir synligere for investoren under den nye tapsmodellen og at tapsavsetningene vil gjenspeile underliggende økonomiske realiteter på en bedre måte. «Dersom makrobildet er veldig dårlig så vil det være annerledes enn dersom du tror det bare er blå himmel og sol» (Inf. 3).

«Det skal jo skille seg fra tid til annen. Det skal ikke ligge på samme nivå hele tiden» (Inf. 2). Selve kompleksiteten i estimatet av fremtidig forventet tap vil øke som følge av at det skal inkludere makroøkonomiske scenarioer, og dermed vil presisjonen av estimatet være avhengig av ledelsens profesjonelle skjønn og kvaliteten på informasjonen som benyttes (Vangstein, 2016).

Gjennom godt bankhåndverk skal bankene sørge for at den totale risikoen i porteføljen ikke blir for høy og at de har tilstrekkelig kapital til å tåle forholdsmessig store uventede tap. At investorene har tillit til bankenes regnskapsrapportering om sine utlån og tilknyttede tap vil være avgjørende for å sikre at regnskapet oppfyller sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon. Dette er noe som kommer tydelig frem gjennom intervju med informantene som det empiriske datagrunnlaget i denne oppgaven bygger på.

8.5 Den nye tapsavsetningsmodellen under IFRS 9 og det konseptuelle rammeverket - den nye tapsmodellens påvirkning på regnskapets relevans og troverdighet sett fra investorens synspunkt

At investoren har tillit til regnskapet er nødvendig for at regnskapet skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon (Stenheim & Blakstad, 2012). Relevans og troverdig representasjon er de to grunnleggende kvalitetskravene som gjør at regnskapsinformasjon anses som beslutningsnyttig. Begge disse grunnleggende kvalitetskravene må oppfylles for at regnskapsinformasjonen skal anses for å være beslutningsnyttig i henhold til det konseptuelle rammeverket til IASB.

Hvorvidt investoren vil anse bankers presentasjon av utlån og tilknyttede tap som relevant under den nye tapsmodellen vil avhenge av hvorvidt de oppfatter at regnskapsinformasjonen er troverdig representert. Regnskapsinformasjon om bankers tap på utlån er viktig for informantene som denne oppgavens empiriske datagrunnlag baserer seg på. At banker har ulike nivå på tapsavsetninger vil kunne modifisere investorers investeringsbeslutninger. Derfor er det viktig at bankene presenterer og gjenspeiler den underliggende kredittrisikoen på deres utlån på en troverdig og forståelig måte for å sikre hensiktsmessig tilgang til finansiering. Mer åpenhet rundt bankenes engasjement og risikohåndtering vil kunne bidra til å øke tilliten til regnskapet.

IASB sitt formål med IFRS 9 og den nye tapsmodellen er at regnskapsrapporteringen av tap skal representeres på en mer forståelig og troverdig måte ved å gjenspeile underliggende økonomiske realiteter som er spesifikke for foretaket på en mer tidsriktig måte. Med andre ord, at regnskapet måler det som det påstår å representere (FASB, 1980, s. CON2-18). Tapsavsetninger vil ikke være troverdig fremstilt dersom det gis en feilaktig fremstilling av disse fra regnskapsprodusentens side gjennom målefeil eller at informasjon har blitt brukt på en måte som ikke er nøytral. At informasjonen er nøytralt fremstilt innebærer at metoden som er anvendt for å måle forventet kredittap ikke har utelatt vesentlig informasjon som er nødvendig for å sikre at underliggende økonomiske forhold representeres på en troverdig måte (FASB, 1980, s. CON2-21).

«Det som er vanlig - dersom banker har en eksponering som det er mye fokus på, så prøver bankene å gi så åpen informasjon som de kan om hvilke sektorer de er eksponert mot eksempelvis. Og så sier de hva som er deres vurdering av risiko, men det er åpenbart veldig subjektivt. Men de prøver å gi informasjon der. Men nøyaktig, at det kommer en ny regnskapsstandard, så tror jeg ikke at det vil ha noe å si altså. For det er så mye spørsmål om skjønn» (Inf. 3). Dersom den nye tapsmodellen under IFRS 9 bidrar til å representerer den underliggende kredittrisikoen knyttet til bankenes utlån og tilknyttede tap på en mer troverdig måte kan man si at investoren mottar mer relevant informasjon. «Dersom bankene gjennom nye regler viser tapene eller gir et mer realistisk bilde av potensielle tap så tror og håper jeg at det vil være en forbedring» (Inf. 1).

Den prinsippbaserte regnskapsreguleringen som den nye tapsmodellen er basert på innebærer at regnskapsprodusentene selv må utøve større grad av profesjonelt skjønn for å komme fremt til den korrekte regnskapsmessige løsningen. Dette innebærer at de må bruke skjønn i fastsettelsen av viktige parametere i modelleringen av forventede kredittap slik at disse representerer et forventningsrett og sannsynlighetsvektet estimat av ulike utfall. Ulike tolkninger og anvendelser av regnskapsregler kan føre til at regnskap mellom banker blir mindre sammenlignbare. For å motvirke dette, og for å opprettholde det overordnede formålet med at brukerne av regnskapet skal motta beslutningsnyttig informasjon stiller IFRS 9 større krav til noteopplysninger. Dette skal bidra til at regnskapsbrukerne mottar informasjon om regnskapsprodusentens anvendelse av skjønn og hvilke vurderinger som ligger bak de fastsatte nivåene for tapsavsetninger.

Økte krav til noteopplysninger skal bidra til at det blir større åpenhet rundt kvaliteten på bankens utlån, og søker å øke tilliten til bankene (Finanstilsynet, 2017c, s. 37). Men da må noteopplysningene fremstilles på en slik måte at regnskapsbrukeren får riktig inntrykk av hva som faktisk har skjedd. Videre bør regnskapsinformasjonen være mest mulig foretaksspesifikk for at opplysningene skal ha nytteverdi (Moen & Strandberg, 2018). «*Det er viktig at de viser sin egen performance. Det hadde jeg syntes var veldig bra. At man gjør det på en god måte*» (Inf. 2).

9 Avslutning

I denne delen av oppgaven søker jeg å konkludere på bakgrunn av forskningsspørsmålene fra de presenterte resultatene og betraktningene i foregående kapittel som fremkommer i tilknytning til hovedproblemstillingen. Dette vil gjøres gjennom først å presentere delkonklusjoner for hvert av forskningsspørsmålene. Videre vil en hovedkonklusjon redegjøres for som samler alle forskningsspørsmålene for å komme frem til et svar på problemstillingen: «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*». Avslutningsvis i kapittelet vil svakheter ved oppgaven redegjøres for samt forslag til videre forskning.

9.1 Delkonklusjoner

9.1.1 Hvor viktig er finansregnskapet som informasjonsgrunnlag for investorens investeringsbeslutninger?

«*Regnskap er veldig viktig når man gjør investeringer*» (Inf. 2) for den profesjonelle investoren, og det er det generelle inntrykket jeg sitter igjen med etter å ha gjennomført alle intervjuer som danner det empiriske datagrunnlaget i denne masteroppgaven. «*Det er det som er hovedinputen vår til investering, det er årsrapporten eller kvartalsrapporter*» (Inf. 1). Videre er investoren interessert i så foretaksspesifikk og detaljert informasjon om foretakets balansetall som mulig. «*Det som det egentlig er etterspørsel etter, er at du får mer detaljert informasjon om balansen. Så får nesten investorene gjøre sin egen vurdering*» (Inf. 3). På den andre siden er ikke mer informasjon en garanti for økt beslutningsnytte for investoren av den fremlagte informasjonen.

Regnskapsprodusenten kan ikke inkludere informasjon i regnskapet ukritisk men må gjennomføre en kost-nytte vurdering kombinert med en vesentlighetsvurdering for å avgjøre hvilken informasjon som er hensiktsmessig å inkludere. Regnskapsprodusenten må altså veie kostnaden av å fremskaffe informasjon opp mot den antatte nytteverdien av informasjonen til regnskapets primære brukere innenfor de krav som stilles av IFRS og det konseptuelle rammeverket.

Informasjon er vesentlig dersom utelatelser samlet eller hver for seg kan påvirke økonomiske beslutninger som tas av brukere på grunnlag av finansregnskapet. «Vi tar ikke alle regnskapstall for god fisk. Vi ser på hvilken sektorsammensetning de har, og vi følger med på hva de rapporterer om endrede tapsavsetninger. Men vi tar det med en klype salt» (Inf. 3). Inkludering av uvesentlig informasjon kan skape unødvendig støy og gjøre at regnskapet blir mindre forståelig for brukerne (Kvifte & Johnsen, 2015, s. 80). Dette vil også være i tråd med krav som stilles av IFRS om at regnskapsprodusenten skal gjøre en vesentlighetsvurdering av hvilken informasjon som skal inkluderes for å sikre at informasjonen er i overensstemmelse med kvalitetskravene som stilles av det konseptuelle rammeverket. Informantene som danner det empiriske datagrunnlaget for denne oppgaven er opptatt av at banken viser sin reelle risikoeksponering slik at de selv kan vurdere hvor flinke bankene er i sitt bankhåndverk. Hvor flinke bankene er i sitt bankhåndverk vil være avgjørende for hvorvidt investoren har tillit til banken og stoler på den regnskapsinformasjonen som fremlegges.

På den ene siden er regnskap et viktig informasjonsgrunnlag for informantene, men på den andre siden er de alle opptatt av at det er viktig at man gjør egne vurderinger av de forelagte regnskapstallene, hvor godt disse gjenspeiler underliggende økonomiske realiteter og hvilke implikasjoner fremlagt informasjon kan innebære. «En bør ha sunn skepsis til tallene» som Kinserdal (2014) påpeker. De må selv vurdere hvorvidt de anser regnskapsinformasjonen for å være relevant og om den er troverdig representert, og dette vil i stor grad bero på en subjektiv vurdering er mitt overordnede inntrykk etter å ha gjennomført intervjuene med informantene. Regnskapsregler er fleksible, og informasjonen som et foretak vil gi er betinget av regnskapsreglene fordi disse legger føringene for hvilken informasjon et foretak skal gi og hvilken form den skal ha (Gjesdal, 2007).

9.1.2 Hvilke erfaringer har investoren med norske bankers rapportering om tap på utlån etter «incurred loss»-modellen under IAS 39?

Bankene er avhengige av velfungerende kapitalmarkeder for å ha tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder. Investorene som denne analysen bygger på har alle en oppfatning om at tap var for små under oljenedturen, og at bankenes finansregnskap ikke reflekterte den underliggende kredittrisikoen til deres engasjement på en tidsriktig måte. «*Vi tar ikke alle regnskapstall for god fisk. Og det gjør ikke markedet heller*» (Inf. 3). Og derfor var erfaringene til investorene at det var forskjeller i nivå på kredittrisikoen til bankenes engasjement dersom man sammenlignet bankens regnskap mot det som markedet priset inn.

Regnskapsreglers/-standarders utforming vil i stor grad være styrende for hvilken informasjon regnskapsprodusenten inkluderer. «Incurred loss»-modellen tillot ikke at regnskapsprodusenten kunne innregne tap med mindre det forelå en objektiv tapshendelse. Bankene kunne ikke vurdere utviklingen i tapsrisikoen fremover. Vangstein (2016) argumenterer for at bankenes regnskap ikke nødvendigvis inneholdt feil, men at majoriteten av engasjementene sannsynligvis ikke hadde erfart en objektiv tapshendelse enda i henhold til IAS 39. Denne parallellen kan også trekkes til investorenes erfaring med bankenes tapsavsetningspraksis i forbindelse med oljenedturen.

På den andre siden kan man stille spørsmål til i hvilken grad regnskapsprodusentene utøvde fleksibiliteten som var bygget inn i IAS 39 i henhold til kommentar fra Financial Stability Forum (FSF) (2009). «*Jeg har inntrykk av at det var litt ulike metoder ute og gikk da i forbindelse med den gamle modellen, og da var det ikke alltid like enkelt å sammenligne bank mot bank (...) utviklingen i en konkret bank er vel så interessant for oss*» (Inf. 1). Samtidig må man som investor stole på at banken utfører godt bankhåndverk som sikrer at den totale risikoen i porteføljen til banken ikke blir for høy (Staavi, 2016). «*Man må stole mye på bankene (...) Du kan ha en stor risiko i disse bankene som du ikke ser i regnskapet*» (Inf. 2).

Banken ønsker ikke å ta tap fordi det kan føre til store konsekvenser for dem. Informantene viser alle spesielt til lokale sparebanker som Sparebank 1 SR-Bank og Sandnes Sparebank i forbindelse med oljenedturen hvor de anser at disse ikke tok tilstrekkelig høye nok tap basert på den underliggende kredittrisikoen til engasjementene sine og utsiktene og forholdene i økonomien som var rådende. Dette har ført til at disse bankene har fått seg en knekk i markedets og investorens tillit. Hvor blant annet Sandnes Sparebank har måttet betale høyere rente på sine utlån. Regnskapsprodusenter vil dermed ha insentiver til å ha lave tap, men jeg vil også påstå at bankene bør ha insentiver til å fremlegge så reelle estimat av tap som mulig for å sikre at tilliten blant investorene og markedet opprettholdes.

En banks evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke kundens, investorens og markedets tillit til banken. Banker som institusjon er basert på etikk og integritet, og hvorvidt en investor har tillit til banken vil kunne være avgjørende for hvorvidt denne vil ha tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder til gode priser som er konkurransedyktige og bærekraftige for banken. Videre vil investorens tillit til bankens avlagte regnskap være elementært for at regnskapet skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon i henhold til det konseptuelle rammeverket til IASB.

9.1.3 Hvilke forventninger har investoren til ny tapsmodell under IFRS 9?

I teorien forventes det at dersom tap identifiseres og håndteres raskere så kan det øke tilliten i markedet gjennom mer disiplin i bankenes tapsføring og større åpenhet rundt kvaliteten på utlånene (Stefano, 2017). Dermed vil investorene kunne motta mer beslutningsnyttig informasjon om norske bankers utlån og tilknyttede tap under den nye tapsmodellen under IFRS 9 sammenlignet med tapsmodellen under IAS 39. Hvorvidt informasjonen vil utgjøre en forskjell for investoren i sine investeringsbeslutninger vil avhenge av hvorvidt regnskapsprodusentens bruk av skjønn og estimater gjennomføres på en troverdig måte. Relevansen til regnskapsinformasjonen vil avhenge av hvorvidt investoren oppfatter den for å være troverdig representert.

Den nye tapsmodellen tillater innregning av tapsavsetninger basert på fremoverskuende vurderinger som anses for å være mer forenlig med det overordnede formålet til IASBs konseptuelle rammeverk om at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til investorer. At innregning av forventede kredittap inkluderer effekter av makroøkonomiske scenarioer øker kompleksiteten i estimatet i henhold til Vangstein (2016). I den nye tapsmodellen vil estimat av forventede kredittap inneha estimatusikkerhet, og presisjonen av estimatet vil avhenge av regnskapsprodusentens profesjonelle skjønn og kvaliteten på informasjonen som brukes (Vangstein, 2016).

Investorens syn på at banker skal anvende fremoverskuende informasjon, og om denne vil øke beslutningsnyttien av regnskapsinformasjonen som de mottar, vil derfor avhenge av hvor troverdig de anser regnskapsinformasjonen for å være basert på det skjønn regnskapsprodusenten har utøvd for å fastsette forventede kredittap og annen informasjon som inngår i modelleringen. Banker vil kunne ha insentiv om å ha lavest mulig andel tap sammenlignet med andre banker fordi det vil kunne påvirke prisen de må betale for å låne penger i markedet og omdømmerisikoen. Derfor, som Kinserdal (2014) skriver bør investoren ha en sunn skepsis til regnskapstall fordi regnskapsstørrelser kan være basert på forskjellige estimater og valg og ha ulikt skjønn selv når regnskapsprodusenten prøver å være objektive. Som en av informantene sier i forbindelse med tapsmodellens krav om inkludering av forskjellige utfall: *«For min del personlig så synes jeg ikke nødvendigvis slike scenario gir så mye verdi fordi det blir veldig hypotetisk og mange antagelser. Hvis ting skjer, så skjer det alltid noe man ikke hadde sett for seg allikevel (...)*» (Inf. 1).

Et viktig formål med den nye tapsmodellen er at bruk av fremoverskuende informasjon kan bidra til å redusere prosykliske effekter ved at tap identifiseres og innregnes raskere (Cohen & Edwards Jr., 2017). Bankene spiller en viktig rolle i å bidra til finansiell stabilitet som skal sørge for stabile kapitalmarkeder. Informantene stiller seg positive til at all informasjon som de kan få om bankers engasjement og andel tapsutsatte desto bedre er det. Men at man gjerne må vente til en nedgangskonjunktur kommer for å danne seg et bedre inntrykk av hvorvidt bankene vil håndtere den potensielle økte risikoen knyttet til sannsynligheten for mislighold til sine engasjement på en troverdig måte, som gjenspeiler underliggende økonomiske forhold.

Informantene er opptatt av at bankene gjenspeiler risikoen tilknyttet deres engasjement på en måte som stemmer med virkeligheten, og at det da spiller mindre rolle at tallene svinger. Videre uttrykker en av informantene at det er en naturlig følge av endrede økonomiske utsikter at nivå på tapsavsetninger svinger: *«Det skal jo skille seg fra tid til annen. Det skal ikke ligge på samme nivå hele tiden.» (Inf. 2)*. Hvorvidt den nye tapsmodellen vil medføre mer finansiell stabilitet vil avhenge av markedets og investorens reaksjon på nye regler og deres evne til å blant annet inkorporere endringer i relaterte tap på utlån i prisingen av bankers utstedte obligasjoner. Videre vil også bankene ha insentiv til å unngå at det blir for store svingninger i sine tapsavsetninger, fordi det vil ikke nødvendigvis oppfattes som positivt av investoren. Det vil spille inn på investorens oppfatning av bankens evne til å utøve godt bankhåndverk. *«Det blir en avveining der. At man skal følge reglene og vise informasjon, men man vil ikke at det fra kvartal til kvartal skal svinge mye heller. Det vil ikke investorene like» (Inf. 1)*.

Stor grad av skjønn, estimatusikkerhet og valgfrihet innenfor den nye tapsmodellen vil kunne bidra til at tilliten til bankers regnskaper reduseres og at brukerne oppfatter den forelagte regnskapsinformasjonen for å inneha redusert beslutningsnytte. Konsekvensen kan bli at de ikke stoler i tilstrekkelig grad på bankenes avlagte regnskapsinformasjon som grunnlag for å gjøre investeringsbeslutninger.

Regnskapsprodusentens valgfrihet skaper et spørsmål om hvor nøytrale rapporterte regnskapstall er og i hvor stor grad økonomiske realiteter gjenspeiles. I forbindelse med inntrykk av norske bankers forelagte informasjon knyttet til den nye tapsmodellen under IFRS 9, og om denne kan anses som god fra investorens side sier en av informantene: *«Det har jeg ikke lagt særlig merke til. Banken skaper et spørsmål om skjønn. Om skjønn og vilje til å ta tap, og at de utsetter å ta tap» (Inf. 3)*. At noteopplysningene struktureres på en forståelig måte vil kunne påvirke brukerens oppfattede relevans av regnskapet. Det er viktig at informasjonsvolumet er på et hensiktsmessig nivå slik at ikke sentral informasjon forsvinner i mengden for å sikre at regnskapets nytteverdi som beslutningsgrunnlag opprettholdes (Kvifte, 2013).

Informantene er forholdsvis delte i sine syn på hvorvidt de anser informasjonen som gis av bankene i forbindelse med årsregnskapet for 2017 for å gi god informasjon til dem. Informant 1 mener informasjonen er god, men at det på den andre siden er vanskelig å få helt tak på hva det helt konkret betyr for banken sin del. Min tolkning er at informanten mener at informasjonen ikke er foretaksspesifikk nok. Informant 2 mener at informasjonen er på et minimumsnivå, mens informant 3 mener at det er så stort spørsmål om skjønn fra banken sin side at det da stilles spørsmål til hvorvidt regnskapsinformasjonen er presentert på en troverdig måte som gjenspeiler underliggende økonomiske realiteter og risikobilde.

IFRS 9 har innført forbud mot å utarbeide sammenlignbar informasjon knyttet til nedskrivning på grunn av risikoen for etterpåklokskap og de praktiske problemene et tilbakeskuende perspektiv ville medført (KPMG, 2014, s. 118). Retroaktiv implementering sikrer i utgangspunktet at brukerne av finansregnskapet mottar beslutningsnyttig informasjon, og er den metoden som foretrekkes så langt det er mulig. To av informantene påpeker at de savner retroaktiv anvendelse fordi det å vurdere utviklingen i tapsavsetninger basert på historisk informasjon er et viktig element i deres investeringsvurderinger. Som følge av at den retroaktive anvendelsen ikke kan anvendes vil en konsekvens for investoren da være at det vil ta lenger tid før de vil være i stand til å få et godt bilde av hvor flinke bankene er i etterlevelsen av reglene som følger av den nye tapsmodellen under IFRS 9. På den andre siden tolker jeg det dithen at de ikke nødvendigvis oppfatter at beslutningsnyttigen av forelagte regnskapstall ikke er til stede. De vil motta flere detaljer om bankenes tapsavsetninger, og vil dermed også være i bedre stand til å foreta egne vurderinger av de fremlagte regnskapstallene. En konsekvens av retroaktiv anvendelse kunne vært at den oppfattede beslutningsnyttigen hadde blitt redusert som følge av at risikoen for etterpåklokskap hadde preget regnskapstallene.

Under ideelle forhold bør nivået på utlånsrenten til bankens kunder reflektere potensielle kredittap uavhengig av hvilken regnskapsstandard som er den gjeldende (ESRB, 2017, s. 37). Og dette er også en oppfatning som informantene deler. Som følge av økt konkurranse og økte krav knyttet til modellering av forventede kredittap og tidligere innregning så kan dette medføre at banker vil øke

utlånsrenten til enkelte engasjement. Bankene må differensiere utlånene sine slik at lån med antatt høy risiko prises høyere og må betale en høyere rente enn lån med lav risiko. Som følge av ny tapsmodell påpeker informant 2 at den underliggende risikoen kan bli mer synlig slik at prisen man betaler oppfattes som mer rettferdig. ESRB (2017, s. 37) viser blant annet til at den nye tapsmodellen vil kunne bidra til at prisingen av utlån vil kunne bli mer nøyaktig og effektiv. På bakgrunn av tøff konkurranse blant banker om utlån og press på marginene presiserer informant 1 at en eventuell økning av rentenivået for ulike typer utlån vil kunne ha store konsekvenser for en bank om tilgang til kunder og at banken må prise sin utlån vis a vis markedet og konkurrentene. Men som en av informantene sier: *«Bankene skal egentlig bare holde på med å gjøre en kredittvurdering og låne ut penger. Det er deres kjernekompetanse. De skal kunne klassifisere hvilken risiko det er knyttet til engasjement på en god måte» (Inf. 2).*

Gjennom intervjuene med informantene fremkom det at samtlige var svært opptatt av bankens evne til å utøve godt bankhåndverk og viktigheten av at man stoler på at banken klassifiserer og priser sine engasjement basert på den underliggende kredittrisikoen, og sørger for at de ikke påtar seg mer risiko enn de har bæreevne for.

Informantene har alle forskjellige synspunkt på bruk av estimer og skjønn i regnskapsrapportering. Mitt overordnede inntrykk er at informant 1 er skeptisk til utøvelse av skjønn, og liker bedre at det er to streker under svaret, men på tross av dette har informanten en forventning om at investoren vil få mer relevant informasjon gjennom den nye tapsmodellen. Informant 2 er den som er mest positiv til bruk av skjønn, og argumenterer sitt syn på at det er banken selv som kjenner egne forhold best, og at utarbeiding av egne modeller er mer positivt enn at de bruker standardmodeller mekanisk. Forutsatt at man kan stole på bankene og at de utøver godt bankhåndverk anser informant 2 at mer bruk av skjønn vil gi det beste bildet på underliggende økonomiske realiteter. Informant 3 er svært skeptisk til bruk av skjønn, og mener at det foreligger en svært høy risiko for at regnskapsprodusentene og bankene vil ha store incentiver for å skyve på tap og at det vil avhenge av viljen til å ta tap, og at bruk av skjønn vil svekke regnskapsinformasjonen som beslutningsgrunnlag.

At investorene har tillit til bankenes regnskapsrapportering om sine utlån og tilknyttede tap, vil være avgjørende for å sikre at regnskapet oppfyller sitt formål som kilde til gode investeringsbeslutninger og det konseptuelle rammeverkets overordnede formål om beslutningsnyttig informasjon. Gjennom godt bankhåndverk skal bankene sørge for at den totale risikoen i porteføljen ikke blir for høy og at de har tilstrekkelig kapital til å tåle forholdsmessig store uventede tap. «Dersom banker med nye regler viser tapene eller gir et mer realistisk bilde av potensielle tap så tror og håper jeg at det vil være en forbedring» (Inf. 1). Relevansen til regnskapsinformasjonen vil avhenge av hvorvidt investoren oppfatter den for å være troverdig representert. I så måte er det viktig at regnskapsprodusenten redegjør for de valg og skjønn som er brukt gjennom noteopplysningene, og både hvilken og hvordan pålitelig og understøttende informasjon er anvendt. På denne måten vil investoren være i stand til å gjøre en kvalifisert vurdering av bankens forelagte regnskapstall.

9.1.4 Harmoniserer den nye tapsmodellen bedre med IASBs utgangspunkt om at primærformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig informasjon til nåværende og potensielle investorer – den primære brukergruppen av finansregnskapet?

At investoren har tillit til regnskapet er nødvendig for at regnskapet skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon (Stenheim & Blakstad, 2012). I teorien forventes det at den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil bidra til å gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om bankers utlån og tilknyttede tap fordi det vil bli mer åpenhet rundt kvaliteten på utlånene til bankene. Dette kan være med å øke markedets tillit til bankene i nedgangsperioder ifølge Finanstilsynet (2017c, s. 37). På den andre siden bygger IFRS 9 på en mer prinsippbasert regnskapsregulering hvor regnskapsprodusenten må utøve større grad av skjønn og fastsettelse av estimater. Gjennom intervju med informantene har disse varierende synspunkt på hvorvidt dette vil føre til at de vil motta bedre informasjon sett fra deres ståsted.

Hvorvidt investoren vil anse bankers presentasjon av utlån og tilknyttede tap på en måte som er relevant under den nye tapsmodellen vil avhenge av hvorvidt de oppfatter at regnskapsinformasjonen er troverdig representert. Hvorvidt investoren oppfatter regnskapsinformasjonen som troverdig og relevant vil igjen avhenge av regnskapsprodusentens

bruk av skjønn og fastsettelse av estimat, og hvorvidt de presenterer sine valg i regnskapet på en måte som er i tråd med underliggende økonomiske forhold og reell risikoeksponering.

9.2 Konklusjon

9.2.1 Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?

Denne oppgavens tema er basert på nye prinsipper for nedskrivning gjennom den nye tapsmodellen under IFRS 9. De nye regnskapsreglene for tapsmodellen ble innført i Norge fra 1. januar 2018. Derfor er effektene av implementeringen ikke fullstendig observert i praksis enda. Standarden vil få konsekvenser for alle IFRS-rapporterende selskaper, men som følge av at norske bankers balanser generelt sett innehar en stor andel finansielle instrumenter, har det vært knyttet stor interesse og fokus blant interessenter om hvordan eventuelle virkninger på bankenes resultater og balanser vil bli (Stefano, 2017).

Tapsmodellen under IAS 39 ble innført for å forhindre at regnskapsprodusenter bygget opp skjulte reserver i regnskapene (Deloitte, u.å.). Under finanskrisen ble svakheter ved modellen synlige ved at informasjonen som bankene ga om tapsutsatte engasjement var lite relevant - de var for små og kom for sent. Blant brukerne av regnskapet ble tapsmodellen under IAS 39 kritisert for å ikke forespeile økonomiske realiteter på en troverdig måte. I litteraturen diskuteres det hvorvidt dette skyldtes selve regnskapsreglene som tapsmodellen under IAS 39 bygger på, eller om det skyldes manglende eller opportunistisk utnyttelse av fleksibiliteten som var bygget inn i modellen fra regnskapsprodusenten sin side. Vangstein (2016) argumenterer for at regnskapene til bankene ikke nødvendigvis var feil fordi majoriteten av bankenes engasjement mest sannsynlig ikke hadde objektive tapshendelser i tråd med IAS 39. På den andre siden viser Financial Stability Forum (FSF) (2009) til at «incurred loss»-modellen tillot betydelig bruk av regnskapsprodusentens skjønn for å sikre at kredittap ble reflektert på en måte som var i tråd med den underliggende kredittrisikoen til bankenes engasjement, men at bankene selv ikke i stor nok grad har utnyttet denne fleksibiliteten. ESRB (2017, s. 73) viser til forskning som gir bevis for at banker strategisk utnyttet regnskapsmessig skjønn og behandlet regnskapsreglene forskjellig under finanskrisen slik

at nedskrivningene generelt sett ble mindre i størrelse og mindre tidsriktige. Rapporten fra ESRB (2017) stiller i mindre grad spørsmål til regnskapsreglene som «incurred loss»-modellen bygger på, men i større grad spørsmål til revisorer og tilsynsmyndigheter som tillot opportunistisk anvendelse av regnskapsmessige valg. Revisor spiller en viktig rolle som allmennhetens tillitsperson ved revisjon av årsrapporter mv. for at kapitalmarkedene og andre regnskapsbrukere skal ha tillit til at foretaks finansielle rapportering er avlagt i henhold til gjeldende lover og regler, og gir en dekkende fremstilling av underliggende økonomiske realiteter (DnR, 2017, s. 1039). IASBs overordnede formål med utviklingen av internasjonale regnskapsstandarder er å sikre langsiktig stabilitet i den globale økonomien.

Det har blitt viet stor oppmerksomhet til den nye tapsmodellen under IFRS 9 omtalt som «expected credit loss»-modellen som følge av at regnskapsprodusenter nå er pliktige til å innregne forventede kredittap gjennom vurderinger av fremtidige forhold basert på estimat for alle engasjement uavhengig av om de har gått i mislighold eller ikke, og uten noen form for kvalifisert terskel som under den gamle standarden IAS 39. Vangstein (2016) argumenterer for at tapsavsetninger som er basert på forventede tap vil representere den underliggende kredittrisikoen på tidspunktet for rapportering, og gi mer relevant informasjon til brukerne av regnskapet. Stefano (2017) viser til forskning som forventer at den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil kunne føre til økt tillit i markedet gjennom mer disiplin i bankenes tapsføring og større åpenhet rundt kvaliteten på utlånene. Han argumenterer derfor for at IFRS 9 i praksis kan redusere prosykikalitet og bidra til å styrke finansiell stabilitet. På den andre siden er økt prosykikalitet og volatilitet i regnskapet en av kritikkene mot den nye tapsmodellen.

Som tidligere nevnt er det overordnede formålet til det konseptuelle rammeverket til IASB at finansregnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere, herunder potensielle og nåværende investorer. IASB ønsket at IFRS 9 skulle være mer prinsippbasert enn forgjengeren IAS 39 fordi denne regnskapsreguleringen sikrer regnskapsmessige løsninger som harmoniserer bedre med det konseptuelle rammeverket fordi de utledes fra regnskapets formål, brukergrupper og kvalitetskrav. Men hva tenker investorene selv om den nye tapsmodellen under IFRS 9? Hvilke forventninger har investorer til informasjon om bankers utlån som de vil motta

gjennom bankenes regnskapsrapportering som følge av den nye tapsmodellen? Hvilke erfaringer har de knyttet til den gamle tapsmodellen under IAS 39? Forventer de at informasjonen de vil motta om den nye tapsmodellen vil utgjøre en forskjell i deres tilknyttede investeringsbeslutninger? Formålet med denne masteroppgaven er å finne svar på hovedproblemstillingen: «*Vil den nye tapsmodellen under IFRS 9 gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån?*». På bakgrunn av delkonklusjonene på de underordnede forskningsspørsmålene som presentert i oppgavens kapittel 9.1 vil jeg nå trekke ut hovedkonklusjonene fra den empiriske delen av oppgaven for å svare på hovedproblemstillingen.

Blant mine viktigste funn, er det ett overordnet emne som skiller seg ut som det de profesjonelle investorene som utgjør oppgavens empiriske datagrunnlag er mest opptatt av. Det er knyttet til bankens evne til å utøve godt bankhåndverk. Bankens evne til å utøve godt bankhåndverk vil påvirke investorens oppfattede tillit til hvor godt bankene håndterer den underliggende kredittrisikoen i sine engasjement, og hvor troverdig bankene er i sin tilknyttede regnskapsrapportering. Det handler i stor grad om hvor troverdig investoren oppfatter at banken representerer den reelle kreditteksponeringen til sine utlån i forhold til underliggende økonomiske forhold. Under den nye tapsmodellen under IFRS 9 må banker innregne tapsavsetninger basert på forventninger om fremtiden, og det forventes dermed at informasjonen som gis til brukerne av regnskapet vil være mer relevant fordi tapsavsetningene i større grad vil representere den reelle underliggende kredittrisikoen. For banker er tillit et bærende element, og banker må håndtere både kredittrisiko og omdømmerisiko på en god måte for at deres finansregnskap skal kunne oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon.

En del av godt bankhåndverk er at bankene skal sikre en forsvarlig aggregert kreditrisikoeksponering blant sine utlån. Ved tap i bankene er egenkapitalen den første til å ta tap, og derfor må bankene sikre at de har tilstrekkelig egenkapital til å dekke forholdsmessig store uventede tap (Finanstilsynet, 2017b). Informantene i denne oppgaven er alle porteføljeforvaltere av rentefond, og disse investorene investerer typisk i bankers utstedte obligasjoner. For banker er utstedelse av obligasjoner en av de viktigste kildene til bankfinansiering av sine utlån. En av de

viktigste risikoene investorer treffer ved investering i obligasjoner er den tilknyttede kredittkvaliteten, hvor kredittkvalitet handler om hvor sannsynlig det er at utstederen klarer å tilbakebetale det de skylder (Morningstar, 2013). På lik linje med at bankene må håndtere den underliggende kredittrisikoen til sine engasjement på en god måte, er det på tilsvarende måte viktig for investorene å påse at de gjør gode investeringsbeslutninger, og ikke påtar seg større kredittrisiko indirekte som de ikke har bæreevne for slik at de sikrer at de har stabile kontantstrømmer. At investoren har tillit til banken og stoler på at de utøver godt bankhåndverk er derfor et viktig element som banken må ta hensyn til for å sikre at de har tilgang til hensiktsmessige finansieringskilder.

Regnskapet fremkommer blant informantene som en viktig informasjonskilde med modifikasjoner. Informantene ønsker gjerne å motta så mye informasjon om bankenes balanser som mulig, og derav er det positivt at IFRS 9 under den nye tapsmodellen stiller mer omfattende krav til noteopplysninger men disse bør være så foretaksspesifikke som mulig fordi det er den enkelte bankens underliggende økonomiske realiteter investoren er interessert i. Videre er det viktig at noteopplysningene struktureres på en forståelig måte, og at informasjonsvolumet er på et hensiktsmessig nivå slik at ikke sentral informasjon forsvinner i mengden for å sikre at regnskapets nytteverdi som beslutningsgrunnlag opprettholdes (Kvifte, 2013). For informantene er det viktig å gjøre egne vurderinger og ikke bare stole på forelagte regnskap ukritisk. Regnskapsregler vil i stor grad styre den informasjonen som fremlegges, men den vil også påvirkes av regnskapsprodusentens bruk av skjønn og potensielle insentiver. Som investor er det derfor viktig å ha egne formeninger om hva som kan være den reelle risikoen banken står ovenfor for sine engasjement basert på underliggende økonomiske forhold og eventuelle implikasjoner for banken.

At brukerne av regnskapet har tillit til regnskapet er nødvendig for å sikre at det kan oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon (Stenheim & Blakstad, 2012). Gjennom den empiriske datainnsamlingen ble det særlig tydelig at enkelte lokale banker fikk seg en knekk i investorens tillit til bankens evne til å utøve godt bankhåndverk og deres presentasjon av utlån og tilknyttede tap i forbindelse med oljedturen. Hvorvidt investoren stoler på at banken utøver godt bankhåndverk vil kunne spille inn på bankens tilgang til hensiktsmessig finansiering til

konkurransedyktige priser. Informantene viser til at dersom en bank historisk sett har hatt store tap, kan prisingen i obligasjonsmarkedet påvirkes i lengre tid gjennom at banken får dårligere betingelser. Bankene vil kunne ha insentiver til å unngå at det blir for store svingninger i sine tapsavsetninger, fordi det vil ikke nødvendigvis oppfattes som positivt fra investoren om bankens evne til å utøve godt bankhåndverk. På den andre siden vil gjerne mer åpen og ærlig informasjon om bankers presentasjon av utlån og tilknyttede tap føre til økt tillit fra investorene. Det er naturlig at underliggende økonomiske forhold vil forandre seg fra tid til annen, og at bankers tap på utlån gjerne vil skille seg fra tid til annen. Det empiriske datagrunnlaget peker i retning av at hvordan markedet og investorene klarer å tilpasse seg endringer i tapsnivå med nye regler i den underliggende prisingen kan være et element som vil kunne spille inn på finansiell stabilitet.

Dersom en bank utøver bankhåndverk på en god måte så skal de kunne prise sine utlån og klassifisere hvilken risiko som er tilknyttet engasjementene deres på en god måte uavhengig av hvilke regnskapsregler som ligger til grunn. Et annet funn er at dersom bankene som følge av den nye tapsmodellen klarer å prise opp mer risikable engasjement på en bedre måte så vil det kunne være positivt for investorer fordi det medfører en høyere kontantstrøm inn til banken og en økt sikkerhet fra investoren sin side. Men dette vil avhenge av hvor effektivt banken priser sine utlån vis a vis markedet og konkurrentene.

Som regnskapsprodusent er man avhengig av å gjøre egne verdiberegninger basert på estimer om fremtidige kontantstrømmer (Kinserdal, 2015), og dette kreves i større grad i den nye tapsmodellen under IFRS 9 enn den gamle tapsmodellen under IAS 39. Det foreligger blant annet en risiko for at ledelsen ubevisst eller bevisst ikke er nøytrale i sine vurderinger (Kinserdal, 2015). Videre viser Kinserdal (2015) til forskning som viser at vi er dårlige på å lage estimer, dårlige til å predikere, og dårlige til å lage verdivurderinger og dette kan påvirke verdiene i regnskapets balanse. Dermed kan det stilles spørsmål til hvorvidt informasjon som den nye tapsmodellen vil gi vil være relevant og troverdig representert dersom størrelsene er upålitelige? Relevansen til regnskapsinformasjonen vil avhenge av hvorvidt investoren oppfatter den for å være troverdig representert, og hvorvidt dette er tilfellet vil kunne tolkes svært forskjellig fra investor til investor fremkommer i det empiriske datagrunnlaget. At regnskapsprodusenten selv må anvende stor grad

av skjønn og estimere forventede kredittap basert på en usikker fremtid innenfor den nye tapsmodellen, vil kunne bidra til at tilliten til bankers regnskaper reduseres, og at investorene oppfatter den forelagte regnskapsinformasjonen for å inneha redusert beslutningsnytte.

Regnskapsprodusentens valgfrihet under den nye tapsmodellen under IFRS 9 kan skape spørsmål om hvor troverdig norske bankers rapportering av tap på utlån er, og i hvor stor grad økonomiske realiteter gjenspeiles. Regnskapsprodusentens anvendelse av profesjonelt skjønn og fastsettelse av estimat i den nye tapsmodellen er noe som opptar informantene i oppgaven i stor grad. Dette henger også direkte sammen med det oppfattede inntrykket investoren har til bankens evne til å utøve godt bankhåndverk og hvor troverdig regnskapsinformasjonen som rapporteres er representert. Konsekvensen kan bli at investorene ikke stoler på bankenes forelagte regnskapsinformasjon i tilstrekkelig grad som grunnlag for å gjøre investeringsbeslutninger. Tillit til bankens forelagte regnskapsinformasjon og utøvelse av godt bankhåndverk er noe informantene i oppgaven også har stilt spørsmål til under den gamle tapsmodellen under IAS 39.

Det empiriske datagrunnlaget gir ingen entydige svar på hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren. Det er på mange måter for tidlig å si, men investorene har allikevel forventninger og synspunkter. Som følge av at IFRS 9 ikke tillater retroaktiv implementering vil det nødvendigvis kunne ta lenger tid før investorene kan danne seg et inntrykk om hvor flinke bankene er i etterlevelsen av reglene som følger av den nye tapsmodellen. En annen ting som noen investorer påpekte var at man kanskje må vente til en nedgangskonjunktur kommer for å kunne vurdere hvorvidt bankenes regnskap som følge av den nye tapsmodellen vil gi mer relevant informasjon, altså bedre informasjon om den underliggende reelle kredittrisikoen knyttet til deres utlån. Dette følger av at det er en vesentlig økning i kredittrisikoen som er avgjørende for hvorvidt et engasjement innregnes med kredittap over 12-måneder eller hele levetiden. For investoren vil det blant annet være interessant å følge med på bankens presentasjon av andel tap i de ulike stegene for å vurdere hvor flinke de er i sitt bankhåndverk. På denne måten vil investoren blant annet få innsyn i hvorvidt bankene har påtatt seg kredittrisiko som er i samsvar med den risikoen som er forsvarlig for den konkrete banken.

Det empiriske datagrunnlaget viser gjennomgående til at det er bankens evne til å utøve godt bankhåndverk og hvorvidt investoren stoler på at banken klassifiserer og priser sine engasjement basert på den reelle underliggende kredittrisikoen slik at de ikke påtar seg høyere risiko enn de har bæreevne for, og hvorvidt de rapporterer den reelle risikoeksponeringen tilknyttet sine utlån som vil påvirke hvorvidt investoren gjennom den nye tapsmodellen vil motta mer beslutningsnyttig informasjon.

Dersom bankene lykkes med nye regler og gir et mer realistisk bilde av potensielle tap så kan den nye tapsmodellen gi mer beslutningsnyttig informasjon til investoren fordi den oppfattede relevansen vil være styrket gjennom mer troverdig representasjon av virkeligheten. På den andre siden vil regnskapet som følge av at regnskapsprodusentene selv må utøve større grad av skjønn og bruk av estimerer kunne føre til redusert beslutningsnytte. Hvorvidt regnskapet anses av investoren som å være troverdig representert, og utgjør en forskjell i deres investeringsbeslutninger vil på mange måter være en subjektiv vurdering er mitt overordnede inntrykk etter å ha gjennomført dybdeintervjuene med profesjonelle investorer som denne oppgaven baserer seg på. Det vil blant annet avhenge av hvordan investoren stiller seg til regnskapsprodusentens anvendelse av profesjonelt skjønn og estimerer.

Dersom investorene anser det som positivt at regnskapsprodusentene anvender større grad av profesjonelt skjønn og estimerer kan det føre til at regnskapet anses for å være mer beslutningsnyttig. Banken kjenner egne forhold best, og at IFRS 9 ikke stiller krav til bruk av en standardmodell for beregning av forventede kredittap kan være mer positivt enn bruk av standardmetoder mekanisk. På den andre siden vil fravær av spesifikke krav til modellanvendelse kunne føre til at banker anvender de samme reglene forskjellig, og til mindre sammenlignbare regnskaper. Dersom investorene er negative til regnskapsprodusentens anvendelse av profesjonelt skjønn og estimerer kan det føre til redusert beslutningsnytte på bakgrunn av at man anser regnskapsinformasjon for å ikke være nøytralt gjengitt, noe som innebærer at bankene som følge av insentiver om å vise lavest mulig tap har lav vilje til å ta tap og skyver på tap slik at

regnskapsinformasjonen fremstilles på en bestemt måte for brukerne. Investorens tillit til banken og oppfattede beslutningsnytte av forelagte regnskapstall vil også være preget av den individuelle investorens og markedets erfaring med bankens regnskapstall historisk sett. At investorene har tillit til at bankenes regnskapsrapportering om sine utlån og tilknyttede tap er presentert på en nøytral måte vil være avgjørende for å sikre at regnskapet oppfyller sitt formål som kilde til mer beslutningsnyttig informasjon.

Det empiriske datagrunnlaget gir ikke entydige svar på hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån. Hvorvidt investoren vil anse bankens utlån og tilknyttede tap for å ha relevans og være troverdig representert som vil utgjøre en forskjell i deres investeringsbeslutninger, vil på mange måter være en subjektiv vurdering.

9.3 Svakheter ved oppgaven og mulige feilkilder

En svakhet ved denne oppgaven er at datamaterialet som danner grunnlaget for oppgavens empiriske del baserer seg på et lite antall informanter. Bakgrunnen for det begrensede antallet informanter følger av at temaet for oppgaven var snevrere enn først antatt, og at det viste seg å være aktuelt for en mindre del investorer som jeg hadde tilgang til i feltet i utgangspunktet. Dermed ble det nødvendig å rekruttere informanter som hadde lignende karakteristikk. Det er dybdeintervju av tre profesjonelle investorer som alle jobber lokalt i Rogaland som porteføljeforvaltere av ulike rentefond som utgjør det empiriske datagrunnlaget. Informantene er valgt ut strategisk for å sikre at informantene hadde et forhold til temaet. Formålet med et dybdeintervju er ikke å generalisere, men å få ny informasjon fra et begrenset antall informanter. Dalland (2008, s. 149) skriver at dybdeintervju innebærer at man ønsker å gå i dybden, og da innebærer det at antall informanter ikke kan være for omfattende. Videre skriver han at gode samtaler med to eller tre intervjupersoner kan gi mye stoff til en oppgave. Det opplevde jeg at informantene ga, men jeg har ikke kontroll på hvilken informasjon flere informanter ville gitt, og hva det eventuelle bidraget til oppgaven kunne blitt.

Jeg har ikke praktisk erfaring i å jobbe som revisor eller i arbeid med internasjonale regnskapsstandarder om finansielle instrumenter, og dermed mangler jeg praktisk erfaring som kunne styrket innsikt i anvendelsen og mulig effekt av den nye tapsmodellen for profesjonelle investorer i denne oppgaven.

Analysen er basert på tolkning av det empiriske datagrunnlaget i lys av det teoretiske rammeverket presentert i oppgavens kapittel 2 til 6. Ingen andre har samme personlighet og erfaringsbakgrunn som meg og dermed vil det være vanskelig for andre forskere å duplisere mitt arbeid. Videre er undersøkelsen foretatt på et tidspunkt hvor IFRS 9 nettopp har blitt implementert. Derfor vil resultatene i stor grad preges av informasjonen som foreligger på dags dato. Jeg har inntrykk av at investorene generelt sett er usikre på hva de reelle effektene av IFRS 9 og den nye tapsmodellen vil bli på bankers resultat og balanse, og hvorvidt denne vil bidra til at de mottar mer beslutningsnyttig informasjon. Videre foreligger forholdsvis lite teori om IFRS 9 på norsk, og derfor kan det foreligge en feilkilde i oversettelser fra engelsk litteratur.

Når man gjennomfører et intervju så foreligger det en mulig feilkilde i selve kommunikasjonsprosessen (Dalland, 2008, s. 96). Man kan stille spørsmål til både hvorvidt et svar har blitt riktig oppfattet, og om et spørsmål har blitt riktig oppfattet. For investoren sin side kan svar på spørsmål oppfattes som sensitive, og de vil dermed gjerne være mer tilbakeholdne i sine svar. På den andre siden er dette søkt motvirket ved at anonymisering av informantene er gjennomført.

9.4 Forslag til videre forskning

Det empiriske datagrunnlaget for denne masteroppgaven er basert på dybdeintervju med et lite antall investorer som alle arbeider som porteføljeforvaltere av ulike rentefond. Oppgaven har søkt å finne svar på om den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til profesjonelle investorer om norske bankers utlån. Det empiriske datagrunnlaget gir ikke entydige svar.

En annen forskningsmetode som kunne blitt benyttet er kvantitative spørreundersøkelser med et større antall profesjonelle investorer for å i større grad kartlegge et mønster i forventningene til den nye tapsmodellen og den forventede beslutningsnytteten knyttet til norske bankers utlån. Det kunne også vært interessant å gjennomført en kvalitativ studie gjennom dybdeintervju med bankanalytikere. Min forventning er at disse i større grad har formeninger og forventninger til flere av detaljene tilknyttet den nye tapsmodellen, og ville således bidratt med interessante synspunkt.

IFRS 9 og den nye tapsmodellen får også påvirkning på revisors tilknyttede revisjon av bankers regnskaper. En annen innfallsvinkel kunne vært å se på hvilke elementer innenfor IFRS 9 og den nye tapsmodellen revisor bør ha særlig fokus på gjennom sin revisjon. Hvordan spiller IFRS 9 inn på den overordnede revisjonsrisikoen? Denne oppgaven har hatt fokus på den nye tapsmodellen. Det ville også vært interessant å sett på de andre områdene som er endret med IFRS 9 og hvordan disse påvirker brukere av regnskapet. En annen innfallsvinkel kunne vært å studert effektene av IFRS 9 opp mot regulatoriske og tilsynsmyndigheter, og om etter at IFRS 9 har vært den gjeldende standarden over en gitt tid gjennom konjunkturrendringer se på hvorvidt den har bidratt til økt tillit fra markedet og finansiell stabilitet.

Litteraturliste

- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. *Praktisk økonomi & finans*, 31(1), 80-94. Hentet fra https://www.idunn.no/pof/2015/01/prinsippbaserte_versusregelbaserte_regnskapsstandarder
- Bao, E., Buitrago, M., Chen, J., Pan, Y., Wang, Y., Zhang, J., & Zhao, J. (2015). IFRS 9 Impairment Regulations: Implementation Challenges and Potential Solutions. Hentet fra <https://www.moodysanalytics.com/-/media/article/2016/2016-12-01-ifrs9-impairment-regulations-implementation-challenges-potential-solutions.pdf>
- Barstad, S. (2015, 25. juni). Sjeføkonom: - Vi er midt i oljenedturen. Det tar lang tid før den er over. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/O0ob/Sjefokonom---Vi-er-midt-i-oljenedturen-Det-tar-lang-tid-for-den-er-over>
- Barth, M. E., Landsman, W.R., & Lang, M.H. (2008). International Accounting Standards and Accounting Quality. *Journal of Accounting Research*, 46(3). Hentet fra <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1475-679X.2008.00287.x>. doi: 10.1111/j.1475-679X.2008.00287.x
- BIS. (2015). *Guidance on credit risk and accounting for expected credit losses*. Hentet fra <https://www.bis.org/bcbs/publ/d350.pdf>
- Bjørnstadjordet, A., Jensen, R., Kamp, B., Schwencke, H.R. & Skisland, B. (2013). *Finansielle instrumenter. Regnskapsmessig behandling innenfor GRS, IFRS og IFRS for SMEs*. Oslo, Norge: DnR Kompetanse AS.
- Cañamero, M. C., McDonald, M., & Uenal, Y. (2016). IFRS 9 Survey Results. Hentet fra <https://www.moodysanalytics.com/risk-perspectives-magazine/risk-finance-accounting-converge/spotlight-ifrs-9/ifrs-9-survey-results>
- Cohen, B. H., & Edwards Jr., G.A. (2017). The new era of expected credit loss provisioning. Hentet fra https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1703f.pdf
- Dalland, O. (2008). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Deloitte. (u.å). Ny tapsmodell i IFRS 9. Hva nå? Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifrs-9.html>
- Deloitte. (2016). Global IFRS Banking Survey - Sixth edition. No time like the present. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/financial-services/articles/global-ifrs-banking-survey.html>
- Den norske Revisorforeningen (DnR). (2017). *Revisors håndbok*. Bergen: Fagbokforlaget.
- DNB. (2018). Årsrapport 2017. Hentet fra <https://www.ir.dnb.no/sites/default/files/results/DNB->

konsernet%20%C3%A5rsrapport%202017.pdf.pdf

- European Systemic Risk Board (ESRB). (2017). Financial stability implications of IFRS 9. Hentet fra https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/20170717_fin_stab_imp_IFRS_9.en.pdf
- European Banking Authority (EBA). (2016a). Report on results from EBA impact assesment of IFRS 9. Hentet fra <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1360107/EBA+Report+on+impact+assess+ment+of+IFRS9>
- European Banking Authority (EBA). (2016b). Final Report. Guidelines on the application of the definition of default under Article 178 of Regulation (EU) No 575/2013. Hentet fra <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1597103/Final+Report+on+Guidelines+on+default+definition+%28EBA-GL-2016-07%29.pdf/004d3356-a9dc-49d1-aab1-3591f4d42cbb>
- European Banking Authority (EBA). (2017). EBA report on results from the second EBA impact assessment of IFRS 9. Hentet fra <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1720738/EBA+Report+on+results+from+the+2nd+EBA+IFRS9+IA.pdf>
- EY. (2012). *IFRS 9 Impairment of financial assets — a step closer to completion*. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRS_Developments_Issue_26/\\$FILE/IFRS%20Developments%20Issue%2026.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRS_Developments_Issue_26/$FILE/IFRS%20Developments%20Issue%2026.pdf)
- EY. (2014a). Impairment of financial instruments under IFRS 9. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/\\$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/$FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf)
- EY. (2016a). *International GAAP 2016. Generally Accepted Accounting Practice under International Financial Reporting Standards*. (Vol. 3): West Sussex, John Wiley & Sons Ltd.
- EY. (2016b). EY IFRS 9 impairment banking survey. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-september-2016/\\$FILE/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-september-2016.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-september-2016/$FILE/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-september-2016.pdf)
- EY. (2017). EY IFRS 9 Impairment Banking Survey. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-new/\\$FILE/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey-new/$FILE/ey-ifrs-9-impairment-banking-survey.pdf)
- EØS-loven. (1992). *Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven)*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-11-27-109>.
- Financial Accounting Standards Board (FASB). (1980). Statement of Financial Accounting

- Concepts No. 2. Qualitative Characteristics of Accounting Information. Hentet fra http://fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1218220132599&acceptedDisclaimer=true
- Financial Stability Forum (FSF). (2009). Report of the Financial Stability Forum on Addressing Procyclicality in the Financial System. Hentet fra http://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_0904a.pdf
- Finanskomiteen. (2009). *4. Plikt til å anvende IFRS i årsregnskapet for utstedere av offentlig omsatte verdipapirer notert på regulert marked i EØS med Norge som hjemstat som ikke har konsernregnskapsplikt.* (Ot.prp.nr.72 (2008-2009)). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2008-2009/inno-200809-107/4/>.
- Finanskomiteen. (2013). *Innstilling fra finanskomiteen om Finansmarknadsmeldinga 2012.* ((Innst. 423 S (2012–2013), jf. Meld. St. 30 (2012–2013))). Hentet fra <https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjonar/Publikasjoner/Referat/Stortinget/2012-2013/130613/25/>.
- Finanstilsynet. (2016a). IFRS 9 EU-godkjent. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2016/ifrs-9-eu-godkjent/>
- Finanstilsynet. (2016b). Om Finanstilsynet. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>
- Finanstilsynet. (2017a). *Finanstilsynets kontroll med finansiell rapportering i 2017.* (12/2017). Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/a84ffc2db86f4429ac0843f9bc9883e8/finanstilsynets-kontroll-med-finansiell-rapportering-i-2017>
- Finanstilsynet. (2017b). Det norske finansielle systemet. En oversikt. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/b61eb85db69a4a5aaf298f57cea0972b/det-norske-finansielle-systemet_2017.pdf?v=08/02/2017130908&ft=.pdf
- Finanstilsynet. (2017c). Finansiell stabilitet. Sårbarhet og risiko. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/f3a45cb94d334c4cb619cc549952d553/fs_rapport_2017.pdf?v=11/02/2017091701&ft=.pdf
- Finanstilsynet. (2017d). *IFRS 9 Overgangsregler for tapsnedskrivninger for kapitaldekningsformål.* Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/9a0bc7fbf93747579aaa63f6a0901c41/horing-snotat---ifrs-9-overgangsregler-for-tapsnedskrivninger-for-kapitaldekningsformal-pdf.pdf>
- Folkestad, S. (2014, 19. september). Frykt for nedgangstider i Rogaland. *forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/olje-og-gass-naeringsliv/2014/09/frykt-nedgangstider-i-rogaland>
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Gjesdal, F. (2007). Regnskapsanalyse: Omgruppering av regnskapet for eierkontroll og verdsettelse. *Praktisk økonomi & finans*, 23(02), 3-17. Hentet fra https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/pof/2007/02/regnskapsanalyse_omgruppering_av_regnskapet_for_eierkontroll_og_verdsettels
- GPPC. (2016). The implementation of IFRS 9 impairment requirements by banks. Hentet fra [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Implementation_of_IFRS_9_impairment_requirements_by_systemically_important_banks/\\$File/BCM-FIImpair-GPPC-June2016%20int.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Implementation_of_IFRS_9_impairment_requirements_by_systemically_important_banks/$File/BCM-FIImpair-GPPC-June2016%20int.pdf)
- Gravir, G. S., & Svae, T. (2014). Finanstilsynet - erfaringer og forventninger til de børsnoterte selskapers finansielle rapportering. *Praktisk økonomi & finans*, 30(4), 308-318. Hentet fra https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/pof/2014/04/finanstilsynet_erfaringer_og_forventninger_til_de_boersnot
- Høyby, F., & Tornes, M.B. (2017). *IFRS 9 og tapsavsetninger i norske banker. En kartlegging av ny tapsmodell for utlån* (Masteroppgave revisjon og regnskap, Universitetet i Agder). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2454763>
- IASB. (2005). IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=19280&sidebarOption=UnaccompaniedIfrs>
- IASB. (2010a). The Conceptual Framework for Financial Reporting. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=19274&sidebarOption=UnaccompaniedConceptual>
- IASB. (2010b). IASB documents published to accompany The Conceptual Framework for Reporting. Hentet fra https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3830200/mod_resource/content/0/Conceptual%20framework_2015_part_b.pdf
- IASB. (2014a). IFRS 9 Financial Instruments. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=19282&sidebarOption=UnaccompaniedIfrs>
- IASB. (2014b). Basis for Conclusions. IFRS 9 Financial Instruments. Hentet fra http://parkerfitzgerald.com/wp-content/uploads/2014/07/IFRS9_July-2014_Basis-for-Conclusions.pdf
- IFRS Foundation. (u.å). Who we are. Hentet fra <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/>
- IFRS Foundation. (2014a). IFRS 9 Financial Instruments. Hentet fra <https://www.ifrs.org/-/media/project/financial-instruments/project-summaries/ifrs-9-project-summary-july-2014.pdf>
- IFRS Foundation. (2014b). IFRS 9: A Complete Package for Investors. Hentet fra <https://www.ifrs.org/-/media/feature/resources-for/investors/investor-perspectives/investor-perspective-jul-2014.pdf>

- IFRS Foundation. (2016). IFRS 9: Forward-looking information and multiple scenarios. Hentet fra <https://www.ifrs.org/webcast/?webcastid=1111715>
- IFRS Foundation. (2017a). IFRS 9: Loan loss accounting and financial stability. Hentet fra https://www.youtube.com/watch?v=w7V_96vVNx0
- IFRS Foundation (2017b). Making Materiality Judgements. Practice Statement 2. Hentet fra <https://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-materiality-practice-statement/mps-project-summary-and-practice-statement.pdf>
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P.A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kapitalkravsforskriften. (2006). *Forskrift om kapitalkrav for banker, kredittforetak, finansieringsforetak, holdingforetak i finanskonsern, verdipapirforetak og forvaltningsselskaper for verdipapirfond mv. 14. desember 2006*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-14-1506>.
- Kinserdal, F. (2006). *Accounting for and valuation of pensions in Norway* (PhD in Accounting and Finance, NHH). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/162367>
- Kinserdal, F. (2014). Hvordan manipulere med regnskapet. *MAGMA*, 1, 18-25. Hentet fra <https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>
- Kinserdal, F. (2015). Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet? *MAGMA*, 1, 22-31. Hentet fra <https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet>
- KPMG. (2014). First impressions: IFRS 9 Financial Instruments. Hentet fra <https://home.kpmg.com/cn/en/home/insights/2014/09/first-impressions-ifrs9-o-201409.html>
- Kragh-Sørensen, K., & Solheim, H. (2014). *Hva taper bankene penger på under kriser?* Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/ee6ff414d4e7424881c5e74d88171ac8/staff_memo_3_14_nor.pdf?v=03/09/2017123459&ft=.pdf
- Kvifte, S. S., & Madsen, R. (2009). Regnskapet som finanskriseforsterker – amortisert kost. *Praktisk økonomi & finans*, 25(01), 81-89. Hentet fra <https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/pof/2009/01/art05>.
- Kvifte, S. S. (2013). Aktuelt om finansielle rapportering: Mer skreddersøm. *Revisjon og Regnskap*, (6). Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2013/6/revreg-6-2013-939>
- Kvifte, S. S., & Johnsen, A. (2015). *Konseptuelle rammeverk for regnskap*. Bergen, Norge: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Langli, J. C. (2005). Regnskapskvalitet – om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon. *Praktisk økonomi & finans*, 21(1), 49-62. Hentet

- fra https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/pof/2005/01/regnskapskvalitet_-_om_hvordan_regnskapsmessig_stoy_svekker_kvaliteten_pa_r
- Madsen, R. (2015a). Ny IFRS for finansielle instrumenter. *MAGMA*, (1), 40-46. Hentet fra <https://www.magma.no/ny-ifrs-for-finansielle-instrumenter>
- Madsen, R. (2015b). Nye prinsipper: Klassifisering og måling av finansielle instrumenter. *Revisjon og Regnskap* (2), 37-38. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2015/2/revisjon-02-15-773>
- Madsen, R. (2017). IFRS 9 påvirker alle IFRS-rapporterende foretak. *Revisjon og Regnskap*, (3). Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2017/3/rr03-17-1465>
- Moen, S., & Melle, F. (2007). God regnskapskikk for ikke-børsnoterte foretak i Norge i fremtiden. 6. Hentet fra <https://www.magma.no/god-regnskapskikk-for-ikke-boersnoterte-foretak-i-norge-i-fremtiden>
- Moen, S., & Strandberg, B.E. (2018). IFRS-rapportering: Dette bør du kjenne til. *MAGMA*, 1, 19-23. Hentet fra <https://www.magma.no/ifrs-rapportering-dette-bor-du-kjenne-til>
- Morningstar. (2013). Obligasjoner for nybegynnere. Hentet fra <http://www.morningstar.no/no/news/107730/obligasjoner-for-nybegynnere.aspx>
- Morsund, K. K., & Melbye, H.S. (2017). *IFRS 9 - Ny nedskrivningsmodell for finansielle instrumenter - Hvordan vil skiftet fra IAS 39 til IFRS 9 påvirke tapsavsetningene i norske sparebanker?* (Masteroppgave i regnskap og revisjon, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2452726/masterthesis.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
- Myrbakken, E., & Haakanes, S. (2015). *IFRS på norsk: forskrift om internasjonale regnskapsstandarder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordea Finans Norge AS. (2018). Årsrapport 2017. Hentet fra <https://www.nordeafinans.no/Images/91-253904/NF-aarsrapport-2017.pdf>
- Nordgården, T. Ø., & Stendal, L.H. (2016). Praksis for virkelig verdimåling av ikke-finansielle eiendeler. *MAGMA*, (1), 60-63. Hentet fra <https://www.magma.no/praksis-for-virkelig-verdimaling-av-ikke-finansielle-eiendeler>
- Nordic Bond Pricing. (u.å). Om oss. Hentet fra http://nordicbondpricing.no/norsk/om_oss/
- NRK. (2018, 12. februar). Nav Rogaland sent på banen med etablererkurs. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/nav-rogaland-sent-pa-banen-med-etablererkurs-1.13910536>
- Oppi, N. S., & Cappelen, I. L. (2017). IFRS Practice Statement - Making Materiality Judgements. Hentet fra <https://www.bdobloggen.no/2017/10/19/ifrs-practice-statement-making-materiality-judgements/>
- Oslo Børs. (u.å). Det norske obligasjonsmarkedet - effektivt og fleksibelt marked for innhenting

- av kapital. Hentet fra <http://docplayer.me/385824-Det-norske-obligasjonsmarkedet-effektivt-og-fleksibelt-marked-for-innhenting-av-kapital.html>
- Pedersen, S., & Nordli, G.B. (2017). *En analyse av IFRS 15. Gir IFRS 15 økt regnskapskvalitet og informasjonsverdi til regnskapsbrukerne?* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Agder). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2454778/Nordli%2c%20Gunnar%20Blakset%20og%20Pedersen%2c%20Sondre.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Personvernombudet for forskning (NSD). (u.å). Meldeplikttest. Hentet fra http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meldeplikttest.html
- Pettersen, L. I., Strandberg, B.E., & Sellæg, F. E. (2003). Det første IFRS-regnskapet - slik skjer overgangen. *Revisjon og Regnskap* (6), 14-21. Hentet fra <https://www.revregn.no/i/2003/6/revisjonogregnskap03-06-10>
- Pettersen, L. I. (2009). Finansielle instrumenter – nye regler på vei. *Revisjon og Regnskap* (6), 29-36. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2009/6-29-36.pdf>.
- Pettersen, L. I., & Moen, G. (2017). IFRS 9 - Den nye nedskrivningsmodellen for utlån i banker. Hentet fra <https://home.kpmg.com/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2017/01/ifrs-9-den-nye-nedskrivningsmodellen-for-utlan-i-banker.html>
- Presumpsjon. (u.å). Det Norske Akademis ordbok. I. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/presumpsjon>
- PWC. (2017a). Implementering av IFRS 9 og IFRS 16. Aktuelle regnskapsspørsmål. Hentet fra <https://www.finansnorge.no/contentassets/a6962fc06250470cb7bf70b81caa0f98/finansnorge-ifrs-9-og-16-08112017.pdf>
- PWC. (2017b). IFRS 9, Financial Instruments. Understanding the basics. Hentet fra <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf>
- Risk.net. (2016). Risk Chartis Market Report IFRS 9. Hentet fra <https://www.moodysanalytics.com/-/media/article/2016/ifrs9-risk-chartis-market-report.pdf>
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandnes Sparebank. (2018). Årsrapport 2017. Hentet fra <https://sandnes-sparebank.no/investor-relations>
- Sawers, A. (2008, 26. mars). Sir David Tweedie, IASB Chairman. *Financial Director*. Hentet fra <https://www.financialdirector.co.uk/2008/03/26/sir-david-tweedie-iasb-chairman/>
- Sbanken. (2018). Årsrapport 2017. Hentet fra <https://sbanken.no/globalassets/investor-relations/pdf/arsrapport-sbanken-2017-asa.pdf>

- Schwencke, H. R., Haugen, D.O., Baksaas, K.M. & Stenheim, T. (2016). *Årsregnskap i teori og praksis 2015*. Oslo, Norge: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Seglem, E. (2015, 22. juni). "Blodet renner i gatene i Stavanger nå". *Stavanger Aftenblad*. Hentet fra <https://www.aftenbladet.no/aenergi/i/OL2w0/Blodet-renner-i-gatene-i-Stavanger-na>
- Sparebank 1 SR-Bank. (2016). Q4 2015 Kvartalsrapport. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/content/dam/SB1/bank/sr-bank/om-oss/Investor/Rapporter/2015/Q4/Kvartalsrapport%204Q%202015.pdf>
- Sparebank 1 SR-Bank. (2018). Årsrapport 2017. Hentet fra https://www.sparebank1.no/nb/sr-bank/om-oss/investor/arsrapport/_jcr_content/par/columns_grid_376763460/column2content/download/file.res/sr-bank-arsrapport-2017.pdf
- SSB. (2016). To års oljenedtur kan nærme seg slutten. Hentet fra <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/to-ars-oljenedtur-kan-naerme-seg-slutten>
- Staaivi, T. (2016, 22. januar). Finansiell stabilitet er mer enn bankenes egenkapital. *e24*. Hentet fra <https://e24.no/kommentarer/spaltister/kommentar-finansiell-stabilitet-er-mer-enn-banken-es-egenkapital/23599418>
- Stefano, N. (2017). Aktuell kommentar: Innføring av IFRS 9. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/20ff9d7339704fe2a0b08caf06293eff/aktuell_kommentar_8_2017.pdf?v=11/14/2017124416&ft=.pdf
- Stenheim, T., & Blakstad, L. (2012). Regnskapsmanipulering - definisjon, forutsetninger og incentiver. *Praktisk økonomi og finans*, 29 (2), 57-69. Hentet fra https://www.idunn.no/pof/2012/02/regnskapsmanipulering_-_definisjon_forutsetninger_og_incen?languageId=2
- Stenheim, T., Sundkvist, C.H. & Opsahl, A. (2017). Hva menes med regnskapskvalitet? *MAGMA*, 1, 64-68. Hentet fra <https://www.magma.no/hva-menes-med-regnskapskvalitet1>
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Vangstein, L. C. (2016). Bruk av makroøkonomisk informasjon i regnskapsmessige tapsavsetninger - En hodepine ved implementering av IFRS 9. *Praktisk økonomi & finans*, 32(4), 366-378. Hentet fra https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/pof/2016/04/bruk_av_makroekonomisk_informasjon_i_regnskapsmessige_tapsa. doi: 10.18261/issn.1504-2871-2016-04-06

Villa, J. S. (2010). *The Ethical Stance in Banking*. Doktoravhandling. München: Ludwig-Maximilians-Universität, Filosofi, Elektronische Hochshulschriften. Hentet fra <https://dnb.info/1007907193/34>

Vedlegg

Vedlegg 1 - E-mail til aktuelle intervjukandidater

Hei,

Henvendelse gjelder om dere kan tenke dere å stille til intervju som skal brukes i forbindelse med masteroppgaven min som avsluttende arbeid i masterstudiet - regnskap og revisjon ved Universitetet i Stavanger.

Tema for masteroppgaven er innenfor IFRS 9 og den nye fremoverskuende tapsmodellen (expected credit loss-modellen) som banker er pålagt å implementere i sine regnskap med virkning fra 1. januar 2018. For selskaper innenfor bank og finans medfører IFRS 9 den største regnskapsmessige omleggingen siden IFRS ble implementert.

I motsetning til IAS 39 skal tap på utlån tas før tapshendelsen har skjedd etter IFRS 9. Under IFRS 9 baseres nedskrivningene på forventede utlånstap og fremoverskuende vurderinger, herunder makroøkonomiske forhold, som er tilgjengelig på rapporteringstidspunktet om hva som trolig kan skje i løpet av den finansielle eiendelens levetid. Dette kan øke bankenes utlånstap, både når regelverket blir implementert og i nedgangsperioder når kredittrisikoen øker, men effektene av implementeringen av IFRS 9 er ikke fullstendig observert i praksis enda. Det forventes at bankens kredittrisikoeksponering blir mer synlig for investorer.

Tapsavsetningsreglene kan adresseres fra ulike perspektiv. Den konseptuelle plattformen til IASB (standardsettende organ som utvikler IFRS) legger til grunn at nåværende og potensielle investorer er primærbrukerne av regnskapet, og at de nye nedskrivningsreglene under IFRS 9 skal gi relevant og beslutningsnyttig informasjon om bankers forventede tap på utlån til investorer til investeringsformål. Studier som ser på primærformålet med regnskapet fra IASBs utgangspunkt relatert til de nye tapsavsetningsreglene har jeg så langt ikke kommet over.

I den forbindelse ønsker jeg å lære gjennom intervju om hvordan bankers regnskapspresentasjon av tap på utlån påvirker investeringsbeslutninger sett fra investorens ståsted. Hovedhensikten med intervjuet er å oppnå en forståelse for hvorvidt den nye tapsavsetningsmodellen etter IFRS 9 bidrar med informasjon som utgjør en forskjell for investorer i sin vurdering om en bank er et aktuelt investeringsobjekt eller ikke sett fra investorens ståsted.

Hvis ønskelig kan oppgaven søkes å være konfidensiell. Videre vil anonymisering foretas dersom ønskelig.

Jeg ser for meg separate samtaler på ca. 30 minutter hver i uke 20 eller 21 alt etter hva som passer best for dere.

Jeg håper på positiv tilbakemelding, og ser frem til å høre fra dere.

Med vennlig hilsen

Cecilie

Vedlegg 2 - Intervjuguide

Introduksjon til intervju:

Dette intervjuet vil bli brukt som en del av min masteroppgave for å oppnå en forståelse om hvorvidt den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren. Beslutningsnyttig informasjon relaterer her til informasjon som utgjør en forskjell i beslutningstaking.

IASB som er det standardsettende organet som utvikler IFRS har som overordnet formål at regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til dets primære brukere. Hvor de primære brukerne er nåværende og potensielle investorer som opererer på børs.

Kritikken mot tapsmodellen under den gamle standarden for finansielle instrumenter toppet seg under finanskrisen fordi gjeldende regelverk ikke ga rom for å reflektere mulige eller forventede fremtidige tap som ennå ikke var inntruffet. Derfor kunne ikke bankene innregne tapsavsetninger selv om den underliggende kredittrisikoen til utlånene deres hadde økt. Det måtte foreligge objektive bevis på tapsutløsende hendelser som kunne påvirke lånets fremtidige kontantstrøm for å kunne innregne potensielle tap. Eksempler på tapshendelser er debtors manglende betaling av renter eller avdrag, eller andre brudd på lånebetingelser. Den gamle tapsmodellen ble derfor kritisert for at tapsavsetningene var for små og kom for sent, og at den ikke ga god nok informasjon til brukerne av regnskapet.

IASB innså lenge at det var behov for å forbedre regnskapsreglene og rapportering av finansielle instrumenter for å øke relevansen og forståeligheten av informasjonen til brukerne av finansregnskapet. De startet arbeidet med ny standard i 2008 som ble delt opp i tre faser. En av fasene har vært knyttet til reglene om nedskrivning. IFRS 9 var endelig ferdigstilt i 2014, men har pliktig implementering for finansforetak først fra 1. januar 2018. Tapsmodellen etter IFRS 9 krever innregning av en tapsavsetning for forventede kredittap til enhver tid enten basert på 12-måneders forventet tap eller forventet tap i levetiden, og oppdatering av beløpet som er

regnskapsført ved hver rapporteringsperiode. I motsetning til IAS 39 skal nedskrivningene på utlån under IFRS 9 baseres mer på forventede utlånstap og fremoverskuende vurderinger.

Det er av denne bakgrunnen at jeg ønsker å lære om hvilke erfaringer og tanker du som investor har omkring bankers presentasjon av utlån og tilknyttede tap, og i hvor stor grad du anser informasjonen som gis for å utgjøre en forskjell når du skal gjøre en investeringsbeslutning.

Spørsmål:

1. Kan du innledningsvis si noe om investeringsprosessen?
2. Har du diskutert IFRS anvendelse knyttet til finansielle instrumenter med kollegaer i bedriften? Evt. andre investorer?
3. Har du diskutert IFRS anvendelse knyttet til finansielle instrumenter med banker direkte?
4. Hvordan fungerer prosessen når du skal gjøre en investeringsbeslutning i en bank?
5. Hvilken informasjon vurderes?
6. I hvor stor grad brukes informasjon fra regnskap som avlegges av banker for å gjøre en investeringsbeslutning? Evt. hvordan inkluderes regnskapsinformasjon når dere foretar investeringsbeslutninger?
 - resultat, balanse, noter
 - Kvartalsrapporter, årsrapporter, annen informasjon
7. I hvor stor grad brukes informasjon fra analytikere?
 - Evt. hvilke? Og hvilken type informasjon?
8. Foretas egne justeringer/vurderinger/modellutforminger av bankenes oppgitte tall?
9. I hvor stor grad vurderes informasjon fra banker om tap på utlån?
 - gjøres det modifiserte vurderinger av nivå på tapsavsetninger?

- dersom du har valget mellom å investere i to forskjellige banker, vil forskjeller i nivå på tap på utlån modifisere investeringsbeslutninger?
 - det er en utbredt oppfatning at IFRS regnskapene inneholder for mye irrelevant informasjon og for lite relevant informasjon - altså at regnskapsprodusentene har en tendens til å inkludere for mye irrelevant informasjon som ikke er foretaksspesifikk. Hva tenker du om informasjonsvolumet som gis i finansregnskapet fra banker som rapporterer etter IFRS? Har dette endret seg?
10. Hvilke erfaringer har du av bankers tap på utlån praksis i forbindelse med finanskrisen? Evt. andre økonomiske nedgangstider?
 11. Hva tenker du om tidligere praksis om at tap først kunne innregnes basert på en "objektiv tapshendelse"? (debitors manglende betaling av renter eller avdrag, andre brudd på lånebetingelser, långiver gir lettelser i vilkår som ellers ikke ville blitt gitt, sannsynlig konkurs eller reorganisering, marked som faller bort pga økonomiske problemer for utsteder)
 12. Hvordan forventer du at tapsavsetningene på utlån blir under den nye tapsmodellen under IFRS 9 sett i forhold til den gamle modellen?
 13. Standardens krav om gruppesegmentering er viktig for klassifisering i gruppe 2 og innregning av tap over hele levetiden. Gruppesegmentering foretas på bakgrunn av karakteristikk som finansielle instrumenter har til felles og som forventes å reagere likt på nåværende økonomiske forhold og fremoverskuende makroøkonomiske faktorer. Karakteristikk kan være: type instrument, kredittrisikoringering (intern/ekstern), bransje/industri, debitors geografiske plassering, dato for førstegangsinngning, gjenværende løpetid, og den relative verdien av underliggende sikkerhetsstillelse.
 - hva tenker du om denne måten å klassifisere på?
 - ser du utfordringer ved anvendelsen?
 - gjør du egne segmenteringer av banker i investeringsprosessen? Evt hvilke faktorer legger dere vekt på for klassifisering?

14. En av kritikkene til IFRS 9 har vært rettet mot at regnskapet vil bli mer volatil, i den forstand at presenterte tall vil svinge mer ved en nedgangskonjunktur fordi det vil medføre at flere instrumenter overføres til gruppen hvor tap over hele levetiden til instrumentet skal legges til grunn samtidig som de makroøkonomiske forholdene forringes. Fra ditt synspunkt, tenker du at regnskapet vil gi bedre eller dårligere informasjon om underliggende økonomiske realiteter?
15. Hva tenker du om bruk av fremoverskuende makroøkonomisk informasjon i den nye tapsmodellen?
 - tapsmodellen under IFRS 9 stiller ikke krav til antall makroøkonomiske scenarioer for å beregne forventede kredittap, men en rekke internasjonale undersøkelser viser en tendens til å legge vekt på 3 - base case, best case og worst case. Har du tanker om hvorvidt dette i tilstrekkelig grad vil reflektere et forventningsrett estimat på fremtidige økonomiske forhold?
16. Fører den nye tapsmodellen til at du vil gjøre endringer i investeringsprosessen/vurderinger?
17. Finanstilsynet har varslet i sin kontroll av regnskapene for 2017 at noteopplysningene må inneholde god informasjon om hvilke valg som er gjort, og i det ligger det at informasjonen må være mest mulig konkret og foretaksspesifikk. Har dere dannet dere et inntrykk av hvorvidt bankene rapporterer i henhold til Finanstilsynets krav eller forventning?
18. Tenker du at den nye tapsmodellen vil påvirke rentenivået på utlån til banker?
19. Hva tenker investoren om at IFRS 9 ikke stiller krav til at banken må anvende en spesifikk modell for innregning av forventede kredittap?
20. Hva tenker du om hvorvidt det er mulig å sammenligne bankers praksis med hensyn til hvordan de beregner forventede kredittap i de ulike stegene - kredittap over 12 måneder eller hele levetiden?
21. Tapsmodellen krever at bankene må overvåke risikoen for mislighold på utlånene. Hovedregelen er at det skal innregnes forventede tap de neste 12 månedene, mens

forventede tap over hele levetiden til utlånet skal innregnes dersom risikoen for mislighold har økt vesentlig siden førstegangsinnregning. IFRS 9 definerer ikke "risiko for mislighold" og "vesentlig økning i kredittrisiko", men overlater definisjonen til regnskapsprodusenten. Hva legger du som investor selv i begrepene?

22. Hva tenker du om at det er opp til regnskapsprodusenten selv å fastsette viktige paramtere som skal inngå i tapsmodellen? At IFRS 9 er prinsippbasert slik at regnskapsprodusenten selv må utøve større grad av profesjonelt skjønn? Hva tenker du om informasjonen som regnskapet vil gi på bakgrunn av estimater?
23. IFRS 9 har bygget inn en antakelse "vesentlig økning i kredittrisikoen" når betaling ikke har forekommet mer enn 30 dager etter forfall. Hva er ditt syn på denne antakelsen?
24. Hvilken effekt forventer du at den nye tapsmodellen vil ha på bankers tap på utlån fremover?
25. Har du forslag til endringer som ville bidratt med bedre informasjon til deg som investor? Forbedringer?
26. Har du noen spørsmål? Og er det noe som jeg har glemt å spørre om som du ønsker å inkludere som du tenker kan være relevant?

Vedlegg 3 - Refleksjonsnotat Cecilie Grøsfjeld Ørland

Denne masteroppgaven er skrevet som avsluttende arbeid i masterstudiet innenfor regnskap og revisjon ved Universitetet i Stavanger (UiS). Masteroppgaven har hatt fokus på den nye tapsmodellen under IFRS 9 som IFRS rapporterende foretak har plikt til å implementere fra 1. januar 2018. Per dags dato foreligger det relativt lite teori om temaet, og det var derfor viktig i begynnelsen av oppgaveskrivingen å bruke mye tid på å danne seg et overblikk over hva som eksisterte av relevant teori og forskning om emnet. Dette var en relativt krevende oppgave, noe som blant annet følger av standardens kompleksitet.

En av kritikkene mot IAS 39 har vært knyttet til dens kompleksitet, og derfor ønsket IASB med IFRS 9 å utvikle en standard som var prinsippbasert og mindre kompleks for å sikre at brukerne av regnskapet mottok regnskapsinformasjon om finansielle instrumenter som var mer forståelig. Nå som jeg er ferdig med selve oppgaveskrivingen er mitt overordnede inntrykk at IFRS 9 er en kompleks standard. Dette følger blant annet av at standarden er relativt vag på flere viktige punkter som hvilken modell som skal legges til grunn for å beregne forventede kreditttap, og hvilke faktorer som skal inngå.

Gjennom IFRS 9 er regnskapsprodusenten gitt større fleksibilitet ved at de selv må utøve større grad av profesjonelt skjønn for å fastsette estimat og utlede de korrekte regnskapsmessige løsningene. Prinsippbasert regnskapsregulering anses for å harmonisere i større grad med IASBs konseptuelle rammeverk hvor regnskapsmessige løsninger utledes fra regnskapets formål, brukergrupper og kvalitetskrav (Baksaas & Stenheim, 2015). En konsekvens kan bli at regnskapsprodusenter tolker de samme regnskapsreglene svært ulikt, og at vi får svært ulik anvendelse av de overordnede prinsippene. Dermed kan regnskapene bli mindre sammenlignbare. Riktignok stiller IFRS 9 mer omfattende krav til noteopplysninger. Men igjen så vil det være en avveining fra regnskapsprodusentens side å avgjøre hvorvidt informasjon skal inkluderes eller ei. Det er pålitelig og understøttende informasjon som er samlet inn uten utilbørlig kostnad eller innsats som skal inkluderes. At brukerne av regnskapet vil motta mer beslutningsnyttig informasjon under den nye tapsmodellen under IFRS 9 om norske bankers utlån vil avhenge om

hvorvidt de anser informasjonen for å være troverdig representert. Min empiriske studie gir ikke entydige svar om den nye tapsmodellen under IFRS 9 vil gi mer beslutningsnyttig informasjon til den profesjonelle investoren om norske bankers utlån. Jeg finner at hvorvidt regnskapet anses av investoren som å være troverdig representert, og utgjør en forskjell i deres investeringsbeslutninger på mange måter vil være en subjektiv vurdering. Det vil blant annet avhenge av hvordan investoren stiller seg til regnskapsprodusentens anvendelse av profesjonelt skjønn og estimer. Arbeidet med masteroppgaven, og muligheten til å anvende tilegnet teoretisk kunnskap i praksis har bidratt til at jeg har opparbeidet meg økt innsikt i et tema som er aktuelt for meg å kunne noe om nå som jeg entrer min første jobb som revisor. Det vil bli interessant å følge med på hvordan IFRS 9 utspiller seg i praksis fremover.

I det videre refleksjonsnotat vil oppgavens tema knyttet opp mot internasjonalisering, innovasjon og etikk og ansvar diskuteres.

Internasjonalisering

Endringer i internasjonale regnskapsstandarder (IFRS) påvirker norske selskaper dersom de aksepteres av EU som forordninger fordi Norge er del av EØS-avtalen. Dermed er også norske selskaper som rapporterer etter IFRS pliktet til å implementere IFRS 9 som hadde pliktig implementering 1. januar 2018. IASB som er det standardsettende organet som utvikler IFRS og har som overordnet formål å utvikle standarder som foster tillit, vekst og langsiktig finansiell stabilitet i den globale økonomien. Dermed vil hvordan IFRS 9 utspiller seg i praksis internasjonalt ha innvirkning også for norske banker som rapporterer etter IFRS. I utgangspunktet stilles ikke IFRS 9 krav til hvilken konkret modell som skal anvendes for å beregne forventede kredittap. Dersom det på sikt utvikler seg en «best practice» eller standardmodell vil dette være noe som også norske banker må innrette seg etter. Dette kan være både positivt og negativt. Positivt på den måten at regnskapene mellom banker gjerne vil bli mer sammenlignbare, men negativt på den måten at banker uavhengig av størrelsen må innordne seg de krav som da stilles. Makroøkonomiske scenario inngår som en komponent i modelleringen av forventede kredittap. På bakgrunn av at forventede kredittap skal bygge på forventninger om fremtiden, vil da utviklingen

i makroøkonomiske forhold kunne påvirke norske bankers nivå av tap på utlån, og intensjonen er at tap identifiseres og innregnes på et tidligere tidspunkt for å sikre at banken har tilstrekkelig kapital til å håndtere disse når de kommer. Det forventes blant annet at IFRS 9 og den nye tapsmodellen vil bidra til mer åpenhet rundt kvaliteten på bankenes utlån og mer disiplin i tapsføringer. Dette kan igjen føre til økt tillit til banken i markedet og fra investoren. Det vil bli interessant å følge med på hvordan bankenes tapsavsetninger i de forskjellige stegene vil utvikle seg ettersom tiden går, og gjerne spesielt i forbindelse med en nedgangskonjunktur for da vil det gjerne bli tydeligere hvordan en eventuell endring i oppfattet kredittrisiko vil påvirke deres engasjement.

Innovasjon

IASB har et særlig ansvar til å utvikle nye regnskapsstandarder som er tuftet på regler og prinsipper som er i tråd med det konseptuelle rammeverket. De nye prinsippene for nedskrivning gjennom den nye tapsmodellen utgjør en betydelig endring sammenlignet med den gamle tapsmodellen under IAS 39. Formålet med at nedskrivninger var basert på en kvalifisert terskel om en objektiv tapshendelse under IAS 39 var for å sikre at regnskapsprodusenter hadde mindre fleksibilitet til å bygge opp reserver i regnskapet.

Ettersom IFRS 9 innebærer at regnskapsprodusenten må innregne tapsavsetninger basert på forventninger om fremtiden som er beheftet med usikkerhet, bruk av skjønn, og estimer og jeg stiller spørsmål til om en konsekvens kan bli at det foreligger en økt sannsynlighet for at banker bygger opp reserver. Formålet med nye prinsipper for nedskrivning er at den underordnede kredittrisikoen tilknyttet bankers utlån skal bli mer synlig, og at tapsnedskrivninger håndteres på en mer disiplinert måte. Investorer investerer i bankers utstedte obligasjoner og utgjør en viktig kilde til bankfinansiering. Disse er opptatt av å gjøre en god vurdering av utstederens kredittkvalitet for å sikre at deres investerte beløp blir tilbakebetalt. I så måte vil de dersom IFRS 9 oppfyller sitt formål bidra til at de mottar mer informasjon om bankers engasjement og deres tilknyttede kredittrisiko som vil gjøre dem i bedre stand til å vurdere den reelle underliggende kredittrisikoen.

Etikk og ansvar

Banker spiller en viktig rolle i enhver økonomi. Bankene spiller en viktig rolle for å påse et effektivt velfungerende finansielt system hvor personer og bedrifter har muligheter til å låne og spare. Hvor det er mulig å gjennomføre betalinger, og hvor risiko blir håndtert på en god måte. Banken som institusjon bygger på etikk og integritet, og det er viktig å ha en robust og sikker bankstruktur på grunn av den viktige rollen banker spiller i enhver økonomi (Villa, 2010, s. 12). I denne masteroppgaven har det overordnede temaet som alle informantene har vært opptatt av vært knyttet til bankens evne til å utføre godt bankhåndverk, og i hvor stor grad man har tillit til banken og stoler på at de utfører sine oppgaver på en tilfredsstillende måte. Finanstilsynet i Norge fører tilsyn til at norske banker ikke påtar seg større risiko enn de har bæreevne for å håndtere.

I henhold til Finanstilsynet (2017b, s. 16) fungerer det finansielle systemet i stor grad på tvers av landegrensene, og norske banker kan både påvirkes og påvirke internasjonale banker. Derfor stilles det blant annet strenge krav til norske bankers nivå av kapital som skal påse at de har tilstrekkelig kapital til å møte nokså store uventede tap. I tillegg møter banker stor konkurranse, hvor det er press på marginer og man er avhengig av å ha forholdsvis like nivå på renten på sine utlån som konkurrenter for å være konkurransedyktige. At IFRS 9 er mer prinsippbasert enn IAS 39 innebærer at regnskapsprodusenten selv må utøve stort grad av profesjonelt skjønn for å komme frem til den regnskapsmessige løsningen. Det foreligger dermed en risiko for at ledelsen er mer eller mindre nøytrale i sine vurderinger. «*Uten tillit er det umulig for regnskapet å oppfylle sitt formål som kilde til beslutningsnyttig informasjon*» (Stenheim & Blakstad, 2012). I så måte hviler det et stort ansvar på tilsynsmyndigheter og revisorer å påse at regnskapsprodusenter utarbeider sine regnskaper under IFRS 9 på en måte som sikrer at det er relevant og troverdig representert, og at de gjerne må ha særlig fokus på potensielle endringer i revisjonsrisiko som foreligger som følge av den nye standarden.